

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«СУЧАСНІ ФІЛОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
КОМУНІКАТИВНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ»**

(3-4 листопада 2017 року)

Київ
2017

УДК 80(063)
С 91

**Сучасні філологічні дослідження: комунікативно-культурний
С 91 аспект.** Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Київ, 3-4 листопада 2017 року). – Херсон : Видавничий дім
«Гельветика», 2017. – 140 с.
ISBN 978-966-916-405-6

У збірнику представлені матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні філологічні дослідження: комунікативно-культурний аспект». Розглядаються загальні питання української мови і літератури, літератури зарубіжних країн, романських, германських та інших мов, теорії та практики перекладу та інші.

Збірник призначено для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться філологічними науками, а також для широкого кола читачів.

УДК 80(063)

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гібій З.Г. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕПІТЕТІВ В РОМАНІ Д. ФАУЛЗА «КОЛЕКЦІОНЕР»	7
Гудима А.О. ІМПЕРСЬКІ ПОРЯДКИ ОЧИМА Т. ШЕВЧЕНКА	8
Дзюбак Н.М. ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»)	12
Лаврусенко М.І. РОМАН «МИСЛИННЕ ДРЕВО» У КОНТЕКСТІ ТВОРЧОСТІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА	15
Матвійчук М.А. КОЛЬОРАТИВ <i>ЧЕРВОНИЙ</i> У ТВОРАХ ПОЕТІВ ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ: ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР	18
Митко С.Б. ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ВІДОНІМНИХ ДЕРИВАТИВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИЗВИЩ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ)	20
Негер О.Б. ВПЛИВ МОДИ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ УРБАНОНІМІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УРБАНОНІМІВ ЗАКАРПАТТЯ)	23
Омельян Г.А. ЕКОЛОГІЯ МОВИ ТА МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ В СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ	26
Рудоман О.А. ПАРАДИГМА БАЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У НЕ-НЕЙТРАЛЬНОМУ МОВЛЕННІ	30
Фінів В.М. ПРАГМАТИКА ЛЕКСИЧНОГО ПОВТОРУ У НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ ПЕРСОНАЖІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МАЛОЇ ПРОЗИ	33
Цепа О.В. ЄВГЕН МАЛАНЮК ПРО РАННЬОГО ТАРАСА ШЕВЧЕНКА	36
Юлдашева Л.П. МІСЦЕ ЗАГОЛОВКА В ІЄРАРХІЇ МОВНИХ ОДИНИЦЬ	39

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Пітерська О.В. ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ Е. Х. ПОРТЕР «ПРОСТО ДЕВІД».....	44
Слоневська І.Б. «ЕЛЕМЕНТАРНІ ЧАСТКИ» «ДИВНОГО НОВОГО СВІТУ»: СУЧАСНА АНТИУТОПІЯ ЯК ІНТЕРТЕКСТ	47

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Bilous V.I. INTERACTIVE APPROACH TO STUDY OF FOREIGN LANGUAGE.....	50
Hryhoshkina Ia.V., Makhlai P.M. SOURCES OF THE FRENCH AND UKRAINIAN PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE NAMES OF RESIDENTIAL BUILDINGS	53
Гутій Н.В. ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	56
Дишкант М.М. ПРОБЛЕМА ЗАПОЗИЧЕНЬ ТА ЇХ АСИМІЛЯЦІЇ З ПОГЛЯДУ НОСІЇВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	59
Івасишин М.Р. ШРИФТ ЯК ПАРАЛІНГВІСТИЧНИЙ ЗАСІБ У КОМІКСАХ.....	62
Карпінський Ю.В. ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО МОЛОДІЖНОГО МОВЛЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ	65
Лаптєва А.В. ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВІРША ЙОЗЕФА ФОН ЕЙХЕНДОРФА “SEHNSUCHT”	67
Савчук А.Я. АНАЛОГІЯ ЯК РИТОРИЧНИЙ ПРИЙОМ АРГУМЕНТАЦІЇ В НАУКОВО-КРИТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ДЕВІДА ЛОДЖА	69
Ткаченко Ю.В. УКРАЇНСЬКІ ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ	71
Томнюк Л.М. СУТНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ У КОГНІТИВНО-ДИСКУРСНІЙ ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....	75
Філатова О.О. ІДІОМАТИЧНІ ВИРАЗИ ЗІ СФЕРИ “AUTHORITY AND POWER”	78
Чекалін В.В. ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ «ПРИРОДОЗНАВСТВО» У РОМАНІ К. РАЙХ «У ПОНЕДІЛОК ТРАУР».....	81

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Тіхоненко С.О. ТЕОРІЯ ГРОТЕСКУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ	85
--	----

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Вересоцька С.В. ДІЄСЛОВА КАУЗАЦІЇ ПРАВОВОЮ ТА ПРОТИПРАВНОЮ ДІЄЮ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	89
---	----

Ісачук Н.В. СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАРОСЛОВ'ЯНІЗМІВ У РОМАНІ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «ЄВПРАКСІЯ»	92
Мельник А.А. КОЛОРАТИВИ <i>РОЖЕВИЙ</i> В УКРАЇНСЬКІЙ І <i>PINK</i> В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ: ЕТИМОЛОГІЯ, СЕМАНТИКА, ДИСТРИБУЦІЇ	96
Михайленко Н.А. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ СТЕРЕОТИПІВ	99
Сенів К.І. МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ: СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ (ЗА РОМАНОМ А. КРОНІНА «ЦИТАДЕЛЬ»)	103

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Нікольчук І.В. ІСТОРИЧНА РОЛЬ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН НА ТЕРИТОРІЇ КИЇВЩИНИ	107
--	-----

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Мандич Т.М. МЕТАФОРИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТЬ БОКСУ	111
---	-----

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Гончаренко Л.О. ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА У СХІДНІЙ НІМЕЧЧИНІ	115
Малець Е.А. ВІДТВОРЕННЯ ПОЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МЕТАФОРИЧНОЇ ОБРАЗНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ СОНЕТІВ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ	118
Пижик М.І. ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВІСТІ Г.КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА «МАРУСЯ» ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	121
Тихонова Д.С. МЕТОНІМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ "TANGLED"	125
Чорна К.І. ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІДІОЛЕКТУ І. ФРАНКА В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ЗАХАР БЕРКУТ»)	128

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Antonivska M.O. LANGUAGE IDENTITY OF THE NATION AS A FACTOR OF THE MODERN SOCIETY CULTURE FORMATION	132
--	-----

Шевченко М.Є.

ВИХОВАННЯ ЦІННОСТЕЙ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ
НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ..... 134

МОВА СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

Коротун Н.В.

СЛЕНГ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДІ
(НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОГО ФІЛЬМУ “FACK JU GÖTTE”) .. 137

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гібій З.Г.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕПІТЕТІВ В РОМАНІ Д. ФАУЛЗА «КОЛЕКЦІОНЕР»

Роман Джона Фаулза «Колекціонер» є одним з сучасних романів. Кількість художніх засобів у романі надзвичайно велика. Треба окремо зауважити частоту такого стилістичного засобу, як епітет. Автор за допомогою стилістичних засобів, а особливо епітета, надає роману неперевершеної унікальності, яка захоплює читача.

За визначенням В. Коптілова, «переклад – це поле боротьби між об’єктивним відображенням першотвору і суб’єктивним тлумаченням його перекладачем» [1, 89]. Ось чому це найбільшою мірою відноситься до стилістичних засобів першотвору, тому що саме вони є завжди суто індивідуальним тлумаченням якогось факту, яскравим виявленням творчого мислення письменника.

Наведемо приклади використання епітетів:

“Another thing I began to do was read the *classy newspapers*, for the same reason I went to the National Gallery and the Tate Gallery.” / «Далі я почав читати *столичні бульварні газети*, із тієї самої причини почав ходити до Національної галереї та галереї Тейт.»

Перекладач Яновська скористалась методом експлікації і замінила початкову лексичну одиницю на словосполучення, що дає пояснення значенню, в результаті її переклад звучить так «столичні бульварні газети». Зазвичай подібний прийом використовується відповідно до понять, які маловідомі в культурі мови, на які здійснюється переказ. Фраза “*classy newspapers*” в англійській мові не є терміном для визначення газет саме того виду, який для нас перекладає Яновська, тому що фраза не означає, що це газета тільки столична, так само не можна назвати її бульварною, оскільки, виходячи з контексту, це газети про мистецтво.

“A *lilywhite boy*.” / «*Чистий, як сніг.*»

При перекладі цього епітета Г. Яновська використала цілісне перетворення, зберігши зміст, але на наш погляд втратила в образності.

“Hands too big, a nasty *fleshy white and pink*.” / «Долоні, як лопати, м’ясисті, *кольору сирої шинки.*»

При перекладі вона використовує метафоричну модуляцію по відношенню до прикметників “white and pink” і співвідносить їх з кольором

сирої шинки, що робить текст більш стилістично забарвленим і при цьому не спотворює зміст оригіналу.

“I have a feeling *a lazy-cow me* would welcome it, would forget what I once wanted to do, and I would just become a Great Female Cabbage.” / «Відчуваю, що *лінива частина мого єства* була б цьому навіть рада, забула б про те, що я хотіла робити від самого початку, і я перетворююся на таку собі Велику Капустину.»

Г. Яновська перекладає епітет “*lazy-cow*”, як «лінива частина мого єства», скориставшись вилученням. Можливо це зроблено з розрахунку згладити оригінальне вираження, але ми дотримуємося тієї думки, що подібне згладжування порушує емоційний посил і стилістику оригіналу.

Отже, переклад епітетів вважається досить складною справою, тому що перед перекладачем постає два складних завдання: максимально передати зміст оригіналу тексту, не змінюючи сенс речення, і адаптувати оригінал для читачів так, щоб він не втратив своєї емоційної забарвленості.

Список використаних джерел:

1. Коптілов В.В. Першотвір і переклад. / В.В. Коптілов. – К.: Дніпро, 1972. – 215 с.
2. Веселовский А.Н. Из истории эпитета // Историческая поэтика. – М.: Высш. школа, 1989. – С. 59-75.
3. Miram G. Translation algorithms: introduction to translation formalization. – К.: ТВІМ ІНТЕР, 1998. – 176 с.

Гудима А.О.

кандидат філологічних наук, асистент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІМПЕРСЬКІ ПОРЯДКИ ОЧИМА Т. ШЕВЧЕНКА

Т. Шевченку випало жити в час, коли особливо відчутними були наслідки усєї декількастолітньої русифікаторської політики в Україні, спрямованої на знищення українців як нації. Зруйновані системні зв'язки всередині народу: носіями власне української самосвідомості залишається саме селянство, вища верства у переважній більшості втрачає зв'язок зі своїм народом, стаючи частиною імперії, переходячи до неї на службу.

Українська мова усувається навіть зі шкіл, саме її існування заперечується. У галузі літератури нав'язується думка про доцільність послуговуватися мовою російською як загальною для всіх підлеглих народів літературною мовою.

Знищується історична пам'ять, створюється імперська версія історії, насаджуються імперські деструктивні для національної свідомості міфи про Переяславську раду.

На тлі своєї доби Т. Шевченко як національно довершена особистість (Є. Маланюк), свідомий своєї національної гідності, сприймається як феномен. А його позиція щодо буття мови і народу, так доступно виявлена в передмові до ненадрукованого «Кобзаря» 1847 р., була проривом національної думки: «А на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово» [4, с. 208].

В. Скуратівський у своїй статті про Т. Шевченка в контексті світової літератури звертає увагу на те, що панівна культура має владу поглинати, підпорядковувати собі плебейську культуру, а з тих її творців, що попередньо були формально кріпаками/рабами з унікальною обдарованістю, робити «дудку для різних ідеологічних оркестрів, що ними керували імперські та федеральні капельмейстери» [1]. Шевченкове національне самостояння, що при тому виявлялося надзвичайно органічно, говорить В. Скуратівський, є безприкладне в історії культури.

Шевченкове неприйняття російської імперської системи як втілення суспільного зла пронизує і його життя, і творчість. Насамперед вражає його винятковий опір імперії, що перетворювала людей на бездумних автоматів, в період заслання. Маючи змогу полегшити собі долю і піднятися у ранзі, набувши певних військових навиків, але в такий спосіб стати частиною імперської військової машини, Т. Шевченко повністю нехтує цим, а натомість зберігає своє моральне достоїнство.

Від початку своєї творчості Т. Шевченко опонує імперії, розвиваючи тему української історії, являючи іншу модель державного ладу – Гетьманщину, оточену ціннісними характеристиками свободи та слави. (Інше питання, що згодом його історична візія ускладнюється). Такий антиімперський зміст уже надрукованих творів жандарми зрозуміли в ході дослідження вини Т. Шевченка у справі Кирило-Мефодіївського товариства. Саме слово «Гетьманщина» визнається крамольним. Тема української історії в поета як необхідного знання минулого завжди служить національному **освідомленню** (пробудженню свідомості) українців, що, авжеж, стає на проу з імперськими колонізаторськими планами.

Врешті, тема України, історії України, образи національних героїв як націотворчі опонують імперії. Відповідний зміст зрозуміли і жандарми, не тільки знайомлячись із поезією рукописної збірки «Три літа», але й перечитуючи вже надруковане.

З другого боку, Т. Шевченко в низці творів викриває власне російську імперську систему: це насамперед «комедія» «Сон» («У всякого своя доля») (1844) та поема «Кавказ» (1845). Ці поеми, наголошує І. Франко у присвяченій їхньому розгляду студії, є оскарженням царства темряви, російського царства, одна – зі становища українства, друга – зі становища загальнолюдського.

Первісний рай, помічає Т. Шевченко, після знайомства з імперією, наповнюється людськими стражданнями та несправедливістю:

у «Сні» («У всякого своя доля»):

«І все то те, вся країна / Повита красою...» – «Хіба ти не бачиш, / Хіба ти не чуєш людського плачу?...» [3, с. 267, рядки 107–108, с. 268, рядки 121–122 і далі];

у «Кавказі»:

«За горами гори, хмарою повиті» – «Засіяні горем, кровію політі» [3, с. 344, рядки 38–39 і далі].

Понад це: усі ці страждання і кривди супроводжуються мовчанням скривджених у їхній покірності, над цим справжнім життям на просторах імперії панує суцільна німота: «Кругом неправда і неволя, / Народ катований мовчить» [3, с. 289]; «Від молдованина до фіна на всіх язиках все мовчить» [3, с. 345], – і порушити її мав відвагу Т. Шевченко, вболіваючи за власний поневолений, пригнічуваний український народ та бачачи уражених «імперським вірусом» землячків та, з іншого боку, підтримуючи у їхній жертівній правій боротьбі кавказьких горців.

Уся влада в Російській імперії зосереджувалася в руках імператора, що втілював увесь титульний – російський народ, у тому числі влада над свободою думки, над літературою, історією літератури, над правдою «про революції, повстання, конституційні рухи, інші опозиції до влади» [5, с. 306]. У випадку Т. Шевченка особиста царева заборона писати і малювати на додачу до заслання яскраво демонструє посягання на те, щоб не тільки вирішувати долю людини, але й контролювати людське життя. Окрім того, після викриття Кирило-Мефодіївського товариства вилучаються з продажу вже надруковані твори Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліша, їхні портрети; більше того – і твори Т. Шевченка із приватних бібліотек за умови виявлення доручено вилучати, але так щоб не робити довкола цього зайвого галасу. Посилювалася і до того жорстка цензура. Тотальність контролю друзі Т. Шевченка відчували після заборони на листування з Т. Шевченком у період заслання (В. Репніна, А. Лизогуб, висловленої особисто шефом жандармів графом Орловим).

Розуміючи сваволю царя, поет змалював її у знаменитій сцені «генерального мордобиття» поеми «Сон» («У всякого своя доля»), висміявши «пануючу за царя Николая систему, при якій царська воля та брутальна сила були всім, а людське чуття та справедливість уважалися нічим» [2, с. 73]. З іншого боку, Т. Шевченко збагнув примарність всевладності царя, сила якого «в його рабах і знаряддях», «в тих путах, що сковують їх одних із другими» [2, с. 77].

Якою ж є імперія в очах Т. Шевченка? Носієм неволі цілим народам і кожній людині зокрема: у вигляді кріпацтва для найбільш пригнічених прошарків та у вигляді лакейства і самоприниження для привілейованих станів. Кожна неволя деморалізує: «не тільки... пригнетених, але також, і то навіть у далеко більшій мірі... гнобителів» [2, с. 69]. Імперія не може викликати почуття любові, продукуючи утилітарне до себе ставлення та породжуючи почуття страху перед своєю силою. Вона жорстоко карає тих, хто має сміливість піднятися на боротьбу за свободу; несе руйнацію у світ, у

людські стосунки, у внутрішній світ людини. Імперія зазіхає на Богом дане право кожного народу влаштовувати своє життя. Імперія, наголошує Т. Шевченко, є носієм неправди. Він показує, наскільки далекими є істинна людинолюбна суть православ'я і офіційне православ'я, одна з чільних підвалин імперії, що спотворило Христову заповідь любові, більше того – освячувало вбивства, гвалтування, мародерства, винищення цілих народів під прикриттям цивілізаційної місії на Кавказі. Як глибоко віруючий християнин і представник поневоленого українського народу, свідомий русифікаторської ролі російської церкви в Україні, Т. Шевченко вже на іншому ґрунті в поемі «Кавказ» викриває облудність російської церкви – речника не Бога, а імперії: «Просвітились! та ще й хочем / Других просвітити... / Все покажем! тільки дайте / Себе в руки взяти. / Як і тюрми муровати, / Кайдани кувати, / Як і носити!.. / тільки дайте / Свої сині гори / Остатнії... бо вже взяли / І поле, і море» [3, с. 346].

В імперському літературному дискурсі українській літературі до появи Т. Шевченка відводилася роль розважальної, потішної, колоритної своїми традиціями, людськими типами, ба навіть козацькою минувиною в плані екзотизму теми, але аж ніяк не інтелектуальної, історіософської, політичної.

Демократичний світогляд Т. Шевченка гостро опонував імперським порядкам. А повернувшись із заслання, Т. Шевченко стає втіленням борця, навіть мученика за свободу, а його поетичне слово набуває особливого сакрального значення не лише для українців, хоча в першу чергу для нас.

Список використаних джерел:

1. Скуратівський В. Шевченко в контексті світової літератури / [Електронний ресурс] http://chtyvo.org.ua/authors/Skurativskyi_Vadym/Shevchenko_v_konteksti_svitovoi_literatury/
2. Франко І. Темне царство // Франко І. Шевченкознавчі студії. – Л., 2005. – С. 56–77.
3. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: У 12 т. / Редкол. М. Г. Жулинський (голова) та ін. – Т. 1: Поезія 1837 – 1847. – К., 2001. – 784 с.: портр.
4. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: У 12 т. / Редкол. М. Г. Жулинський (голова) та ін. – Т. 5. – К., 2001. – 496 с.: портр.
5. Эйдельман Н. Я. Герцен против самодержавия: Секретная полит. История России XVIII – XIX вв. И Вольная печать. – М., 1984. – 317 с.

Дзюбак Н.М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка*

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»)

Сучасні форми передавання інформації, запровадження різноманітних комунікативних тактик, аудіовізуальних засобів зацікавлення слухачів, глядачів, читачів ставлять нові вимоги до мови і мовлення журналістів, зокрема, до їхньої мовної культури.

В українському мовознавстві термін «культура мови» (синонім – мовна культура) багатозначний. По-перше, це розділ науки про мову, який досліджує мовні норми і комунікативні властивості мови з метою її вдосконалення. По-друге, це володіння нормами усної та писемної літературної мови, а також уміння використовувати виражальні засоби мови в різних умовах спілкування відповідно до його цілей і змісту. Предметом культури мови як галузі лінгвістичного знання є сукупність і система комунікативних якостей мови, до яких належать правильність, точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доречність [1, с. 8-9].

Ознака правильності полягає в дотриманні норм сучасної української літературної мови, які мають сприйматися мовцями як «ідеал» чи загальноприйнятий зразок. Правильність вважаємо основною комунікативною якістю мови засобів масової інформації (ЗМІ), бо саме вони мають утверджувати в масовій свідомості суспільства зразки державної літературної мови. В мовленні обов'язковим є дотримання лексичних, граматичних та стилістичних норм. Разом з тим, для усного висловлення актуальними є орфоепічні та акцентуаційні норми, для писемного – орфографічні й пунктуаційні.

Типовими випадками порушення правильності мови в газетному дискурсі є: 1) недотримання законів евфонії української мови (чергування прийменників у/в, сполучників і/й/та: *Затриманих підозрюють у співучасті в організації сумнівних тендерів в ході інвестиційних проектів в інтересах деяких економічних агентів* («День» від 11.04.2017). *Співробітники Центру по боротьбі з корупцією і офіцери Антикорупційної прокуратури проводять обшуки в уряді та інших державних установах Молдавії* («День» від 11.04.2017). *Затриманого у Іспанії росіянина Петра Левашова підозрюють в участі у хакерській атаці під час виборів президента США* («День» від 11.04.2017).; 2) неправильний вибір прийменників: *Учнівський склад школи №2, яка потрапила у район бойових дій, евакуювали до бомбосховища* («День» від 11.04.2017); 3) вживання помилкових закінчень

іменників у різних відмінкових формах: *Проблема полягає у мимовільному завантаженні шкідливого ПЗ на комп'ютер жертви без її відома* («День» від 11.04.2017). Ця особливість шкідливого **елементу** програми дозволяє їй обходити всі захисні блоки комп'ютера жертви («День» від 11.04.2017.; *Німеччини планує витратити 37 млрд на оборону в 2017 році, що становить близько 1,2% від ВВП країни* («День» від 11.04.2017).; 4) невиправдане використання активних дієприкметників: *У Microsoft вже знають про проблему, і на сьогодні запланували автоматизоване внесення знешкоджуючих оновлень у свою програму* («День» від 11.04.2017).; 5) порушення пунктуаційних норм: *Три сотні конструкторів з усієї України привезли на виставку понад 600 моделей – автомобілі, літаки, залізниці, діарами, бронетехніку, космічні шатли, мініатюрні будинки, вулиці, цілі квартали із пластику та паперу і навіть марсохід* («День» від 11.04.2017).

Фахівці з культури мови називають низку умов, які забезпечують точність мовлення: 1) знання предмета мовлення; 2) знання мови, її системи, можливостей, володіння стилістичними ресурсами; 3) уміння узгодити знання предмета зі знанням мовної системи в конкретному акті комунікації [3, с. 35; 5]. У ЗМІ вимоги до точності мовлення зростають за умови відсутності безпосереднього контакту з адресатом мовлення, а також при спілкуванні з великою аудиторією. Порушенням точності мовлення є використання слів, лексичне значення яких не відповідає змістові повідомлення. Наприклад, під світлиною, на якій пожежники гасять пожежу читаємо: *Рятівники виявили потерпілого, який отримав опіки рук під час намагання самостійно погасити пожежу* («День» від 11.04.2017). Мабуть, автор мав на увазі рятувальників. Або ж: *За даними відомства, мережа Kelihos складається з десятків тисяч заражених комп'ютерів і використовується для установки шкідливого програмного забезпечення, розсилки спаму і крадіжки паролів*. Слово «установка» в книжних стилях української мови вживають для називання пристрою, механізму, за допомогою якого виконують певні операції або одержують щось; а слово «розсилка» є калькою з російської мови. У цьому реченні йдеться про відповідні дії, тому краще використати слова установлення, розсилання.

Логічність мови виявляється на логіко-семантичному і синтаксичному рівнях висловлення. Логічним є мовлення, яке забезпечує змістові зв'язки між словами і реченнями в тексті, а також між змістом вислову та відповідною ситуацією. Досить поширеною логічною помилкою в аналізованому виданні є використання активних конструкцій замість пасивних: *Перша світлина, що зустріла біля входу, – чудовий морський краєвид з хемінгуейвськими мотивами «Старий і море» Інни Оскольської* («День» від 11.04.2017). *Знімки Євгена Сосновського розповідають про щасливі і сумні моменти із життя прифронтового Маріуполя (Там само). Ліквідація пожежі ускладнювалась щільністю забудови та відсутністю під'їздів до моря для забору води (Там само).*

Типовими випадками порушення чистоти мовлення вважаємо використання у мові ЗМІ діалектизмів, варваризмів, просторічних слів, жаргонізмів, стилістично зниженої лексики, наприклад: *І схоже на те, що для маріупольських шанувальників фотомистецтва політики не стали навіть акторами другого плану, а застрягли десь у масовці* («День» від 11.04.2017).

До елементів, що засмічують мовлення, відносимо «слова-паразити» *ну, значить, ось, так би мовити, власне кажучи, взагалі, розумієш*, на які потрапляємо в інтерв'ю.

Порушує чистоту мовлення надмірне вживання запозичених слів, кальок, наприклад: *У Молдові затримали 12 високопоставлених осіб у зв'язку із корупцією* («День» від 11.04.2017). *У свою чергу, американські есмініці USS Porter і USS Ross в ніч проти п'ятниці випустили 59 ракет по аеродрому сирійських урядових сил Шайрат у відповідь на хімічну атаку сил Башара Асада цього тижня* (Там само). *За даними агентства, серед відомств, де проходять обшуки, значиться Фонд енергетичної ефективності* (Там само). *За виставкову залу традиційно послужив термінал кропивницького аеропорту (летовище нині не діє)* (Там само).

Багатство мовлення – це використання мовцями великої кількості мовних одиниць (слів, словосполучень, речень). На думку Існує прямий зв'язок між поняттями багатства і різноманітності мовлення, адже чим різноманітніше мовлення, тим воно багатше. Як правило, прийнято говорити про лексичне багатство мовлення, яке виявляється у тому, що мовець здатний уникати повторення слів, користуватися синонімічними ресурсами. На граматичному рівні багатство мовлення створюється використанням варіантів форм і конструкцій, наприклад, *презтдентові-президенту*, *В усному мовленні цю ознаку формують інтонаційні та просодичні засоби*.

Доречність мовних засобів передбачає добір мовних засобів відповідно до ситуації та мети спілкування. Мова ЗМІ – сфера офіційного спілкування. Офіційний статус осіб, про яких йдеться у газетному дискурсі, передбачає звертання до них на ім'я та по батькові, що поширене у вітчизняному етикеті, на ім'я, прізвище – у закордонному. На нашу думку, дотримання цієї норми комунікативного етикету формує ставлення аудиторії до персонажа повідомлення. Нетиповим вважаємо використання лише прізвища, що можна сприйняти як вияв фамільярного ставлення, зневагу до співрозмовника тощо: *Шульц заявив, що довгострокова мета досягнення оборонного бюджету у 2% від валового внутрішнього продукту означатиме, що Німеччина має збільшити військові витрати щонайменше на 20 мільярдів євро в найближчі роки* («День» від 11.04.2017).

В окремих випадках потрапляємо на синкретичні помилки, коли в одному вислові зосереджені порушення різних мовних норм, наприклад: *Як відомо, нещодавно Міністерство закордонних справ України запустило сайт, на якому подорожуючі з України зможуть отримати інформацію про безпекову ситуацію в світі* (Там само).

А отже, культура мови – це найістотніша ознака засобів масової інформації. Її дотримання демонструє взірці використання державної мови в конкретних комунікативних ситуаціях, формує обличчя видання, свідчить про розвиток відповідного суспільства. Але, як слушно зауважив О. Д. Пономарів: «Вироблені мовознавцями та митцями слова норми з теоретичної царини переходять у практичну площину в найширшому розумінні цих слів. А це спричинює появу чималої кількості помилок і на певний час знижує рівень культури мовлення в загальнонаціональному вимірі» [4, с. 3]. Щоб порушити цей алгоритм, потрібно вживати відповідних засобів на державному рівні.

Список використаних джерел:

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення // Львів, 1990. – 232 с.
2. Культура фахового мовлення: Навчальний посібник / за ред. Н.Д. Бабич // Чернівці, 2005. – 572 с.
3. Мацько Л.І. Кацавець Л.В. Культура української фахової мови: навчальний посібник // Київ, 2007. – 360 с.
4. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник // Тернопіль, 2000. – 248 с.
5. Українська мова: енциклопедія / [редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П. та ін.] // Київ, 2004. – 824 с.

Лаврусенко М.І.

кандидат філологічних наук, доцент,

*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

РОМАН «МИСЛИННЕ ДРЕВО» У КОНТЕКСТІ ТВОРЧОСТІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА

Творчість Вал. Шевчука є знаковою, показовою для сучасної української літератури. У своїх творах автор торкається проблем сьогодення й далекої минувшини, які в сукупності подають панораму життя українського народу впродовж століть. Особливе місце в доробку письменника займає історична тема: Вал. Шевчук є автором романів «На полі смиренному», «Око прірви», триптиху «Три листки за вікном», повістей «Птахи з невидимого острова», «Мор», «Сповідь», «Місячний біль», збірки оповідань «У череві апокаліптичного звіра» та ін. Аналіз творів цього тематичного русла письменника дає підстави твердити, що він виробив власну оригінальну манеру письма, яка відзначається філософствуванням, притчевістю, психологізмом, химерністю, іронізуванням. На думку Т. Бледних, автор є провісником бароковості – стильового напрямку сучасної історичної белетристики, проза письменника заповнили штучно утворену пустку в

літературі, яка виникла в 70-і роки ХХ століття (боротьба з «антиісторизмом»), вона «через міфологізацію сприяла подальшому поглибленню історизму і дала можливість поєднати віковий морально-етичний та естетично-духовний досвід із потребами сучасності» [1, с. 7]. Л. Тарнашинська також зазначає, що образи, витворені уявою Вал. Шевчука у творах на історичну тематику, «концентрують у собі певну філософську символіку, співвідносячись із фактами реальної історії, підносять до рівня символу і факти цієї історії, а також кидають відсвіт на події сьогодення, витворюючи відповідні паралелі» [2, с. 8]. Дослідниці доводять, що у своїх творах письменник поєднав художні набутки традиційної української прози разом зі стильовими пошуками прозаїків європейської школи – «засадами французьких екзистенціалістів, голдіновською манерою письма в стилі англійських притч, фолкнерівським прийомом творення власної художньої мікрогалактики, тяжінням до «магічного реалізму», химерної прози, що визначає часово-просторові структури латиноамериканського роману тощо...» [2, с. 9].

Оригінальне художнє бачення історії України Вал. Шевчуком доповнюється літературознавчими та науковими дослідженнями. Як літературознавець він переклав і упорядкував «Літопис» С. Величка, «Катехізис» П. Могили, «Сад пісень» Г. Сковороди, «Твори» І. Вишенського, антології давньої української поезії тощо, видав з передмовою трьохтомник «Древо пам'яті. Книга історичних оповідань». Як історик, опублікував монографію «Козацька держава», упорядкував книги «Іван Мазепа», «Самійло Кішка», написав низку статей.

Вал. Шевчук є автором роману-есе «Мисленне древо», появу якого зумовила важлива подія в культурному бутті слов'янства – святкування 1500-ліття з часу заснування Києва. Як для своєї епохи, твір виявився досить сміливим, адже він був присвячений дохристиянським сторінкам міста й української культури, розмова про які була заборонена в радянські часи. Проте твір був успішно виданий журналом «Жовтень» у 1986 році, а згодом і окремою книжкою у видавництві «Молодь» у 1989 році.

Особливістю роману «Мисленне древо» в художньому доробку Вал. Шевчука є те, що за жанром це науково-популярний твір, у якому автор поєднує два своїх начала – письменника й історика-науковця, прагне витворити власне бачення минулого міста, оригінально інтерпретуючи історико-археологічні свідчення, фольклорно-міфологічні та лінгвістичні дані, письмові джерела епохи.

Завдання, яке ставить перед собою Вал. Шевчук у передмові до «Мисленного древа», – дослідити історію Києва з часів його заснування до прийняття християнства. Для автора важливо розглянути цю проблему тому, що «минуле – це фундамент сьогоденного дня, і будівля сьогоденного дня ніколи не стоятиме, коли не буде він міцний... Київ – це те ядро, по якому легко пізнати шкаралущу – тіло віків; Київ – це осердя землі української, її

душа» [3, с. 5]. Ця мета є тим внутрішнім стрижнем, що вибудовує цілісність, системність, логічну завершеність твору митця.

Зауважимо, що визначаючи особливості побудови художнього світу у творах Вал. Шевчука, Л. Тарнашинська стверджує, що його візія України ґрунтується на баченні світу «як космічного універсуму і викликане настановою письменника художньо дослідити історію душі українця як віддзеркалення макрокосмосу, котрий віками вибудовував своє «я», здобуваючись у кінцевому підсумку на історичне зростання духовності – уже на рівні цілої нації» [2, с. 6].

Пафос дослідження культури українців криється в метафоричній назві твору. Вислів з відомої пам'ятки давньої літератури є, з одного боку, «маркером», знаком нашого національного життя, а з другого, – звучить опозиційно, є ніби провокацією, підтвердженням власне української первісності вислову, викликом тим дослідникам, які вважають «Слово о полку Ігоревім» пам'яткою російського народу і відлік української історії розпочинають з часів Київської Русі.

«Мисленне древо» – заклик до читачів пройти «мислію по дереву» нашої історії. Підкреслимо: не абияк, а «мислію». Уже в заголовку роману письменник говорить про свою мету – торкнутися мисленного, думаючого джерела, яке дала нам наша культура, – писемних пам'яток, фольклору та міфології.

Вал. Шевчук до прабуття рідного краю звернувся як письменник та фахівець-історик. Він відчув «пульс доби», потребу заявити про дописемні суспільні та культурні здобутки предків українців у переддень святкування 1500-го ювілею з часів заснування Києва. Це була смілива спроба, адже він, інтерпретуючи науковий матеріал, обстоював думку про те, що традиції до- й післяхристиянської Київської Русі плекав саме той народ, котрий проживав на території нинішньої України.

Список використаних джерел:

1. Бледних Т. Ю. Історичний дискурс Валерія Шевчука – повістяра і романіста. Автореферат дис.канд. філол. н.: 10.01.01 / Т. Ю. Бледних. – К, 2003. – 20 с.
2. Тарнашинська Л. Художня галактика Валерія Шевчука / Людмила Тарнашинська.– К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2001. – 223 с.
3. Шевчук В. Мисленне древо: роман-есе про давній Київ / Валерій Шевчук. – К.: Молодь, 1989. –355 с.

Матвійчук М.А.

студентка,

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

КОЛЬОРАТИВ ЧЕРВОНИЙ У ТВОРАХ ПОЕТІВ ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ: ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР

Матеріалом цього дослідження послуговували твори поетів «Празької школи»: Ю. Дарагана, Є. Маланюка, Л. Мосендза, Ю. Клена, О. Ольжича, Н. Лівицької-Холодної, Ю. Липи, О. Лятуринської, О. Теліги, А. Гарасевича. Такий вибір зумовлений тим, що цей український феномен не має аналогів у світовій літературі ХХ століття, оскільки безпосередньо пов'язаний із процесами національного становлення і тими катастрофами, що випали на долю української нації. Як зазначає М. Ільницький, поезія «Празької школи» характерна тим, що в її текстах віднайшов своє випробування вольовий тип українця, котрий невдовзі утверджувався в житті, яке потребувало «трагічних оптимістів» [1, с. 34].

Нашу увагу привернуло використання цими митцями кольоративів. Колір є однією зі складових системи художнього вираження. Дослідженню кольоративів у художньому мовленні присвячені праці таких авторів, як: О. Веселовський, А. Вежбицька, Л. Ставицька, А. Критенко, О. Дзівак, А. Вовк, Ф. Шемякін та ін. Е. Гонікман, Є. Ільїн, Л. Лисиченко, Л. Миронова розглядали семантику кольору у взаємозв'язку з психічними властивостями людини. Окремі питання вживання кольоративів у творчості поетів «Празької школи» описані в статтях і дисертації Т. Ковальнової (зокрема авторкою розглянуто кольоропис інтимної лірики Н. Лівицької-Холодної [2]).

Предметом дослідження обрано кольоратив **червоний** – як такий, що освячений традицією народних вірувань, він є одним із основних в українському фольклорі. «Словарь символів» Дж. Тресіддера так описує **червоний**: «колір життя, вогню, війни, енергії, агресії, небезпеки, революції, імпульсу, емоцій, пристрасті, любові, радості, святковості, життєвої сили, здоров'я, фізичної сили і молодості; емблематичний колір як богів сонця, так і богів війни і влади загалом» [3].

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» (за редакцією В. Бусела) фіксує такі відтінки червоного спектра: *пурпуровий* – темно-червоний або яскраво-червоний з фіолетовим відтінком; *багряний* – густо-червоний, пурпуровий; *мідний* – кольору міді, червоно-жовтий; *рум'яний* – червонуватий, золотисто-коричневий відтінок; *вишневий* – темно-червоний, кольору стиглої, темної вишні; *бордовий* – темно-червоний; *карміновий* – яскраво-червоний; *малиновий* – колір ягоди малини, темно-червоний; *рожевий* – світло-червоний [4]. Крім того, за різними мистецтвознавчими

джерелами, можна продовжити цей ряд такими відтінками: *алізариновий, альмандиновий, акажу, іржавий, кардинальський, криваво-червоний, маджента, сольферіно, фуксія, цинобра, кіновар.*

Мета цієї розвідки – з'ясувати частотність і особливості вживання лексем червоного спектра у поетів і поеток «Празької школи». Вибірку становлять 500 поезій обраних авторів. Обрахунки вибірки здійснювали в середовищі Excel. Відсотки показують відносну частотність кольоратива у текстах митців (абсолютна частотність кольоратива-лексеми поділена на довжину вибірки, тобто кількість слів усіх поезій певного автора).

Аналіз вибірки дав такі результати:

Кольоратив *червоний* у чоловічих поезіях має найвищу відносну частотність в О. Стефановича (0,002023 на довжину вибірки 3460 слів); у жіночих – Н. Лівницької-Холодної (0,002582 на довжину вибірки 3485 слів). У поезіях чоловіків та жінок виділено 5 відтінків червоного кольору: *пурпуровий, багряний, мідний, рум'яний та вишневий*. Дослідження показало, що в поезіях Є. Маланюка домінує *вишневий* відтінок, О. Стефановича – *багряний*, Ю. Липи та О. Ольжича не засвідчено жодного відтінку червоного кольору. У жіночих поезіях, зокрема в Н. Лівницької-Холодної, переважає *пурпуровий* відтінок, О. Лятуринської – *багряний*, Г. Мазуренко – *рум'яний*. У поезіях О. Теліги не знайдено жодного відтінку червоного спектра.

У творах Ю. Липи, Є. Маланюка, О. Ольжича, О. Стефановича кольоратив *червоний* відзначається широкою сполучуваністю з іменниками, які називають такі поняття, як: небо, пісок, кров, лід, крило, каміння, зорі, ранок, полум'я тощо. Наприклад: «*Червоне крило*» (Ю. Липа), «*На червоному тлі пожеж*» (Є. Маланюк), «*Камінням червоним*» (О. Ольжич), «*Льодом червоним*» (О. Стефанович), «*Ранок юний та червоний*» (А. Гарасевич).

У творах О. Теліги, Н. Лівницької-Холодної, О. Лятуринської, Г. Мазуренко кольоратив *червоний* сполучається з такими іменниками, як: кров, намисто, уста, шал, полум'я, квіти, поле, щит та ін. Наприклад: «*Червоними квітками диких рож, Червоним золотом вина, Сотниківна в червонім намисті*» (Н. Лівницька-Холодна), «*Було червоне поле бою, Червоний щит*» (О. Лятуринська). Художній світ у жіночій поезії збагачений відтінками червоного кольору, вони переважають у пейзажних поезіях, тобто живописному відтворенні світу. В інтимній ліриці домінують такі відтінки червоного кольору: *багряний, пурпуровий, рум'яний*.

Отримані результати вимагають статистичної перевірки на більшому масиві поезій, що й становить перспективу цього дослідження.

Список використаних джерел:

1. Ільницький М.М. Від «Молодої Музи» до «Празької школи» / НАН України; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 1995. – 318 с.
2. Ковальова Т.В. Трансформація фольклорних колірних образів в українській поезії поч. ХХ ст. // Лінгвістичні дослідження: Науковий вісник. – Х.: ХНПУ імені Г. Сковороди. – Вип. 3. – Х., 1997. – С. 62-69.

3. Тресиддер Дж. Словарь символов / пер. с англ. С. Палько. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 448 с.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

Митко С.Б.

студентка,

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ВІДОНІМНИХ ДЕРИВАТИВ (НА МАТЕРІАЛІ ПРІЗВИЩ ПРЕЗИДЕНТІВ УКРАЇНИ)

В україністиці відонімні деривати досліджено в окремих статтях у таких аспектах: функціонування нових відонімних утворень у мові сучасної публіцистики (М. Навальна) [3], структурно-семантичні та функціонально-стилістичні аспекти відонімних дериватів (Т. Стасюк) [5], формування відонімних неологізмів за участі традиційних і нових словотворчих елементів (Д. Єнікеев) [1], а також дослідження прізвищ політиків як джерела неологізмів, що функціонують у засобах масової інформації (А. Мишка) [2].

Матеріалом цього дослідження послуговували електронні ЗМІ, а також коментарі інтернет-користувачів. Предметом наукової уваги стали відонімні деривати, утворені від прізвищ президентів України. Кілька відонімних дериватів від прізвищ президентів України зафіксовано у «Словнику лексико-словотвірних інновацій» А. Нелюби: *кравчукіст, антикучмовець, деюценкізація, янукдот, порошок* [4].

Мета нашого дослідження – визначити словотвірні засоби відонімних дериватів від прізвищ президентів України.

На першому етапі дослідження було здійснено кількісний аналіз вибірки. Так, було отримано 9 дериватів від прізвища Кравчук, 60 дериватів від прізвища Кучма, 20 – від прізвища Ющенко, 29 – від Янукович та 15 дериватів від прізвища Порошенко. Загалом було знайдено 2551 слововживання. Найчастотнішим дериватом від прізвища Кравчук є *кравчуківський* (25%), від прізвища Кучма – *кучмізм* (19%), Ющенко – *ющенківський* (30 %), Янукович – *януچار* (21%), Порошенко – *порошенківський* (48%). Найчастіше відонімні деривати трапляються у статтях та блогах (72%), однак деривати від прізвища Янукович частіше трапляються у коментарях (55%).

На другому етапі проаналізовані словотвірні засоби.

Деривати від прізвища *Кравчук* утворені від основи слова. Більшість слів (8) утворені суфіксальним способом – за допомогою суфіксів *-іст, -івець, -*

івськ, -івств, -ізм, -учк: кравчукіст, кравчуківець, кравчукізм, кравчучка, кравчуківство, кравчуківський, Кравчуківськ; 1 слово утворене префіксально-суфіксальним способом за моделлю анти-+основа+-ч: антикравчучка.

Деривати від прізвища *Кучма* також утворені від основи слова, з них 18 суфіксальним способом, за допомогою суфіксів *-іст, -івець, -і(о)вськ, -ств, -ізм, -івщин, -іст+ськ, -іст+к, -ак, -ізац, -іад, -іват, -знавство, -учк: кучміст, кучманіст, кучманізм, кучмістський, кучмістка, кучмівець, кучмівський, Кучмак, кучмізм, кучмознавство, кучмізація, кучманіти, кучмучка, кучмівщина, кучман, кучмувати, кучміада, кучманоїдовський, кучманоїдний; 18 суфіксально-префіксальним способом, за моделями нео-+основа+-іст/-ізм/-івськ (неокучміст, неокучмізм, неокучмівський), квазі-/пост-+основа+-ізм (квазікучмізм, посткучмізм), про-/до-/після-/анти-/без-/пост-+основа+-івськ (прокучмівський, докучмівський, післякучмівський, антикучмівський, безкучмівський, посткучмівський), анти-/пост-+основа+-іст (антикучміст, посткучміст), де-/+основа+-ізац (декучмізація), анти-+основа+-овець (антикучмовець), о-+основа+-іл (окучманілій), по-+основа+-івськ (по-кучмівськи), а також від основи деривату *кучморекреатор* утворене слово *антикучморекреаторський* (анти-+основа+-ськ); 1 безафіксним способом від деривата *кучмократія* – *кучмократ*.*

За допомогою способу основоскладання та словоскладання було утворено 22 деривати: *Кучмостар* (Кучма+[Київ]стар), *кучмономіка* (Кучма+[еко]номіка), *Кучмагетъ* (Кучма+гетъ), *Кучмагейт* (Кучма+гейт), *кучмовоз* (Кучма+воз[ити]), *Кучмоляндія* (Кучма+ляндія), *кучмонавт* (Кучма+[космо]навт), *Кучморекреформа* (Кучма+реформа), *Кучма-лайт* (Кучма+лайт), *Кучмело* (Кучма+[чуч]ело (опудало), *кучманоїд* (Кучма+[гуман]оїд), *кучмократія* (Кучма+[демо]кратія), *кучмозой* (Кучма+[мезо]зой), *Кучмостан* (Кучма+[Туркмени]стан), *кучмобрухт* (Кучма+брухт), *КуЧмо* (Ку[чма]+чмо), *кучмоянучари* (Кучма+янучари), *кучмолиз* (Кучма+лиз[ати]), *кучманія* (Куч[ма]+манія), *кучмобаксівець* (Кучма+баксівець), *кучмоненависник* (Кучма+ненависник), *кучмозлодій* (Кучма+злодій).

Деривати від прізвища *Ющенко* утворені від основи слова, з них 6 суфіксальним способом – за допомогою суфіксів: *-іст* (ющенкіст), *-івець* (ющенківець), *-ізм* (ющенкізм), *-філ* (ющенкофіл), *-ізац* (ющенкізація), *-івщин* (ющенківщина); 9 суфіксально-префіксальним способом: *про-+основа+-івець* (проющенківець), *до-+основа+-івськ* (доющенківський), *по-+основа+-івськ* (по-ющенківськи), *анти-+основа+-івець/-івськ* (антиющенківець, антиющенківський), *пост-+основа+-івськ/-ізм* (постющенківський, постющенкізм), *де-+основа+-ізац* (деющенкізація), *про-+основа+-івськ* (проющенківський).

За допомогою способу основоскладання та словоскладання було утворено 4 деривати: *ющенколикий* (Ющенко+лик), *ющенколюб* (Ющенко+люб[ити]), *ющенкосос* (Ющенко+сос[ати]), *ющенкоманія* (Ющенко+манія).

Деривати від прізвища *Янукович* утворені від *януков-/янукович* та кореня – *янук-*.

Від прізвища *Янукович* утворено 8 дериватів, з них 5 суфіксальним способом – за допомогою суфіксів *-івець, -івськ, -ізм, -філ, -фобія, -іан*: *януковичівець, януковичівський, януковичофіл, януковичофобія, Януковичіана*; 3 суфіксально-префіксальним способом – *пост-/поза-/про-+основа+-івськ* (*постянуковичівський, позаянуковичівський, проянуковичівський*).

Від основи *януков-* було утворено 10 дериватів, із них 6 суфіксальним способом: *-ськ* (*януковський*), *-ізм* (*януковізм*), *-ість* (*януковатість*), *-цьк* (*януковицький*), *-ищ* (*януковище*), *-щин* (*януковщина*); 4 суфіксально-префіксальним способом: *анти-/пост-/про-+основа+-цьк* (*антиянуковицький, проянуковицький, постянуковицький*), *по-+основа+-цьк* (*по-януковицьки*).

Від кореня за допомогою суфіксів *-іст* та *-ізм* було утворено деривати *янукіст, янучкіст та янукізм*, а також за моделлю *нео-+основа+-іст* утворено слово *неоянукіст*. Цікаво те, що сам корінь *-янук-* функціонує як окреме слово.

Основоскладанням та словоскладанням утворено такі слова, як: *януколикий* (*Янукович+лик*), *янучар* (*Яну[кович]+[яни]чар*), *янучарство* (*Яну[кович]+ [яни]чарство*), *Януческу/Янушеску* (*Яну[кович]+ [Чау]шеску*), *Януковоч* (*Янук[ович]+овоч*), *Януковичгейт* (*Янукович+гейт*).

Деривати від прізвища *Порошенко* утворені від основи слова *порошенк-* та кореня – *порош-*.

Від основи слова було утворено 12 дериватів, з них 9 суфіксальним способом – за допомогою суфіксів *-іст, -івець, -івськ, -ств, -ізм, -філ, -фоб, -івщин*: *порошенкіст, порошенківець, порошенківський, Порошенківськ, порошенківство, порошенкізм, порошенкофіл, порошенкофоб, порошенківщина*; 1 префіксальним способом – за допомогою префіксоїда *анти-*: *антипорошенко*; 2 суфіксально-префіксальним способом, за моделлю *анти-/про- + основа + -івськ*: *антипорошенківський, пропорошенківський*.

Від кореня за допомогою суфікса *-ист*, було утворено дериват *порошист*.

Основоскладанням утворено такі слова, як: *Порошенккіо* (*Порошенк [о] + [Пінок]кіо*) та *порошенколиз* (*Порошенко + лиз[ати]*).

Спільними для відонімних дериватів прізвищ обох всіх президентів є такі афікси: *-іст, -ськ, -ець, -ізм, -щин, про-, анти-*.

Зважаючи на частотність відонімних дериватів та словотвірні можливості прізвища *Кучма*, лінгвокреативний потенціал цього прізвища найбільший. Імовірно, це пов'язано з терміном його перебування на посаді президента України, а також активною політичною діяльністю за останні роки.

Список використаних джерел:

1. Єнікеев Д. С. Формування відонімних неологізмів за участі традиційних і нових словотворчих елементів // Сумський державний університет. – 2016. – С. 33-37.
2. Мишка А. Прізвища політиків як джерело неологізмів, що функціонують у засобах масової інформації // Стиль і текст. – 2010. – №11. – С. 61–71.

3. Навальна М. І. Функціонування нових відонімних утворень у мові сучасної української публіцистики // Лінгвістика : Зб. наук. праць. – Вип. 1 (28). – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – С. 141–150.

4. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації. 2012–2013: Словник. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2014. – 172 с.

5. Стасюк Т. В. Відонімні утворення: структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 «українська мова». – Дніпропетровськ, 2005. – 18 с.

Негер О.Б.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Ужгородський національний університет*

ВПЛИВ МОДИ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ УРБАНОНІМІЇ (НА МАТЕРІАЛІ УРБАНОНІМІВ ЗАКАРПАТТЯ)

Мода належить до тих екстралінгвальних факторів, які вже віддавна зумовлюють певні якісні і кількісні зміни в онімних підсистемах. Так, досліджуючи антропонімію, І. Франко зауважує, що структура й популярність українських прізвищ (які згодом стають прізвищами) у XVI – XVII ст. залежала від певної моди [4, с. 396]. До 1775–1783 рр. Т. Єгорова відносить моду в топонімії Нового світу на класичні імена [2, с. 115]. Очевидно, обов'язковими передумовами появи модних тенденцій у тій чи іншій галузі є множинність та недовговічність елементів певного класу й можливість виразити суб'єктивізм. З цього погляду антропоніми стають тією онімичною підсистемою, де мода може проявитися найбільшою мірою. У топонімії мода проявляється пізніше. При цьому не варто забувати й про те, що у градації екстралінгвальних чинників, які впливають на ономастикон, мода є вторинним фактором, який появляється як наслідок певних «історичних та громадських обставин» [4, с. 396]. Тобто про моду на ті чи інші назви можна говорити, обов'язково зауважуючи при цьому суспільні передумови виникнення її.

Як зазначає М. Романюк, «хоча в енциклопедичних виданнях мода окреслюється як нетривале панування в суспільстві певних смаків..., зумовлене зміною побутових та естетичних потреб, або ж, у широкому розумінні – нестійка, минуша популярність, проте її вплив на склад та особливості функціонування національного ономастикону також є незаперечним» [3, с. 23]. На думку дослідниці, яка першою здійснила комплексне дослідження впливу моди на функціонування всієї системи онімів Закарпаття кінця XX – початку XXI ст., особливо такі впливи проявляються під час суспільних змін. Проте стосовно урбанонімії це твердження є не зовсім точним. Мода стає важливим фактором розвитку системи називання, коли ця система вже сама досягла певного ступеня розвитку. Спочатку назви

вулиць – це лише спосіб зорієнтуватися в населеному пункті. Згодом, з розвитком самого суспільства і збільшенням кількості географічних одиниць у межах одного міста при вичерпності назв-характеристик для цих об'єктів вони починають використовуватися як спосіб пропаганди певної ідеології. І велика кількість таких урбанонімів ще не означає моду на них. Передусім це наслідок втручання у процес номінації міських об'єктів держави, яка керується створенням певного політичного, ідеологічного фону і аж ніяк не модою. І лише після того, з подальшим розростанням міст та все складнішою еволюцією суспільства появляються назви вулиць, виникнення яких можна пов'язати із впливом моди. Так виникає мода на ідеологічні (меморіальні та назви-вшанування) найменування.

Дехто з мовознавців називає моду впливом культури та ідеалів певної епохи [1, с. 115]. Певною мірою з цим можна погодитись, додавши, що мода стає перш за все наслідком впливу певної епохи і ознакою того, що суспільство досягло певного рівня розвитку. Період, коли подібні процеси розпочалися на Закарпатті (стосовно офіційних урбанонімів), можна датувати 50–60-ми роками. Частково модою як тенденційним явищем, частково політикою держави, яка й спричинила появу цієї моди, мотивовані урбаноніми на честь космонавтів, що вшановують певні професії, назви на честь революційних діячів. Слід зауважити, що коли подібні назви з'являлися у 40-і рр., це було зумовлено виключно політикою держави. Про моду можна говорити тоді, коли аналогічні одне одному явища появляються не з примусу, а виключно із суб'єктивного бажання авторів вибрати саме це, а не інше найменування. Водночас потрібно зазначити, що виникнення великої кількості певних елементів зумовлює їх популярність, а відтак моду на них.

Важливу роль відіграла мода при поширенні так званих «позитивних назв», покликаних створювати приємні образи у свідомості людей. На відміну від назв естетичних, «позитивні» не мають практично ніякої співвіднесеності з реальністю. Тобто якщо вулиця *Вербова* або *Яблунева* може означати наявність на ній означеного рослинного покриву, то вулиця *Весела* або *Щаслива* зовсім не означає проживання на ній тільки веселих або щасливих людей. Появившись у радянський час, ці назви набули надзвичайної популярності і внаслідок універсалізації національних урбаноніміконів та впливу моди, стали дуже розповсюдженими і на Закарпатті. Сучасні вулиці *Тиха* (у всіх містах, крім Перчина і Чопа), *Молодіжна* (Ужгород, Виноградів, Свалява, Іршава, Берегове, Чоп), *Затишна* (Свалява і Хуст), *Весела* (Берегове), *Щаслива* (Ужгород) при перейменуваннях 90-х років не викликали особливих суперечок і, враховуючи зміну глибинного контексту, стали просто «позитивними» назвами.

У 70–80 роках спостерігається значне збільшення населення та розширення територіальних меж міст Закарпаття. Це зумовило потребу у нових назвах. Зважаючи на практичну вичерпність шаблонних назв, виникла необхідність у використанні нових, але таких, які б не суперечили державній політиці. У випадках, коли в регіонах виникає необхідність створення чогось

нового, вони апелюють до центральних міст, по-перше, щоб повністю відповідати вибраному ним курсу, по-друге, це є ознакою постійного тяжіння периферії до розвинутішого і впливовішого місця, яке вона реалізовує через копіювання придуманого там. Крім того, психологи говорять про такий тип групової поведінки людей, як наслідування, що виступає способом адаптації серед інших груп осіб [5, с. 51]. Ці чинники спричинили у закарпатських містах появу моди на назви на честь міст-побратимів. Активне «братання» радянських міст між собою та з містами дружніх держав у той час відбилося і на віддалених від центральної Москви і навіть від Києва містечках, в тому числі і на закарпатських. Схожим модним віянням є вшанування міст братніх республік (або самих країн) для створення ефекту єдиної великої країни. Так, появляються вулиці *Кошицька*, *Осетинська*, *Болгарська* (Ужгород), *Пряшівська*, *Пряшівська бічна* (Мукачеве).

Можливі два варіанти реалізації модних тенденцій в урбанонімії: 1) без адаптації до навколишніх умов; 2) з адаптацією до місцевих реалій. Перший варіант знаходить яскраве вираження при прагненні універсалізувати урбанонімікон (напр., масове поширення назви вул. *Леніна В.* у всіх без винятку містах СРСР), другий відображається у дотриманні популярних тенденцій з різними варіаціями, але у чітко виражених межах (напр., номінація вулиць на честь військових діячів, коли кожен населений пункт орієнтувався на місцевих за походженням осіб). Так, географічне розташування Закарпаття, його близькість до кордонів з Словаччиною та наявність міжнародних трас зумовлюють домінування назв, які вшановують словацькі міста. Наявність моди з адаптацією до локальних умов свідчить, з одного боку, про тенденцію до демократичності того чи іншого суспільства, з іншого, до відображення регіональної специфіки.

Останнім часом спостерігається мода на повернення давніх назв та номінацію нових вулиць на честь місцевих діячів. Ці процеси відбуваються в рамках традиціоналізації урбанонімікону [6] і з метою уникання швидких майбутніх перейменувань.

Функціонуючи як вторинне, зумовлене суспільними чинниками утворення, мода в ономастичній системі стала невід'ємним елементом існування цієї системи, який швидко еволюціонує і стає невід'ємним елементом появи, трансформації та подальшого зникнення урбанонімів.

Список використаних джерел:

1. Гринюкова Р. Про виникнення неологізмів у німецькій мові / Р. Гринюкова // Наукові записки. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Вип. 35. – С. 114–118.
2. Егорова Т. Названия улиц в семиотическом аспекте общности стилей / Т. Егорова // Ономастика. Поволжье. Стратиграфия / Под ред. А. Суперанской. – М. : Наука, 1988. – С. 112–119.
3. Романюк М. Соціально зумовлені інновації в ономастиконі Закарпаття кін. ХХ – поч. ХХІ ст. / М. Романюк. – Ужгород : Гражда, 2007. – 124 с.
4. Франко І. Причинки до української ономастики / І. Франко // Зібрання творів : [у 50 т.]. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 36. – С. 391–426.

5. Швачко О. Соціальна психологія / О. Швачко. – К. : Вища шк., 2002. – 111 с.

6. Odaloš P. Urbanonima v procese spolocenskyh zmien 90 rokov v europskych postsocialistických krajinach / P. Odaloš // Urbanonyma v kontexte historie a súčasnosti : Mater. z onomast. kolokvia (Banska Bystrica 3–5 septembra 1996). – Bratislava ; Banska Bystrica, 1996. – S. 80–88.

Омельян Г.А.

викладач,

Екологічний коледж

Львівського національного аграрного університету

ЕКОЛОГІЯ МОВИ ТА МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ В СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

Сьогодні стає очевидним той факт, що саме поняття «екологія», що на початку стосувалося лише природи, її захисту від людської діяльності, набуває іншої мотивації. Її окреслюють такі смисли як «екологія культури», «екологія мислення», «екологія слова», «екологія мови», «еколінгвістика» тощо.

Екологія наукового знання – закономірний процес у формуванні екологічного мислення, сутністю якого є усвідомлення, підлаштування дій під закони біосфери [10, 65-73].

Початок ХХІ століття увійшов в історію як епоха вивчення різноманітних екологічних проблем, які суспільство ставить перед собою, переосмислює в перспективі розвитку.

Відомо, що термін «екологія» ввів у 1866 році Ернст Геккель (нім. природодослідник і філософ, виявив, описав і назвав тисячі нових видів, зробив карту генеалогічного дерева, створив багато термінів в біології) для означення нової дисципліни у складі біології як загальної науки про взаємодію організмів у середовищі.

Термін «екологія мови» виник порівняно недавно. Поняття «екологія мови» ввів американський лінгвіст Е. Хауген в 1970 році.

«Екологія мови» вивчає взаємодію мови з оточуючими факторами, з метою збереження самобутності окремої мови і підтримки мовного різноманіття.

Подібно до того, як екологія впливає на взаємодію живих організмів між собою, «екологія мови» вивчає вплив мов одна на одну і взаємодію з зовнішніми факторами.

Екологічні проблеми в природі можуть погіршити здоров'я людей, проблеми екології мови можуть призвести до деградації людини, для якої ця мова рідна.

Занепад рідної мови є наслідком зубожіння народу. Воістину справедливі

слова О. Гончара: «Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе».

Культура мовлення тісно пов'язана з культурою мислення. Якщо людина чітко, логічно мислить, то й мовлення в неї зрозуміле, логічне. Мовлення тоді гарне, коли воно якнайповніше і якнайточніше передає думки чи відтворює образи, легко сприймається оточуючими, всім зрозуміле.

Отже, одним з основних завдань кожного розвиненого суспільства і визначником розвитку культури є, поряд з турботою про збереження природних багатств і примноженням цінностей духовної культури, постійна турбота про екологію мовного середовища.

В. фон Гумбольдт уважав, що в «дійсності мова завжди розвивається тільки в суспільстві, і людина розуміє себе настільки, наскільки досвідом встановлено, що її слова зрозумілі й іншим». Він підкреслював, що «мова як маса всього витвореного мовленням не одне й те ж, що саме мовлення в устах народу» і що «в неупорядкованому хаосі слів і правил, який ми, звичайно, називаємо мовою, наявні тільки елементи, відтворювані – й притому неповно – мовленнєвою діяльністю, щоб можна було пізнати суть живого мовлення і створити адекватну картину живої мови» [8, 68-86].

Сучасний стан української мови, її соціально-політичний статус не може не викликати серйозного занепокоєння.

Об'єктивними зовнішніми чинниками, що впливають на стан української мови є історично-зумовлений зв'язок з російською мовою та нашарування русизмів.

Екологія мови має яскраво виражений соціолінгвістичний характер, оскільки вона розглядає взаємовідношення між словом і світлом (word and word), тобто взаємозалежність між мовою та членами суспільних груп, а також застосування лінгвістичного коду в різних соціальних ситуаціях та обставинах.

У сучасній соціолінгвістичній теорії її трактування можна знайти у роботі Дж. Лемке «Текстова політика. Дискурс та соціальна динаміка»: «Коли ми думаємо про вплив у соціальному світі, то уявляємо владу, що дає можливість робити таке: купувати та продавати, чинити зло чи добро, фізично та емоційно. В усіх цих проявах мова часто відіграє вирішальну роль».

Отже, мова як найвищий прояв культури, тобто сукупності результатів та процесів соціальної діяльності людини, є динамічним явищем, що віддзеркалює політичний та економічний стан розвитку суспільства.

Літературне мовлення, на відміну від діалектного і просторічного, підпорядковане загальноприйнятим нормам, стандартам. Мовці мають говорити і писати не як кому заманеться, а дотримуючись певних взірців, регламентацій.

Отже, XXI ст. повинно стати століттям гуманітарної культури, або його не буде взагалі (відомий академік-гуманіст Лихачов).

Спілкування – це один із виявів соціальної взаємодії. У його основі лежить обмін думками, оцінками, почуттями, волевиявлення з метою інформування, емоційного впливу, спонукання до спільної діяльності тощо.

За матеріальним вираженням спілкування має два види, які реалізуються здебільшого одночасно: **вербальне** (лат. *verbum* – «слово»), тобто словесне, і **невербальне** – поглядами, мімікою, жестами, штучними умовними знаками та ін. Попри все розмаїття несловесних знаків спілкування і збільшення їх числа з поступом цивілізації, основним засобом комунікативного зв'язку між людьми залишається мова.

Мовний етикет – це система стандартних, стереотипних словесних формул, уживаних у ситуаціях, що безліч разів повторюються у повсякденні: вітання, прощання, вибачення, запрошення, побажання тощо. Ці формули у процесі мовлення не створюються, а відтворюються, і це полегшує спілкування. Мовцеві немає потреби щоразу видумувати щось нове – він використовує готові словесні штампи, кліше (франц. *cliché* – «відбиток»), які відповідають типовій ситуації.

Попри шаблонність етикетних фраз і почасти ритуальний характер їх уживання, мовний етикет має велике значення для життєдіяльності суспільства і для функціонування мови. Тут найбільш помітно й наочно виявляється стан мовної культури, духовної вартості, характер взаємин між людьми. Це саме та сфера мовної культури, до якої мають причетність члени суспільства, що належать до найрізноманітніших категорій.

Спілкувальний етикет у своєму вербальному й невербальному виявах – явище загальнолюдське. Водночас йому завше притаманні етнічні особливості, національна своєрідність. Це спричинено, з одного боку, специфікою природно-кліматичних умов, способами господарювання, контактами із іншими народами, впливом релігії, а з другого – «душею народу», його вдачею, темпераментом, ментальністю, національним характером. Так, українцям, за словами Михайла Грушевського, властивий «високий розвиток своєї гідності, пошанованне гідності чужої, любов до певних, установлених зверхніх форм, «законних річей», етикету і добрих манер, любов до чистоти, порядку, краси життя, прив'язанне до культурних і громадських вартостей життя» [9, 97].

На поведінку людей не меншою мірою впливає й «антиетикет» – вульгаризми, лайки, прокльони тощо, які дають можливість образити, принизити, побажати зла. Якби таких антиетикетних одиниць не існувало в мові, то, напевно, їх не було б і в свідомості мовців. Ті, що спілкуються не мали б готових мовно-поведінкових моделей, засобів вираження недоброго, непорядного ставлення до інших людей, так би сказати, інструментарію антиетикетності. Знаряддя – це опредмечена функція, і коли немає знаряддя, то функція здебільшого не виконується.

Йдеться не так про вираження негативних емоцій (гнів, обурення, образа тощо), як про вживання **інвектив** (лат. *invectiva (oratio)* – «лайлива (промова)», від *invehor* – «нападаю»), тобто непрстойних слів і виразів «просто так», для

заповнення пауз, «орнаментування» мовлення. Оскільки не лише людина опановує мову, а й мова оволодіває людиною, то вживання вульгаризмів, лайок із часом стає звичкою, а тоді й потребою душі – як окремої людини, так і соціальної групи, покоління, цілого народу.

Інколи на вулицях, на стадіоні, в парку мимохідь виникає думка про масове захворювання на **копролалію** – патологічну схильність до вживання непристойних, цинічних, образливих слів і виразів, до бруднослів'я, яка найчастіше трапляється у шизофреніків. До речі, в українській медицині слово є найпершим лікувальним засобом. Тому мовленнєвій добропорядності приділяється першорядна увага.

Оскільки стосунки між людьми здебільшого розвиваються завдяки спілкуванню, то у фольклорі чимала увага приділяється мові і мовленню. У багатющій скарбниці народної мудрості знайдено поради, застереження щодо вартості рідної мови. Все це передається і відшліфовується віками. Слушні, часом дотепно сформульовані народні оцінки, правила і поради мають пізнавальний, і ужитковий сенс. Їх треба знати, ними треба послуговуватися.

Хто своєї мови цурається, то сам себе стидається.

Яка людина, така й мова.

Говори з іншими поменше, а з собою побільше.

Не завжди говори, що знаєш, а завжди знай, що говориш.

Нема глухішого від того, хто не хоче слухати.

Будь добрим слухачем – будеш добрим оповідачем.

Лихо говіркому, та не добре й мовчазному.

Краще недоговорити ніж переговорити.

Або розумне казати, або зовсім мовчати.

Тисячу раз пожалієш, що сказав, а раз – що змовчав.

Отже, одне з основних завдань кожного мовного суспільства – примножувати цінності духовної культури і постійно турбуватися про екологію мовного середовища.

Список використаних джерел:

1. Антисуржик / [за заг. ред. О. Сербенської]. – Львів, 1974. – 126 с.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Б. Антоненко-Давидович. – К., 1991. – 345 с.
3. Вернадський В.И. Биосфера и ноосфера / В.И. Вернадський. – М.: Айрис-Прес, 2007.
4. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. – К., 1996. Білоус М. Заговори, щоб я тебе побачив // Антисуржик. – Львів, 1994.
5. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К., 1998.
6. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
7. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон. Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1984. – 400 с.
8. Гумбольдт В. фон. О различии строения человеческих языков и его влияния на духовное развитие человеческого рода // Звегинцев В.А. История языкознания XIX и XX веков в очерках и извлечениях. – М., 1960. – Ч. 1.
9. Грушевський М. на порозі нової України: гадки і мрії. – К., 1918 – С. 97.

10. Полухин А.А. Современное языкознание и экологическое мышление / А.А. Полухин // *Опыты* – 2008 : сб. науч. работ. Преподавателей и студентов фак. филологии.– СПб.: РИОГПА, 2009 – С. 65-73.

Рудоман О.А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет*

ПАРАДИГМА БАЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У НЕ-НЕЙТРАЛЬНОМУ МОВЛЕННІ

На етапі побудови верхнього ієрархічного рівня парадигми емоційного мовлення доцільно виокремити та класифікувати ті найбільш загальні ознаки, які, по-перше, відрізняють нейтральне мовлення від не-нейтрального й, по-друге, дозволяють виявити найбільш характерні зв'язки між ядерним інваріантом і його емоційними варіантами.

Для цього використовуємо запропонований Ю. М. Скребневим дихотомічний розподіл усіх колоквиальних не-нейтральних мовленнєвих структур на експлікативні та імплікативні [4]. «Поняття експлікації й імплікації розглядають як діалектично взаємозалежні характеристики відносин між нормою і її реалізацією (уявленням про ідеальні параметри мови й фактичним текстом), а також між нейтральним мовленням і субмовними особливостями» [4, с. 69]. Ю. М. Скребнев зауважує, що експлікація й імплікація – це кількісні характеристики всіх відхилень від нейтрального мовлення. Будь-яке відхилення від нейтрального мовленнєвого позначення референта, будь-яка специфічна одиниця, яка не співпадає з нейтральною за формою й стилістичним значенням (конотацією), вказує на застосування однієї з названих тенденцій – експлікаційної або імплікаційної.

На думку Ю.М. Скребнева, протиставлення цих характеристик має як психологічне, так і власне лінгвістичне обґрунтування. У плані психології мовленнєвого акту імплікація являє собою приписування використовуваній мовленнєвій одиниці узуально нехарактерного змісту; експлікація, навпроти, характеризується недооцінкою змісту мовленнєвої одиниці. У власне лінгвістичних термінах імплікація виражається у функціональному збагаченні плану змісту мовленнєвої одиниці, що з точки зору узусу неприпустимо для таких інформативних цілей; експлікативні зв'язки являють собою функціональну деградацію плану змісту мовленнєвої одиниці, узуально достатньої для таких цілей, результат чого надмірність засобів вираження [4].

Оскільки це стосується будь-яких специфічних явищ розмовного мовлення, описані тенденції безумовно можна застосовувати до опису особливостей емоційного синтаксису як особливого не-нейтрального

мовлення. Тому подальшу диференціацію ознак емоційного мовлення доцільно здійснювати в за згаданим дихотомічним розподілом.

Варто зауважити, що в сучасній лінгвістиці терміни «експлікація» («експлікаційність», «експліцитність») й «імплікація» («імплікаційність», «імпліцитність») широко застосовуються й позначають найрізноманітніше коло явищ.

М. В. Оборіна наполягає на необхідності розмежування явищ експлікації / імплікації значень, імпліцитності / експліцитності тексту й імплікаційності / експлікаційності текстоутворення [3, с. 8].

Ці поняття використовують на різних рівнях, від теорії текстоутворення до аналізу конкретних мовних явищ. Існує також розширене трактування експлікаційної та імплікаційної тенденцій. «Експлікаційність можна визначити як тенденцію до подання безлічі точок зору, тобто частковим повторенням уже відомого. <...> Протилежну тенденцію – імплікаційності – ми можемо розглянути тепер як з'єднання точок зору (або квантування інформації), <...> або ж як принцип неповноти інформації <...>. Імплікаційність також може бути реалізована різними мовними засобами, породжувати різні ефекти й призводити в рефлексії до різних метазмислів (саме призводити, а не репрезентувати їх)» [3, с. 28].

В синтаксичних дослідженнях терміни «експлікація» й «імплікація» вживаються в більш вузькому значенні. У багатьох роботах експлікація та імплікація зводяться до надлишку або недоліку матеріальних компонентів (слів) у реченні. Так, при описі граматичних засобів вираження емоцій виокремлюють експлікативні моделі емоційного висловлювання з додатковими компонентами (повторами, вигуками, частками, звертаннями) й імплікативні моделі з елімінованими службовими словами, головними членами речення та ін., тобто неповні з формально-граматичної точки зору речення [5]. Деякі науковці пропонують трактувати термін «імпліцитність» як формальну невиразність змісту: «Імпліцитним ми вважаємо значеннєвий компонент висловлювання, що не одержав формального вираження, але присутній у його значеннєвій структурі» [1, с. 34]. Інші вважають, що експлікація та імплікація можуть бути виявлені на будь-якому рівні мовної ієрархії, і в принципі класифікація за цими двома ознаками можлива, хоча вона й не охоплює навіть найбільш типових фактів розмовного мовлення [2].

Ю. М. Скребнєв дає уточнення цим поняттям, указуючи на те, що експлікація («пояснення», «роз'яснення») та імплікація («розуміння») покривають коло всіх синтаксичних відхилень від норми, що виникають при недооцінці або переоцінці узуального значення використовуваного мовного явища. Такий підхід до розглянутих явищ носить більше загальний характер і дозволяє поряд з конструкціями з перевантаженням або недостатністю структурних компонентів, виділяти, у якості деформованих, конструкції з особливим розташуванням компонентів, синсемантичні неавтономні конструкції, а також функціонально переосмислені конструкції.

Таким чином, одиниці, суб'єктивне розуміння значення яких лежить в основі появи експлікативних форм, можна позначити знаком (-), а імплікативних форм – знаком (+). При цьому експлікативні форми породжені усвідомленим або неусвідомленим прагненням мовця модифікувати мовну одиницю, кваліфіковану як неадекватну цілям комунікації, тобто має знак (-). При породженні імплікативних форм «приписування» мовній одиниці нового або додаткового значення відбувається лише з погляду дослідника, що має як зразок якусь узуально закріплену в мові структуру із властивим їй змістом. Знак (+) свідчить про адекватність, з погляду мовця, цієї одиниці цілям комунікації.

Такий підхід становить безсумнівний інтерес, оскільки дихотомічний розподіл мовних явищ, по-перше, дозволяє виділити особливу сферу емоційної субмови й відмежувати її від нейтральної сфери, по-друге, дозволяє виявити емоційні мовні структури при зіставленні з нейтральним ядерним реченням; по-третє, містить у собі можливість кількісної градації розглянутих специфічних форм; по-четверте, дозволяє дати не лише власне лінгвістичне, але й психологічне обґрунтування форм, які з'являються.

Таким чином, у подальших дослідженнях парадигми емоційного синтаксису верхнім ієрархічним рядом парадигми будемо застосовувати класифікаційний ряд базових трансформацій, який ґрунтується на дихотомічному розподілі структурних форм емоційного синтаксису.

Список використаних джерел:

1. Змеева Т. Е. Имплицитное выражение эмоций в функционально-коммуникативном аспекте: (На материале современного французского языка): Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1989. – 210 с.
2. Инфантова Г. Г. К вопросу о системе описания синтаксиса разговорной речи // Теория и практика лингвистического описания разговорной речи: Уч. зап. / Горьковский гос. пед. ин-т иностр. яз-в им. Н. А. Добролюбова. – Горький, 1968. – Вып. 2. – С. 31–34.
3. Оборина М. В. Понятие «импликационная и экспликационная тенденции текстопостроения» как средство интерпретации текста: Дис. ...канд. филол. наук. – Тверь, 1993. – 216 с.
4. Скребнев Ю. М. Введение в коллоквиалистику. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1985. – 210 с.
5. Янелюнайте С.С. Грамматические средства выражения эмотивности в тексте (современный немецкий язык): Дис. ... канд. филол. наук. – М., 1985. – 174 с.

Фінів В.М.

аспірант,

Науковий керівник: Голянич М.І.

доктор філологічних наук, професор,

Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника

ПРАГМАТИКА ЛЕКСИЧНОГО ПОВТОРУ У НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ ПЕРСОНАЖІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МАЛОЇ ПРОЗИ

Проблема функціонування мовних одиниць у непрямій комунікації є однією з центральних у сучасній прагмалінгвістиці. Прикметним у цьому ключі видається аналіз повтору лексем, використаного в комунікативній взаємодії з метою приховання інтенцій учасників спілкування, оскільки редуплікація лексем як засіб нагромадження та семантичної надмірності виявляє свій комунікативний потенціал саме у непрямій інтерактивній взаємодії персонажів малої прози. Непрямий спосіб реалізації мовленнєвого наміру комунікантів під час вербальної інтеракції, що втілюється у формі непрямого мовленнєвого акту, викликав науковий інтерес багатьох учених, серед яких: Ф. Бацевич [1], Л. Невідомська [2], Дж. Серль [8], І. Шуляк [7]. Сьогодні лінгвістами усебічно висвітлено поняття «імпліцитний комунікативний акт», «непряма комунікація» (Л. Невідомська [2], І. Сусов [6]), виокремлено типи комунікативних актів (Дж. Серль [8], О. Старикова [5]), визначено роль непрямих мовленнєвих актів у реалізації інтенцій комунікантів (І. Шуляк [7]). Проте проблема співвідношення непрямих мовленнєвих актів і його мовних репрезентативів, зокрема лексичного повтору, ще досі належним чином не висвітлена. Цим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Мета дослідження – виявити комунікативно-прагматичні особливості лексичного повтору в непрямих мовленнєвих актах.

Мета реалізується шляхом виконання таких завдань:

- інтерпретувати поняття «непряма комунікація», «непрямий мовленнєвий акт»;
- систематизувати підходи вчених стосовно класифікації непрямих мовленнєвих актів;
- визначити роль повтору лексем у непрямій комунікації.

Поняття непрямого комунікативного акту ввів у дослідницьке поле прагмалінгвістики Дж. Серль, який трактував його як мовленнєву дію, у якій один іллокутивний акт здійснюється опосередковано, через здійснення іншого [8]. У непрямих мовленнєвих актах значення мовленнєвого повідомлення мовця не збігається із семантичним значенням слів, які учасник спілкування вживає для передачі певної інформації [1, с. 15]. Тобто заздалегідь

запланований комунікативний задум мовця втілюється непрямо, за допомогою реалізації повідомлення, семантика якого передає інший інтенціональний зміст [7, с. 288]. Таким чином, одне висловлення водночас стає виразником двох чи більше комунікативних намірів, утілених мовцем у процесі комунікації [6, с. 238]. Один із них безпосередньо впливає зі сказаного, натомість інші, які мовець має на думці, не завжди збігаються з тим, що вимовляється, і співрозмовник має їх домислити [2, с. 345; 6, с. 238]. Унаслідок цього висловлення, зберігаючи свій прямий комунікативний задум, виражений експліцитно, стає виразником іншого, задалегідь сформованого мовцем, імпліцитного [7, с. 288].

У нашому дослідженні непрямий мовленнєвий акт розглядаємо як дію, мовні одиниці якої є виразниками подвійного смислу: накладаючись на безпосередню семантику продукованого повідомлення, екстралінгвальні чинники, декодування інтенцій адресанта, контекст та поза текстові чинники дають змогу кваліфікувати мовленнєвий акт як непрямий.

Усі непрямі акти є різними формами непрямой комунікації, які не можна звести до однієї моделі. Залежно від принципу, покладеного в основу класифікації, можна виділити різні типи напрямих мовленнєвих актів.

Орієнтація на елемент, що зумовлює непряме значення, характерна для класифікації О. М. Старикової [5, с. 128]. Учена виділяє три типи непрямих мовленнєвих актів:

- 1) непрямі акти, значення яких визначають на рівні тексту;
- 2) непрямі акти, сутність яких розкривається тільки на основі загальної ситуації спілкування;
- 3) іллокутивні акти, непряме значення яких потенційно є у самому висловленні.

Матеріал нашого дослідження дослідження засвідчує, що повтор лексем, наявний у зразках сучасної української малої прози, однаковою мірою репрезентує вищезазначені типи непрямих мовленнєвих актів. Розглянемо детальніше:

1) Непрямі мовленнєві акти текстового типу:

«– **Цікаві факти!** – вигукує Інна Максимівна. Вона у своєму віці читає без окулярів, надто старанно тримаючи неслухняними пальцями прим'яту газету. Непідключена система для крапельниці стоїть поруч в очікуванні медсестри. – **Найдавніший міст у Парижі називається Новий міст!..** / – **Цікаво,** – озиваюся зі свого ліжка, відриваючись від книжки. Про найстаріший міст я чую від неї вже втретє, але навіщо моїй сусідці про це знати? Вона сприймає прочитане ніби вперше, радість її чиста і щира. / ...– **Цікаві факти!** – піднесено повідомляє мені в день своєї випуски. – **Найдавніший міст у Парижі називається Новий міст! Оце так-так...»** (с. 119, 131, «Запах скошених кульбабок», Г. Вдовиченко [3]). У зв'язку з хворобою Альцгеймера Інна Максимівна забуває усе, що знала до того. Повтор значення лексеми «**цікавий**» зі змінними формантами у реагуювальній репліці персонажа маркує експліцитний вияв експресивного комунікативного

акту. Проте підтекстова латентна площина дозволяє кваліфікувати поданий комунікативний акт як непрямий. Оскільки продукована інформація для адресанта не нова (*«про найстаріший міст я чую від неї вже втретє, але навіщо моїй сусідці це знати»*), то, зрозуміло, що захоплення вкотре вона не викликати. Таким чином, лексема **«цікаво»** у поданому сегменті художнього діалогу репрезентує непрямий мовленнєвий акт, іллокутивно спрямований на вираження ставлення до співрозмовника – персонаж не хоче образити стареньку жінку. Додамо, що власне цей лексичний повтор, трансформований у синтаксичний (**«Цікаві факти! / – Найдавніший міст у Парижі називається Новий міст!»**), є елементом текстової зв'язності, цілісності змісту.

2) Розглянемо приклад **ситуативних непрямих мовленнєвих актів**:

«Ти, – сичить на мене Санька, – сама наглиці шукаєш. Ану як пристережуть нас оці босяки?» – «Не пристережуть,» – кажу впевнено, хоч і сама того боюсь.» (с. 323, «Галіфе з єврейського базару», М. Малюк [4]). Семантично висловлення адресата, виражене дистантним лексичним повтором **«пристережуть»**, дозволяє кваліфікувати поданий мовленнєвий акт як експліцитний асертив. Проте відповідний інтонаційний фон та авторська вказівка (*«кажу впевнено, хоч і сама того боюсь»*) дають змогу вважати його релевантним виразником непрямой – імпліцитної комунікації: передбачаючи подальший розвиток подій, жінка все ж намагається запевнити співрозмовника у протилежному: *«Не пристережуть,» – кажу впевнено, хоч і сама того боюсь.»*

Отже, декодування семантики мовленнєвого повідомлення, що є виразником адресатної анципації позамовленнєвих дій, авторська вказівка та дистантний лексичний повтор репрезентують конситуативний непрямий мовленнєвий акт.

3) **Мовленнєві акти з непрямим значенням у продукованому висловленні**: *«– Ти розумієш, що не мене кидаєш, ти кидаєш дитину?» – жбурлялася ненавистю тоді Світлана, а чоловік буденно зауважив: «Данило вже дорослий»...* (с. 96 «Каштанове пташеня», Л. Денисенко [3]). Безпосередньо одиниці та інтонуювання мовленнєвого акту експлікують запит інформації, тому поданий комунікативний акт кваліфікуємо як квестивний, проте, окрім зазначеної семантики, в ініціативній репліці адресанта закладено констатацію факту (чоловік покинув малолітнього сина і дружину), а повтор перфоматива декларує непрямий мовленнєвий акт – вердиктив з іллокуцією реквестива (насправді дружина хоче, щоб чоловік залишився з нею). Саме контактний повтор лексеми **«кидаєш»** є домінантою у висловленні і разом з авторською вказівкою (*«жбурлялася ненавистю тоді Світлана»*) маркує прагматичне налаштування мовця, його емоційний стан. Таким чином, аналізований лексичний повтор у цьому сегменті художнього тексту є виразником непрямого комунікативного акту, суть якого розкривається на основі декодування висловлення.

Матеріал дослідження дає змогу зробити висновок: повтор лексем, наявний у блоках інтерактивної взаємодії персонажів, є релевантним засобом вираження експліцитних та латентних інтенцій учасників спілкування, а також ревілентом непрямой комунікації, зокрема мовленнєвих актів, значення яких декодуємо за допомогою тексту або конситуативних умов, і непрямих актів, закладених безпосередньо у продукованому висловленні.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. Бацевич. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
2. Невідомська Л. Імплицитність: мовносистемний аспект: монографія / Л. Невідомська. – Х.: Ранок-НТ, 2012. – 416 с.
3. Ода до радості: збірка оповідань. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. – 272 с.
4. Опудало: Українська прозова сатира, гумор, іронія 80-90-х років ХХ століття. – К.: Генеза, 1997. – 384 с.
5. Старикова Е. Зарубежные теории речевой деятельности / Е. Старикова // Язык и идеология. – К., 1981. – С. 114 – 136.
6. Сусов И. Лингвистическая прагматика / И. Сусов. – Винница: Нова кн., 2009. – 272 с.
7. Шуляк І. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції / І. Шуляк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Розді IV. Прагмалінгвістика. 4, 2015. – С. 287 – 291.
8. Searle J. Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts / J. Searle. – Cambridge: Cambridge Sussex: Wiley-Blackwell, 2012. – 592 p.

Цепа О.В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ЄВГЕН МАЛАНЮК ПРО РАННЬОГО ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Два томи «Книги спостережень» Євгена Маланюка стали самотутнім явищем в історії літературознавства, культурології та історіософії. Особливо вагомими є розвідки мислителя-емігранта для шевченкознавчої науки. У процесі критичного осмислення світоглядних уподобань та естетично-стильових чинників Кобзарєвої спадщини Маланюк не лише обґрунтував аксіологічні аспекти постаті й художнього світу митця, але й визначив вагомні орієнтири для наступних поколінь дослідників.

Один із найяскравіших українських літературознавців наголошував на проблемі адекватного пізнання постаті Тараса Шевченка: «Між генієм і сучасністю завше колізія. Геній дає всього себе, але сучасність бере від нього те, що здужає взяти. Це стосується як окремих людей, так і поколінь, як суспільства, так і певної доби, її прагнень, її духу» [4, с. 61]. Безумовно,

глибина та прозорливість Маланюка в такому твердженні та в ряді суголосних критичних роздумів забезпечили тривалий інтерес дослідників до шевченкознавчого матеріалу «Книги спостережень». До відповідних розвідок відомого науковця-пражанина зверталися: Г. Клочек, презентуючи сучасну інтерпретацію спадщини й постаті Шевченка [3]; С. Задорожна, окреслюючи нові акценти щодо осягнення лірика [1]; В. Смілянська та Н. Чамата, осмислюючи поетичний стиль Кобзаря [5, с. 171]; П. Іванишин, обґрунтовуючи національно-екзистенціальну методологію дослідження [2] та інші. Така розпорошеність наукових зусиль дослідників, на нашу думку, зумовлює необхідність проаналізувати відповідний матеріал – розвідки Є. Маланюка «Ранній Шевченко», «Три літа», «До справжнього Шевченка», «Шевченко – живий», «Репліка» – із позиції системно-структурного підходу.

Євген Маланюк, долучаючись до дискусії на тему «романтик чи не романтик був Шевченко», стверджував, що не можна «всього генія ... убгати в шухляду якогось «ізму» [4, с. 32], оскільки він «часто живе відразу в кількох добах і йде в кількох напрямках» [4, с. 33]. Наголошуючи на «пануванні» в петербурзькій літературі 30-х років XIX століття «спізненого в Росії романтизму», окресливши ймовірну в цьому зв'язку лектуру молодого Тараса (Гюго, Шатобріан, Байрон, Лермонтов, Боратинський) та композиційну специфіку його ранніх поем, Маланюк переконував, що «формально» Шевченко може бути «окреслений» як «поет романтичний» [4, с. 32].

Відкинувши історичне підґрунтя та часові рамки терміну «романтизм», науковець обґрунтував специфіку Кобзарєвого романтизму, у котрому «збіглися разом і надзвичайно-романтичні перипетії його особистого життя, і могутньо-романтичний перший розгін пробудженого в нім поета, і настрої тодішньої доби в літературі, і, нарешті, як правило, романтичні ж повіви національного відродження, що починалося...» [4, с. 33].

Впливом саме таких узагальнень позначені міркування науковця-емігранта про враження Тараса від України під час першої поїздки навесні 1843 року. Опонуючи тим, хто твердив про певне «розчарування в національній романтиці» та «класове прозріння» Кобзаря [4, с. 36], мислитель заявляє, що поетова «зустріч була драматична» [4, с. 35], проте «не ... катастрофальна» [4, с. 36], оскільки «завжди по-селянському тверезий» митець ніколи не мав «зайвих ілюзій» [4, с. 36] стосовно становища українського народу.

У пошуках виходу із трагічного становища тогочасного суспільства Шевченко ставить перед собою надзвичайно складне завдання – «вдихнути історичне життя в завмерлий національний організм» [4, с. 37], «оживити» «гоголівські мертві душі української шляхти», «розкрити очі ошуканій кріпацькій масі», «сполучити ... спаралізовані складники нації» [4, с. 37], а відтак «зв'язати розірвані в «малоросійській» дійсності доби української історії» [4, с. 38].

Поїздки митця в Україну остаточно відкидають будь-які вагання і зумовлюють процес «кристалізації» цих животрепетних ідей і сподівань.

Оцінюючи якість художньо вираженої дійсності у «Сні» та в «Кавказі», літературознавець Маланюк підкреслював оригінальність поета в розкритті

«механізму імперії», наголошував на так званій «геніальній аналізі психології російського імперіалізму» [4, с. 41].

Беручи до уваги світоглядні аспекти, Є. Маланюк обґрунтував неоднакову роль Петербурга в житті Миколи Гоголя і Тараса Шевченка – «представників двох верств єдиного народу...» [4, с. 28]. За словами науковця, для першого столиця була «уже з шкільної лави ... вимріяним «поприщем» для його майбутньої кар'єри», для іншого – «одним із етапів його підневільного кріпацького життя» [4, с. 28]. Закономірним наслідком подібного ставлення стало «отруєння» «національно-недокровної душі Гоголя» та «чудо «овідієвих метаморфоз» [4, с. 28] молодого Шевченка, підкріплене ще й «національно-ядерною, органічною часткою селянського моноліту» [4, с. 28].

Відштовхуючись від заявленого Шевченком у посланні «Гоголю» протиставлення («ти смієшся, а я плачу»), Маланюк говорить про контрастність їхньої творчо втіленої «формули відношення до української дійсності» [4, с. 44]. На фоні «замогильного «сміху» Гоголя (разом із меланхолійними та сентиментальними рефлексіями, наприклад, Гребінки і Квітки-Основ'яненка) Тарасовий «плач» був «протестом», «обудженням національної пам'яті (Розрита могила, Чигирин, Суботів)», «зрушенням важкого закляття (Великий Льох)», «вибухом свідомості ошуканого народу (Сон, Кавказ)» [4, с. 44].

З'ясувавши причини «бунтів» [4, с. 60] проти Тараса (скажімо, з боку П. Куліша, М. Хвильового), Маланюк акцентував на Шевченковій національно-елітарній сутності, відкидав і розвінчував його «фатально-непорушні» [4, с. 59] образи – «малокультурної та безвольної» [4, с. 62] людини, «народницької ікони» [4, с. 49], «мужика» [4, с. 47], «бунтаря... в «селянській, соціально-звуженій площині» [4, с. 52]. Водночас окреслив «профіль живого Шевченка» [4, с. 53]: виняткове почуття гідності, «нефальшована скромність» [4, с. 46], простота, нелукавство, пристрасність натури, вміння не лише бути «рівним серед багатьох титулованих і славнозвісних», але й «захвати» серед них «духову дистанцію і духову величину» [4, с. 47] тощо.

Євген Маланюк також вперше заговорив про еволюцію свідомості Шевченка, акцентуючи на його «психологічно-інтелектуальному зрості», «політично-національному прозрінні» [4, с. 29] в осмисленні власного становища та буття України. За словами літературознавця, «безупинний ріст» властивий і його творчості: «теми й мотиви раннього періоду творчості – Шевченко розкривав, поширював і поглиблював у творчості періодів наступних» [4, с. 30].

Далекоглядність дослідника Маланюка виявилася в усвідомленні амбівалентної природи вражень від Шевченка («Його можна сприймати або не сприймати, як явища творчості взагалі» [4, с. 57]) та «інертності людської думки» [4, с. 59], котра унеможлиблює продуктивне творче пізнання митця. Аналізуючи досягнення сучасного йому шевченкознавства, письменник-емігрант долучився до окреслення перспективних шляхів вивчення «таємниці самої постаті Шевченка» [4, с. 56] та його спадщини. Він не лише підтримав

переконання Степана Смаль-Стоцького в необхідності висвітлювати особистість і розуміти творчість «такого своєрідного генія» [4, с. 31] лише за умови «національного підходу до національного генія» [4, с. 31], але й наголошував на синкретизмі в такому процесі пізнання «раціоналістичної аналізи» та «творчої й притім національної інтуїції» [4, с. 31]. За Маланюком, саме «власна держава» має стати запорукою «доростання» сучасності до Шевченка. Ймовірно, пріоритетна в сучасному українському суспільстві духовна незрілість у розумінні постаті митця та оцінці його спадщини зумовлена вже перманентним для нас процесом такого «доростання» до власної державності, до неперехідних національних цінностей.

Таким чином, висвітливши ключові аспекти роздумів Євгена Маланюка про світоглядно-творчі доміанти раннього Шевченка (специфіку романтизму, роль Петербурга, причини так званих «бунтів», якості «живого Шевченка», еволюцію свідомості і творчості, амбівалентну природу досліджень тощо), ми пересвідчилися у тому, що ґрунтовний підхід науковця забезпечив йому не лише глибину пізнання постаті й спадщини Кобзаря (наближення до їхньої «таємничості»), але й сприяв безпомильному окресленню перспективних шляхів розвитку шевченкознавчої науки.

Список використаних джерел:

1. Задорожна С. Тарас Шевченко в очищальному світлі «Спостережень» Є. Маланюка [Текст] / Світлана Задорожна // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 3. – С. 1–2.
2. Іванишин П. В. Національний спосіб розуміння в поезії Т. Шевченка, Є. Маланюка, Л. Костенко: монографія / П. В. Іванишин. – К.: Академвидав, 2008. – 392 с.
3. Клочек Г. Д. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація: Посібник для вчителя / Г. Д. Клочек. – К.: Освіта, 1998. – 237 с.
4. Маланюк Є. Книга спостережень. Фрагменти. Від Кобзаря до нації. Студії і роздуми / Євген Маланюк; авт. передм. С. Білокінь. – К.: «АТІКА», 1995. – 235, [2] с.
5. Смілянська В. Л., Чамата Н. П. Структура і смисл: спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка: [Монографія] / В. Л. Смілянська, Н. П. Чамата. – К.: Вища школа, 2000. – 208 с.

Юлдашева Л.П.

аспірант,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

МІСЦЕ ЗАГОЛОВКА В ІЄРАРХІЇ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

У сучасній лінгвістиці питання статусу заголовка досі залишається відкритим. Це насамперед зумовлено конфліктом форми і змісту в текстових номенах. За всієї різноманітності думок та дискусій виокремимо основні тенденції розв'язання цієї проблеми.

А. А. Шахматов, обмеживши своє дослідження тільки заголовками з імпліцитною предикацією, кваліфікував їх як особливу категорію слів і словосполучень [16]. Таке твердження ґрунтується на номінативності – іманентній характеристиці заголовка. Ця позиція протягом довгого часу домінувала в російській лінгвістиці й закріплена в академічній граматиці російської мови. Трактування заголовків лише на основі їхньої номінативної ознаки та зовнішньої форми слова суперечить ученню про внутрішню форму мовних одиниць, яка в заголовках значно ширша за обсягом, ніж внутрішня форма будь-якої одиниці лексичного рівня. На думку іншої групи вчених, заголовок відповідає предикату, тобто слугує висловленням про інше висловлення – текст. В. А. Богородицький [5], Ф. Ф. Фортунатов [15] та ін. вважають, що заголовок, незалежно від його синтаксичної структури, є реченням, а отже, наділений предикативністю (тобто властивістю співвідносити текст із дійсністю), для нього характерна комунікативна спрямованість на передавання текстової інформації, реалізація авторської інтенції й естетичний вплив на читача. Доцільність зарахування заголовка до класу речень підтверджують також такі заголовкові характеристики: закінчена інтонація, наявність значення, графічна виокремленість. Поштовхом до такого твердження стало дослідження заголовка як текстового фрагмента. Кваліфікація заголовка як речення вможливила виокремлення складників заголовка-речення, визначення їхньої частиномовної належності, синтаксичної функції, з'ясування граматичних параметрів речення, аналізу з погляду будови речення (односкладне, двоскладне, просте, складне тощо). Проте більшість учених розуміли особливе місце заголовків у загальному корпусі речень, то ж у своїх визначеннях обмежували реченнєві ознаки в заголовку та обумовлювали, до власне яких речень варто зараховувати заголовки. На думку Ф. Ф. Фортунатова, заголовки є неповними реченнями [15]. Також на зв'язок заголовка з неповним реченням указував В. Г. Адмоні. Учений вважає, що заголовок складається із двох компонентів, один із яких має мовну форму вираження, інший компонент може бути визначеним, відповідно до ситуації чи контексту [1]. В. А. Богородицький називає заголовки книжок і статей одним із підтипів «речень класифікаційних», де ім'я позначає відповідною назвою словесний твір і функціонує як присудок з опущеним указівним словом. В. М. Ронгінський інтерпретує заголовок як речення, що несе особливе функційне навантаження [13].

Інформаційність та естетична спрямованість заголовка сприяє з'ясуванню ідейно-тематичного наповнення твору, установленню зв'язків між образами, окресленню авторської концепції твору тощо. Однак предикація в заголовках досить специфічна, носить несамотійний характер і сформована зазвичай на основі внутрішньотекстових зв'язків. На думку Л. А. Коробової, для заголовка характерні два типи дійсності: текст і власне денотат, а отже, два види предикативності – текстова й фразова [9, с. 13]. Заголовкову предикативність варто кваліфікувати як опосередковану. Дотичні до цього і міркування Н. А. Кожині: «Реченням заголовки художніх творів є тільки семантично і

тільки в процесі кореляції з текстом» [8, с. 168]. У багатьох заголовках функція номінації все ж превалює над функцією повідомлення, що, як уважає дослідниця, відчувається навіть у заголовку, який містить дієслово, виражає конкретну дію: «Відірвано від тексту, утрачаючи віднесеність до внутрішньотекстової референтності (вона існує тільки як гіпотетична, потенційна), заголовки втрачають категорію предикативності, а отже, і статус речення» [8, с. 170]. Л. П. Добраєв, з'ясовуючи лінгвальну сутність заголовка, виокремив серед повноінформативних назв номінативні й предикативні [7]. Номінативні заголовки називають тему всього тексту. Заголовок із бездієслівною конструкцією учений інтерпретує як речення лише з психологічного погляду. Предикативні заголовки є розгорнутою тезою, що містять предмет мовлення та його предикат. Такі заголовки найповніше дають інформаційну характеристику тексту та чітко формують горизонт очікування в читача.

У системі лінгвальних розвідок, присвячених заголовку, важливе місце займає позиція О. М. Пешковського про те, що заголовок твору посідає проміжне місце між словом і реченням. Заголовок називає текст й одночасно є висловленням про нього, тобто функціонує як власне «називне речення» [12]. Заголовок поєднує в собі функції номінації і предикації, що надає йому ознак номінативно-комунікативної одиниці. Така позиція вможливила дослідження заголовка як з урахуванням морфологічних категорій (відмінювання), так і синтаксичних особливостей. Однак номінативні й предикативні характеристики різних заголовків відмінні, що зумовлене комунікативним завданням заголовків. З огляду на це заголовок набуває статусу номінативної одиниці з внутрішньою предикацією, вираженою імпліцитно чи експліцитно.

За структурою виокремлюють заголовки-слова, заголовки-словосполучення й заголовки-речення (І. В. Арнольд [2], І. Р. Гальперін [6], В. А. Кухаренко [11] та ін.). Такий підхід забезпечує врахування не лише домінантної номінативної функції, а й інших заголовкових функцій, які притаманні мовним одиницям, що належать до різних мовних рівнів. Частково ці ідеї знайшли відбиток у дослідженнях Н. Є. Бахарєва, який залежно від структури виокремлює у заголовковому масиві речення та неречення [3]. Натомість І. Г. Кошева акцентує окремішній статус заголовка та вважає недоречним зарахування заголовків до розряду слів, словосполучень чи речень [10]. Полемізуючи з нею, О. Н. Траченко зазначає: «...їх не можна вилучити зі сфери розгляду мовних явищ. Вони виражені засобами мови» [14, с. 162]. Дослідниця презентує власне розуміння заголовка: «Якщо виходити з того, що референтом речення може бути тільки ситуація, то, беручи до уваги той факт, що референтом є текст як певна послідовність взаємопов'язаних ситуацій, варто зробити висновок, що заголовок є одиницею «вище» речення. Отже, виходячи з цього, доцільно інтерпретувати заголовок як «текстовий фрагмент, тобто як одиницю на рівні комунікативного блоку тексту з особливою функцією його маркера» [Там само, с. 163]. Заголовок кваліфікують як окремий текстовий різновид, називаючи його

скомпресованим, примітивним, вторинним стисненим, простим текстом чи мікротекстом.

Новим етапом у розв'язанні проблеми статусу заголовка стала теорія диктемної структури тексту М. Я. Блоха. Учений зосереджує увагу на текстові як на знаково-тематичній структурі, що «здійснює розкриття певної теми, яка згруповує всі його частини в інформаційну єдність» [4, с. 91]. Одиницею тематизації тексту є диктема, яка стоїть над реченням і виконує роль перехідної ланки між реченням і текстом [17, с. 90]. Заголовок є своєрідною вершиною тексту, особливою диктемою.

У спробі виявити статус і сутність заголовка вчені висловили різні, подекуди розбіжні, суперечливі думки. Це насамперед зумовлено складністю феномена й різновекторністю підходів до його інтерпретації. Поєднання в одній формі протилежних характеристик і зумовлює лінгвальну своєрідність заголовків.

Список використаних джерел:

1. Адмони В. Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики / В. Г. Адмони. – Л. : Наука, 1988. – 240 с.
2. Арнольд И. В. Значение сильной позиции для интерпретации художественного текста / И. В. Арнольд // Иностранные языки в школе. – 1978. – № 4. – С. 23–31.
3. Бахарев Н. Е. Структурно-функциональное развитие заголовков (на материале заголовков из газет и журналов за 1903–1907, 1935–1939, 1965–1970 гг.): дис... канд. филол. наук: 10.02.01 / Н. Е. Бахарев. – Алма-Ата, 1971. – 222 с.
4. Блох М. Я. Диктема в уровневой структуре языка / М. Я. Блох // Вопросы языкознания. – 2000. – № 4. – С. 56–67.
5. Богородицкий В. А. Лекции по общему языковедению [Электронный ресурс] / В. А. Богородицкий. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/896516/>
6. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 140 с.
7. Доблаев Л. П. Прикладные аспекты лингвистики / Л. П. Доблаев. – М. : Рус. яз., 1995. – 64 с.
8. Кожина Н. А. Заглавие художественного произведения: онтология, функции, параметры типологии / Н. А. Кожина // Проблемы структурной лингвистики 1984 : сб. науч. тр. – М. : Наука, 1988. – С. 167–182.
9. Коробова Л. А. Заглавие как компонент текста (на материале газетной публицистики ГДР) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л. А. Коробова. – Алма-Ата, 1982. – 20 с.
10. Кошева И. Г. К проблеме знака и значения / И. Г. Кошева. – М. : Изд-во МГПИИ, 1971. – 235 с.
11. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – М. : Просвещение, 1986. – 327 с.
12. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский. – М. : Просвещение, 1956. – 144 с.
13. Ронгинский В. М. Семантико-синтаксические особенности выражения стандарта и экспрессии в сфере газетных заголовков / В. М. Ронгинский // Исследование лексической и грамматической семантики современного русского языка. – Симферополь : СГУ, 1983. – С. 121–128.
14. Траченко О. М. Заголовок як ономастичний знак особливого типу / О. М. Траченко // Іноземна філологія. – 2009. – Вип. 121. – С. 161–164.

15. Фортунатов Ф. Ф. О преподавании грамматики русского языка в средней школе. / Ф. Ф. Фортунатов. – М. : Учпедгиз, 1976. – 95 с.
16. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов. – М. : Изд-во ЛКИ, 2011. – 620 с.
17. Юлдашева Л. П. Заголовок як особлива номінативно-предикативна одиниця / Л. П. Юлдашева //Філологічний часопис: збірник наукових праць. – Умань : Візаві, 2016. – С. 87–93.

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Пітерська О.В.

здобувач,

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА РОМАНУ Е. Х. ПОРТЕР «ПРОСТО ДЕВІД»

Велика кількість відкритих питань, пов'язаних з ознаками романного жанру та жанровою класифікацією епічних творів у сучасному літературознавстві зумовлена наявністю протилежних поглядів вчених щодо визначення відповідних понять та розмаїттям літературного процесу на межі ХІХ – ХХ ст. Жанр у загальному літературному розвитку є категорією водночас сталою та рухливою, оскільки синтезує властивості змісту та форми певного виду творів, які постійно збагачуються. На думку Б. Кроче [6], П. Ван Тігема [7], які надавали перевагу творчій індивідуальності митця, жанрів взагалі не існує. М. Бахтін зазначив, що «жанр є посередником між індивідуальним та колективним, одиничним і загальним» [4, с. 211]. А. Ткаченко, який поклав в основу нормативно-поетикального розмежування поділ літератури на чотири ступені (рід, вид, жанр, різновид) зазначив, що «термін жанр за будь-яких поділів має тенденцію «гуляти» по всій шкалі ступенів [3, с. 63].

Особливою рухливістю вирізняється романний жанр, який постійно змінювався з античних часів до нашого сьогодення. Наявність традиційного для східнослов'янської літератури жанру повісті ускладнює класифікацію прози США та Західної Європи в українських або російськомовних перекладах. Наприклад, твір Марка Твена «Пригоди Тома Соєра» (переклад українською В. Мітрофанова) у вітчизняному літературознавстві визначено як роман, натомість російські філологи називають його повістю. Так само, орієнтуючись на невеликий обсяг та відносно малу кількість сюжетних ліній, перекладачі зазвичай класифікують романи американської письменниці Е. Х. Портер, що на початку ХХ ст. стали бестселерами в сегменті дитячої літератури («Полліанна» [1], «Полліанна дорослішає» [2]). Отже, проблема визначення жанрової специфіки перекладного роману не втратила своєї актуальності у сучасному літературознавстві.

Роман «Просто Девід» («Just David»), який був надрукований у Бостоні 1916 р., також призначений для підліткової аудиторії. Пригодницький сюжет, біблійні мотиви, поєднання утилітаризму та євангельських поглядів вирізняють творчу манеру письменниці, яка успадкувала кращі традиції роману вікторіанської доби. Головний герой твору – талановитий хлопчик-

сирота Девід, який бачить світ скрізь призму мистецтва, адже єдиною розрадою для нього є його скрипка, яка водночас слугує засобом для самовираження: “David turned to his violin. Always in its quivering strings he found the means to say that which his tongue could not express” («Девід повернувся до своєї скрипки. Завжди в її трепетних струнах він знаходив засоби висловити те, чого не міг сказати словами») [8]. Образ головного героя, його ім'я та музичний талант асоціюються з образом біблійного Давида, царя Ізраїлю, що співав та грав на арфі. Уміння бачити прекрасне в злиднях та буденності, жертвність, вірність принципам милосердя та доброти, численні життєві випробування споріднюють Девіда з провідними образами вікторіанських романів, насамперед, з головним героєм «Пригод Олівера Твіста» Ч. Діккенса, але на цьому подібності закінчуються. Е. Х. Портер у притаманній лише їй манері пропонує читачеві навчитися бути щасливим, тому що світ, у якому живе людина, за словами героя роману, є «прекрасним» [8]. Вчинки Девіда спонукають замислитися над тим, що життя занадто коротке, тому слід максимально використати власні здібності, талант задля того, щоб відчувати себе щасливим та дарувати щастя іншим. У романі використані елементи своєрідної повчально-філософської гри в радісне світосприйняття (“The Glad Game”), на якій ґрунтується сюжет діалогії про Полліанну. Девід розповідає про світ природи засобами мистецтва, його внутрішня чистота викликає довіру, пробуджує інтерес до життя та змушує дивитися на світ його очима: “... and that he did say nothing – especially nothing in answer to David’s confident assertions concerning celestial and terrestrial architecture – only goes to show how well, indeed, the man was learning to look at the world through David’s eyes” («... те, що він нічого не говорив – особливо нічого у відповідь на впевнені твердження Девіда про небесний та земний устрій – лише доводило, наскільки добре людина навчилася дивитися на світ очима Девіда») [8]. Розповідь у романі «Просто Девід» ведеться від третьої особи, що відкриває широку перспективу для висловлення авторської позиції, прямого вираження власної думки та оцінки зображуваного, незважаючи на те, що авторське «я» не персоніфікується. Суб’єктивність авторського мислення розкривається за допомогою синтаксичної будови тексту (велика кількість діалогів, використання непрямої мови, послідовний зв’язок речень у тексті) та пейзажних замальовок, які увиразнюють філософсько-психологічну проблематику роману: “Below, the valley with its lake and river picked out in rose and gold against the shadowy greens of field and forest, seemed like some enchanted fairy land of love liness” («Долина понизу з її озером та річкою, що виблискувала рожевим та золотим всупереч темно-зеленому кольору, яким були прикрашені поле та ліс, здавалася чарівною та прекрасною») [8]. Як зазначив В. Халізов, «повествовательная форма способствует глубочайшему проникновению во внутренний мир человека. Ей вполне доступны характеры сложные, обладающие множеством черт и свойств, незавершённые и противоречивые, находящиеся в движении, становлении, развитии» [5, с. 313].

Сюжет, загальна динаміка зображуваного у романі “Just David” нагадують композицію класичної віденської симфонії: драматична експозиція – соната – змінюється уповільненим розвитком дії – рондо-сонатою, стрімка поліфонічна кульмінація набуває ознак скерцо, розв’язці притаманні елементи рондо, однією з властивостей якого є урочисте затвердження теми та ідеї твору. Музична архітектоніка роману «Просто Девід» органічно співвідноситься з його художніми простором та часом, з образами головного героя, наділеного музичним талантом, скрипки Страдиварі, що символізує вічну силу мистецтва. Елементи детективу в сюжеті лише підкреслюють напруженість оповіді. Таємниці остаточно розкриваються в кульмінаційних епізодах твору: підліток дізнається, що його покійний батько був відомим музикантом та заможною людиною, усвідомлює власну матеріальну незалежність і можливість реалізувати високу мрію – вдосконалити себе як музиканта та, можливо, композитора. Життя відкриває перед героєм нові перспективи, але для письменниці найважливішим є інше питання: «Чи залишиться Девід порядною та вдячною людиною, отримавши гроші та визнання?» Наприкінці останнього розділу, що має символічну назву «Прекрасний світ», Девід та його прийомні батьки вирішують складне питання про подальшу долю юнака, який має покинути селище та продовжити освіту. Винагородою за батьківську любов є відданість та вдячність Девіда: “... But once each year, man grown though he is, he picks up his violin and journeys to a little village far up among the hills. There in a quiet kitchen he plays to an old man and an old woman” («Але раз на рік чоловік, який поступово дорослішав, де б він не був, забирав свою скрипку та їхав до маленького села, яке було розташоване далеко в горах. Там на спокійній кухні він грав для літнього чоловіка та його дружини») [8]. Можна було б дорікати авторові за передбачуваність етапів розвитку характеру героя та щасливого фіналу, якщо б роман не мав ознак притчі, яка у новітній літературі стала потужним засобом для вираження морально-філософських роздумів письменників. Сюжет роману Е. Х. Портер, як і сюжет притчі, будується на життєвій ситуації та соціальних спостереженнях, має повчальний зміст та пропонує для осмислення певні моральні істини.

Отже, специфічними жанровими ознаками роману Е. Х. Портер «Просто Девід» є динамічний сюжет з елементами детективу, поліфонія, музична архітектоніка, пейзажні замальовки, що увиразнюють філософсько-психологічну проблематику твору, реалістичне відображення соціальних протиріч, суб’єктивність авторського мислення, тяжіння до притчі.

Список використаних джерел:

1. Е. Портер. Поліанна // Київ: Школа, 2004. – 224 с.
2. Портер Е. Полліанна дорослішає // Київ : Національний книжковий проект, 2013. – 320 с.
3. Ткаченко А. О. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства: підручник // Київ : Правда Ярославичів, 1998. – 448 с.

4. Бахтин М. Проблемы речевых жанров // Литературная учеба. // 1978. – № 1. – С. 200–219.
5. Хализев В. Е. Теория литературы. Издание четвертое, исправленное и дополненное : учебник // Москва : Высшая школа, 2004. – 405 с.
6. Croce Benedetto. Filosofia, poesia, storia: pagine tratte da tutte le opere a cura dell'autore: terzo volume // Adelphi, 1996. – 1681 p.
7. Van Tieghem, Paul. Le préromantisme : études d'histoire littéraire européenne. // Genève : Slatkine Reprints, 1973. – 298 p.
8. Free ebooks : Project Gutenberg [Електронний ресурс] / Just David by E. H. Porter. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/files/440/440-h/440-h.htm> (дата звернення 02. 10. 2017). – Назва з екрану.

Слоневська І.Б.

*кандидат філософських наук, доцент,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія*

«ЕЛЕМЕНТАРНІ ЧАСТКИ» «ДИВНОГО НОВОГО СВІТУ»: СУЧАСНА АНТИУТОПІЯ ЯК ІНТЕРТЕКСТ

Сумнів щодо правильності вибраного шляху супроводжує європейську культурну історію ХХ ст. від знаменитих «Сутінків Європи» О. Шпенглера до жорстких констатацій одного із найвидатніших мислителів сучасності Ю. Хабермаса: «Очевидними є загроза екологічної нерівноваги, асиметрія благополуччя і економічної потужності, небезпека з боку високих технологій, торгівля зброєю, особливо – розповсюдження зброї масової поразки, загроза наркоманії тощо» [5, с. 308]. Природно, що цей сумнів втілюється і в літературні твори, зокрема, у вигляді негативних прогнозів, представлених антиутопіями, адже відкриття та досягнення науково-технічної цивілізації, яка впродовж усього ХХ століття набирає незалежну, самодостатню енергію, впливають на культуру не завжди позитивно, тобто очевидним способом починають виконуватися попередження не тільки філософів (О. Шпенглер, Х. Ортега-і-Гассет), а і одночасно передбачення самої антиутопії – романів Є. Зам'ятіна, Дж. Оруелла, О. Хакслі, Р. Бредбері. Як стверджує О. Воробйова, романи-антиутопії О. Хакслі «О дивний новий світ» (1932), А. Кестлера «Сліпуча п'ятьма» (1940), Дж Оруелла «1984» (1948) укупі з романом Зам'ятіна «Ми» складають Велику Антиутопію ХХ століття, гранично ближній взаємний контекст, який дозволяє побачити в кожному з цих романів нові глибини. Всі ці антиутопії «розмикають» свої внутрішньотекстові комунікації, і, завдяки контекстуальній взаємодії (вже досить тривалій), утворюють новий метатекст [2, с. 12].

У такому метатексті своє помітне місце, з нашої точки зору, займають і сучасні твори, написані на межі сторіч, адже тісний багаторівневий зв'язок антиутопічних інтенцій суспільного життя і літературної практики представляє дедалі більший соціокультурний інтерес.

Антиутопія як жанр активно вивчається сучасним літературознавством. Зарубіжні фахівці звертаються як до теорії питання (Е. Баталов, М. Букер, Б. Ланін, Е. Шацькі, М. Шадурський та ін.), так і до аналізу конкретних антиутопічних текстів (А. Бартов, М. Гнедовський, І. Головачова, Я. Засурський, М. Окс, В. Рабинович, В. Скурлатов та ін.). Проблему жанру досліджують О. Воробйова, Г. Ессельборн, Н. Ковтун, Б. Ланін, Р. Черепанова), співвідношення (анти)утопічної літератури і наукової фантастики розглядають М. Кванієн, К. Ковтун, Г. Люк, Л. Саргент, М. Швонке та ін. Серед вітчизняних фахівців до жанру антиутопії звертаються Ю. Жаданов, Д. Затонський, О. Ніколенко, Г. Сабат, з-поміж нових дисертаційних досліджень привертають увагу роботи С. Безчотнікової, О. Євченка, О. Копач.

Постмодерністська естетична і культурна ситуація в загальносвітовому масштабі сприяє розвитку антиутопії в її пародійних та іронічних відносинах з утопією. Можна стверджувати, підкреслює С. Безчотнікова, що кризові процеси у художній свідомості межі ХХ – ХХІ ст. взагалі супроводжуються домінуванням есхатологічного мислення, світовідчуття, що пов'язано з «крахом ілюзій», які колись мало людство щодо власного майбутнього. Це дозволяє фахівцям оцінювати естетичну природу сучасного мистецтва як антиутопічну (О. Кривцун, М. Епштейн, Ю. Хабермас, Ч. Уолш) [1, с. 6].

Автори антиутопій пропонують нам метафоричні антипроекти майбутнього світоустрою, виявляючи їх із уже наявних, але частіше прихованих і не помітних у повсякчасності тенденцій. З нашої точки зору, особливий інтерес представляє співставлення знакових творів останніх десятиліть зі зразками класичної антиутопічної літератури, зокрема, роман О. Хакслі «О дивний новий світ» і епатажний роман М. Уельбека «Елементарні частки».

Як зауважують І. Медведєва та Т. Шишова, книга Олдоса Хакслі стала твором, про який знають навіть ті, хто його не читав [4, с. 179], адже «О дивний новий світ» – роман-антиутопія, у якому образ можливого майбутнього вражає змальовується як фантазмагорична гіпербола, бо автором виокремлені найнебезпечніші суспільні тенденції.

Як відомо, дія роману розгортається у Лондоні 2541 р., коли люди Землі живуть у Єдиній державі, спільнота якої – суспільство споживання. До слова, на межі 1920-1930-х років, коли створювався роман, ніякого суспільства споживання і близько не існувало. В Америці наближалась Велика депресія, Європа переживала наслідки Першої світової, проте О. Хакслі напрочуд точно описав те, що стало тенденцією за наступних років.

За сюжетом, люди не народжуються традиційним шляхом, а вирощуються на спеціальних заводах. Традиційних інститутів сім'ї і батьківства тут не існує, значна частина технологічної діяльності виконується високорозвиненими машинами, у суспільстві існує кастова система, а більшість психологічних проблем вирішується за допомогою нешкідливого наркотика – соми.

Дослідники Хакслі серед найважливіших зреалізованих на межі сторіч прогнозів його роману, створеного в 1932 р., виокремлюють контроль над народжуваністю, генну інженерію, формування суспільства споживання з особливою споживацькою психологією, яка підтримується завдяки «формуванню правильних установок у процесі гіпнопедії», тотальну сексуальну свободу тощо [4, с. 191].

Заради об'єктивності зауважимо, що рецепцію подібних мотивів застереження читач, обізнаний з літературою останніх десятиріч, знайде ледь не у кожному знаковому творі, який привернув суспільну увагу (М. Етвуд, «Розповідь служниці», М. Каннінгем, «Дім на краю світу», Ф. Бегбедер, «99 франків», М. Уельбек, «Платформа», В. Пелевін, «Ампір V», «iPhuck 10», С. Минаєв «Duxless», В. Сорокін «Трилогія», О. Ірванець «Рівне/Ровно»).

Так, у найвідомішому романі М. Уельбека впродовж усього тексту знаходимо або ремінісценції, або прямі посилання на «О дивний новий світ» О. Хакслі. Крім відсилань до Хакслі, у романах Уельбека багато літературних алюзій: Булгаков, Бодлер, Пруст, Ніцше, Фрейд; проте сучасний світ, відображений Уельбеком, є мало не абсолютним втіленням «проекту», створеного в антиутопії Хакслі, що легко простежується у своєрідному «діалозі» двох творів.

Антиутопія досягає найбільш високого ступеня естетичної прояву в ХХ столітті: це безпосередньо пов'язано з історичною реальністю століття, що висунуло перед людством проблеми, до вирішення яких воно виявилось не готове. Все це викликало відповідну літературно-естетичну реакцію, що виразилася в активізації антиутопії. Найжорсткіші антиутопічні проекти не видаються сьогодні гіперболами, адже цивілізація на межі століть знаходить все більш небезпечну інтенцію руйнування духовних засад людської спільноти. У романі М. Уельбека вибудовується очевидний, майже явно позначений комплекс літературних паралелей з антиутопічними проектами з твору О. Хакслі, що дозволяє дійти висновку щодо утворення нового метатексту, прочитання якого увиразнюється в дискурсі антиутопії ХХ – ХХІ сторіччя.

Список використаних джерел:

1. Безчотникова С. В. Русская литературная антиутопия предела ХХ – ХХІ веков: динамика развития, векторы модификаций, типология : автореф. дис. на здобуття ступеня доктора філ. наук : спец. 10.01.02 – «Російська література» / Безчотникова Світлана Володимирівна. – Київ, 2008. – 44 с.
2. Воробьева А. Н. Русская антиутопия ХХ-начала ХХІ веков в контексте мировой антиутопии : автореф. дис. на соиск. уч. степени доктора филол. наук: спец. 10.01.01 «Русская литература» / Александра Николаевна Воробьева. – Саратов, 2009. – 40 с.
3. Головачева И. В. Наука и литература : Археология научного знания Олдоса Хаксли [монографія] / И. В. Головачева. – Санкт-Петербург : Факультет филологии и искусств. – СПбГУ, 2008. – 344 с.
4. Медведева И. Читайте Хаксли / И. Медведева, Т. Шишова. // Наш современник. – 2013. – № 3. – С. 178-195.
5. Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории / Ю. Хабермас. – СПб.: Наука, 2001. – С. 308.

РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ

Bilous V.I.

*Foreign Language Teacher,
Chernaytin College of
Vinnytsia National Agrarian University*

INTERACTIVE APPROACH TO STUDY OF FOREIGN LANGUAGE

The problem of activating cognitive activity of students has always been one of the most relevant in the theory and practice of learning. In search of ways to solve it, teachers have mastered research and search methods, non-standard forms of conducting classes, etc. Recently, the interest of teachers is aimed at the development of active and interactive forms and methods of learning, based on the activity and dialogue forms of knowledge.

It is already clear to the theorists and practitioners of education that the main factors of personality development are the subject-practical activity and interaction between people. Indeed, as many years of experience in vocational education show, teaching is effective and achieves good results if:

- students are open to study and are actively involved in the relationship and cooperation with other participants in the educational process;
- get an opportunity to analyze their activities;
- can practically prepare for what they will have to face in the near future in life;
- can be they; do not be afraid to express their own opinion, to allow mistakes.

Almost all of these requirements are met if an interactive training mode is used, based on dialogue, cooperation and cooperation of all subjects of study. Therefore, from the whole variety of approaches and methods, we will focus on interactive learning technologies.

In the methodology of teaching foreign languages there has been a tendency for the transition from a communicative approach to its kind – an interactive approach, which was proposed by Western Methodists. However, an unambiguous understanding of the term “interactive approach” has not yet been developed. Therefore, there is a contradiction between the possibilities of using interactive forms of activity and the weak development of this issue in the methodological literature. Hence the problem: how to use interactive forms of activities in English classes in order to develop skills of speaking.

By using an interactive approach to learning English, you can optimize the process of mastering the basic foreign language skills and make it more effective in general education and training in a professional direction. On the basis of the foregoing, it can be assumed that interactivity in the study of a foreign language plays an important role.

The language, in this case, provides communication between the interlocutors, helps to understand the person who informs the information by encoding it in the meanings of the words selected for this purpose, and the one who accepts this information, decoding it, that is, deciphering these values and changing on the basis. This information has its own behavior.

The person addressing the information to another person (the communicator) and the recipient (the recipient), for the purposes of communication and joint activity, must use the same system of codification and decoding of values, that is, to speak in one language that is understandable to each other. That is what interactivity is. If communicator and recipient use different codification systems, they cannot achieve mutual understanding and success of joint activity.

The Biblical legend of the construction of the Babylonian tower, which broke out as a result of the unexpected “mixing of languages” of builders, reflects the fact of the inability to interact with the blocking of codification and decoding, because speaking in different languages people cannot agree with each other, which makes their joint activity impracticable. The exchange of information becomes possible only if the values assigned to the characters used (words, gestures, characters, etc.) are known and participate in communication between individuals.

Language as a means of accumulation and transfer of social experience arose in the process of labor and began to develop even at the dawn of a pre-class society. To transfer each other significantly relevant information, people began to use sounds, which fixed certain values.

Through communication through the language of reflection of the world in the consciousness of an individual is constantly replenished by what is reflected or reflected in the minds of other people – there is an exchange of views, the transfer of information.

In communication, a person continuously learns to separate essential from the inessential, necessary from the random, to move from the images of individual objects to a consistent reflection of their common properties in the sense of words, in which the essential features that are inherent in the whole class of objects and thus relate to a particular subject, on which is being discussed. The words have a certain meaning, that is, some sort of attribution to the subject world. At present, due attention is paid to interactive teaching methods, in which the learning process is combined with the communication process. Interactive means beneficial for interacting with or staying in conversation mode, dialogue with anything (for example, a computer) or with anyone (a person). So, interactive learning – is, above all, dialogue training, during which the interaction of the teacher and student. Interactive learning relates to pedagogical technologies based on the effectiveness of managing and organizing the learning process (as well as forward education, child-centered learning, programmed, collective, group learning) [5, p. 150-160]. The main feature of “interactive” is a special form of cognitive activity, the educational process is organized so that practically all students are encouraged to the process of cognition, they have the opportunity to understand and reflect on

what they know and what they think should be the atmosphere of benevolence, mutual support – the form of cooperation and cooperation.

The classroom organizes an individual, pair, group work; applied research projects, role games, work with documents, various sources of information, used creative forms of work [7, p. 190; 86, p. 135; 87, p. 192]. Interactive is called special tools and devices that provide a continuous dialogue of interaction between the two parties. Principles of interactive work:

– Simultaneous interaction – all students work at the same time.

– Same participation – the same time is given for each student to complete the assignment.

– Positive interaction – the group carries out tasks at successful work of each student. – Individual responsibility – when working in a group, each student has a task [2, p. 220-223].

The ways of integrating interactive methods into the learning process are virtually unlimited. Interactive teaching methods should include discussions, role plays, simulation games, classes – panoramas, classes – press conferences. During a class – a seminar or a press conference – it is advisable to prepare groups for joint work.

Based on all of the above, the importance of using an interactive model in learning a foreign language should be noted. The word “interactive” came to us from English from the word interaction, where inter – mutual, action – action. Thus, interactive – capable of interactions, dialogue. Interactive learning is a special form of organization of cognitive activity that has a concrete, predictable goal – to create comfortable learning conditions in which each student feels his or her success, intellectual ability.

References:

1. Brown, HD Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy (2nd edition). New York: Prentice Hall, 2001, Graham. Exploring English Language Teaching: Language in Action. London, New York: Routledge, 2011., Jack; Rogers, Theodore. Approaches and Methods in Language Teaching.
2. Бухбіндер В.А. Усна мова як процес і як предмет навчання//Нариси методики навчання усного мовлення на іноземних мовах/Под ред. В. А. Бухбіндер. Київ: КДУ, 1980, с. 568.
3. Вайсбурд М.Л. Теоретичні основи методики навчання іноземних мов у середній школі. М., Просвітництво, 1981, с. 278.
4. Вайсбурд М.Л., Кузьміна Є.В. Роль індивідуальних особливостей учнів при навчанні іноземної спілкуванню // Іноземні мови в школі. 2011. № 2, с. 18.
5. Вітт Н.В. Фактор емоційності в навчанні іноземної мови // Іностр. мови на неспеціальних факультетах. М.: МГПІИЯ, 1971, с. 124.
6. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. – Липецк: Липецк. гос. педаг. ин-т, 1998. – 159 с.
7. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка / Под. ред. Е.С. Полат // Иностр. языки в школе. – 2002. – №2. – С. 3-10; №3. – С. 3-9.
8. Полилова Т.А. Внедрение компьютерных технологий в преподавание иностранных языков / Под. ред. Т.А. Полилова // Иностр. языки в школе. – 1997. – №6. – С. 2-7.

9. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002. – 135 с.

10. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. – метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; За ред. О.І. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.: іл.

Hryhoshkina Ia.V.

Candidate of Philology, Associate Professor;

Makhlai P.M.

Assistant,

Vasyl' Stus Donetsk National University

SOURCES OF THE FRENCH AND UKRAINIAN PHRASEOLOGICAL UNITS WITH THE NAMES OF RESIDENTIAL BUILDINGS

1. The paper focuses on phraseological units (hereinafter – FU) in the French and Ukrainian languages. The scope of study is restricted to FU with essential elements of the thematic group “Names of Dwellings” that includes such general names of residential buildings as *maison* in French (hereinafter – Fr.) and *xama* in Ukrainian (hereinafter – Ukr.). For example, Fr. *maison hantée* ‘a haunted house’, *faire une bonne maison* ‘to get rich’, literally ‘make a good house’; Ukr. *xama rozama* ‘to have many things to be done’; *моя хата з краю* ‘it’s no business of mine’.

A rapidly developing branch of phraseological science is comparative phraseology, aimed at identifying differences and similarities between two or more languages. The linguistic study of certain phraseological groups is currently topical and relevant for scholars, though there are a number of papers on semantics and structure of phraseologisms that have been issued so far.

The comparative study of phraseology is abundant in approaches for analysis [5, p. 123-124]. The work of Yu. Lebedenko focuses on the phrase-semantic group “Housing” in the Ukrainian language. Yu. Lebedenko, however, provides the structural classification of certain lexical types of FU, though this classification is divergent and conducted on the basis of different approaches [2, p. 7-9]. The attempt to classify the FU with the elements “*maison / xama*” according to structural and semantic features was made on the basis of the English and German languages [3; 4]. The study of French phraseology with the *maison* component has not been carried out by this time. The analysis of FU does not have an established traditional scheme, so it is relevant.

It is of vital importance to carry out a complex approach to systematize the FU according to different structural, semantic and syntactical criteria in phraseological science. N. Venzhynovych says: “Through structural and semantic modeling of FU

can not just identify the shades of meaning of a FU but also conduct a comparative-and-typological analysis of FU in two or more languages” [1, p. 341].

The Objective of the paper is to analyze and compare the FU with the component “*maison / хата*” in the French and Ukrainian languages and to make it clear about how these FU appeared.

The Object of the study is the French and Ukrainian FU with the components “*maison / хата*”. The Subject of the paper is the initial realms where the FU derive from in the comparative aspect.

The material of the study includes 248 FU: 128 FU in French and 120 FU in Ukrainian. The current research is based on several dictionaries [6-16].

2. The FU are formed linguistically and extralinguistically. FU with the component “*maison / хата*” appeared from different spheres of human life:

1) life of people: Fr. *être fait comme un brûler de maisons* ‘to be dirty as a chimney sweeper’; Ukr. *де багацько господинь, то ту хату хоч покинь*);

2) historic events: (Fr. *Maison militaire du roi* ‘Personal King Guard’, literally ‘the military building of the king’);

3) spiritual culture: (Fr. *maison de Dieu* ‘the church, temple’; Ukr. *своя хата й своя доля*);

4) traditions, superstitions (Fr. *laver son linge dans la maison* ‘not to talk about family disputes’, literally ‘wash your clothes in the house’; Ukr. *і кішки в хаті нема*);

5) traditional wishes: (Ukr. *збудуй хатку з маковини та для любої дівчини; дай, Боже, одержу шиту, а хату криту*);

6) social relations (Fr. *le fils de la maison* ‘the master’s son’; Ukr. *хати не перележить* ‘it is used to denote permission to sleep over at someone’s house’);

7) other spheres: (Fr. *faire une dessert de sa maison* ‘to catch none’, literally ‘to make a dessert from the house’). The statistical analysis of FU occurrence is presented in table 1.

Table 1

**Sources of the FU with the component “*maison / хата*”
in the French and Ukrainian languages**

№	Source / language	French	Ukrainian
1	Every-day life of people	66 (52%)	35 (29%)
2	Historic events	8 (6%)	–
3	Spiritual culture	14 (11%)	20 (17%)
4	Traditions, superstitions	11 (9%)	20 (17%)
5	Traditional wishes	–	10 (8%)
6	Social relations	10 (7%)	35 (29%)
7	Other spheres	19 (15%)	–
	Total	128 (100%)	120 (100%)

The statistical analysis of these data shows that most FU appear in the spheres of routine life of people and their work. A lot of Ukrainian FU appear from social

relations, fewer Ukrainian FU with the component «*xata*» come from spiritual life and traditions of Ukrainian people (see table 1).

In the French language no traditional expression of wish with the component “*maison*” has been found which means that native speakers of the French language are less expressive and not that talkative comparing to Ukrainians. But there are a lot of French FU with the component “*maison*” related to historic events. There are fewer FU related to social relations in the French language than the ones in the Ukrainian language. French FU that come from other spheres are based on extremely bright images. No such FU were found in the Ukrainian language which means that practicality and concretization are more typical of Ukrainian FU.

3. The conducted research enables us to draw the following conclusion:

3.1. French and Ukrainian FU with the component “*maison / xata*” mostly come from the sphere of every-day life of people. A lot of such Ukrainian FU come from the sphere of social relations.

3.2. Historic events became the basis only for French FU with the component “*maison*”, whereas traditional wishes became the basis only for Ukrainian FU with the corresponding component.

The perspective of further study embraces the analysis of the French and Ukrainian FU in terms of their structure and functional value, the differentiation between the communicative and nominative types of FU under consideration.

References:

1. Венжинович Н. Основні проблеми дослідження ідіоматики в сучасній лінгвістиці // Лінгвістичні студії. Зб. наук. праць. Випуск 15 / Укл. Анатолій Загнітко (наук. ред.) та ін. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – С. 339-345.
2. Лебеденко Ю.М. Фразеосемантична група з компонентом «хата» в українській мові: структурно-семантичний та етнокультурний аспекти: Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.01 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2006. – 22 с.
3. Просалова Я.В. Семантика фразеологізмів із компонентом ‘house/Hause’ в англійській і німецькій мовах // Наукові записки. – Випуск 81 (3). – Серія: філологічні науки (мовознавство): У 4 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 409-413.
4. Просалова Я.В. Структура фразеологізмів із компонентом ‘house/Hause’ в англійській і німецькій мовах // Вісник Донецького університету. Серія Б. Гуманітарні науки. – 2008. – № 2. – С. 143-150.
5. English Phraseological Units with the Components FIRE and WATER and their Counterparts in Russian, Spanish and Tatar / Natalia Konopleva, Albina Kayumova // Phraseology in Multilingual Society / Ed. Elena Arsenteva. – Cambridge Scholars Publishing, 2014. – P. 23-124.

Lexicographical literature:

6. Венгрєнівська М.А. Українсько-французький і французько-український фразеологічний словник. – Харків: ПВХ «Схід вантаж», 2001. – 276 с.
7. Новый Большой французско-русский фразеологический словарь / В.Г. Гак, Л.А. Муратова и др.; под ред. В.Г. Гака. – 2-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз. – Медиа, 2006. – XX, 1624 с.
8. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. – К.: Наукова думка, 2008. – 1104 с.

9. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологічний словник української мови. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
10. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклад. М. Номис. – К.: Либідь, 1993. – 768 с.
11. Ярещенко А.П. Modern phraseological dictionary of the Ukrainian language. Серія: Від А до Я. – Торсінг, 2009. – 640 с.
12. Expressions idiomatiques en français vivant / Reine Cardaillac Kelly. – Harcourt Brace Jovanovich, 1974. – 189 p.
13. Kaika N.E., Kofanova L.P. Le Dictionnaire des Equivalents phraséologiques russes-français. – Donetsk: SARL "Yugo-Vostok, Ltd", 2005. – 548 p.
14. Mahtab Ashraf. Dictionnaire des expressions idiomatiques françaises. – Livre de poche, 1999. – 412 p.
15. Montreynaud F., Pierron A., Suzzoni F. Dictionnaire de proverbe et dictons. – Paris: Gilles Firmin, 1993. – 491 p.
16. Rey A., Chantreau S. Dictionnaire des expressions et locutions figurées. – Paris: Robert, 1984. – 1035 p.

Гутій Н.В.

студентка,

Ужгородський національний університет

ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Мета нашої розвідки полягає в огляді особливостей та закономірностей засвоєння мовцями іноземної мови. Актуальність впливає з надзвичайної важливості й нагальної потреби сучасного суспільства у вивченні іноземних мов. Саме тому численні дослідницькі групи, і насамперед, лінгвісти, розробляють проблематику, пов'язану зі здатністю людини вивчати мови.

Успішність засвоєння особою іноземної мови значною мірою залежить від процесу вивчення нею слів, які становлять основу будь-якої мови і за допомогою яких можна називати предмети та дії, описувати явища. Слова є різними як в межах однієї мови, так і при їх порівнянні у мовах світу. (пор. *квітка, читати, гарний, і, в, для, ой*; нім. *der, die, das*; англ. *the, table*; фр. *le, la* та ін.). Тому охопити всі ознаки слів у одному визначенні не просто. Саме це стало причиною того, що деякі лінгвісти заперечували існування поняття слова. Так, зокрема, Ф. де Соссюр стверджував, що поняття слова несумісне з нашим уявленням про конкретну одиницю мови. Не в слові потрібно шукати конкретну одиницю мови. Ш. Баллі, Ф. Боас, А. Мартіне заявляли про необхідність звільнитися від невизначеного поняття слова. А російський мовознавець Л. В. Щерба, який вивченню слова присвятив значну частину своїх праць, засумнівався загалом в існуванні такого поняття: *«Насправді, що таке слово? Я думаю, що в різних мовах визначення буде різне. Із цього, власне, виходить, що поняття «слово» загалом не існує»*. Відомий

чеський мовознавець В. Скалічка, на відміну від Л. В. Щерби, радив не відмовлятися від поняття слова, але не давати йому визначення. Більшість же мовознавців вважають, що слово – найконкретніша мовна одиниця, основна і базисна [4, с. 183–184].

Вивченням цієї складної одиниці мови займається лексикологія – розділ мовознавства, що вивчає словниковий склад мови, або лексику. Вперше термін «лексикологія» був введений у французькій енциклопедії Д. Дідро та Л. д'Аламбера в 1765 році. Проте, як окремий розділ мовознавства ця наука виділилася порівняно нещодавно [5].

Лексика – це той словесний матеріал, яким мовці повинні навчитися легко і швидко керувати у процесі спілкування іноземною мовою. Засвоєння лексичного матеріалу є однією із найважливіших цілей при вивченні іноземної мови. Її досягнення впливає на спілкування іноземною мовою в усній та письмових формах. Засвоєння лексики є необхідною передумовою для формування мовленнєвої діяльності [3, с. 61–65].

Науковці досліджують проблему вивчення лексичного матеріалу вже досить довгий час. Але це питання залишається актуальним.

Успішне оволодіння іноземними лексичними одиницями – одна з найважливіших умов засвоєння мови. Але існують труднощі щодо накопичення лексичного матеріалу, бо словниковий склад мови є безмежним. Для досягнення результатів необхідно ретельно вибирати тематику і зміст лексики, яка достатньо відображена у підручниках, розмовниках та посібниках з іноземної мови.

Питаннями відбору лексичного мінімуму займалися видатні методисти. Серед них Торндайк (E. Thorndike) в США, Річардз (E. Richards) та Огден (C.K. Ogden) у Англії, І. В. Рахманов у Росії та багато інших, які вважали, що відібрані до лексичного мінімуму слова мають:

- 1) часто вживатися у мові;
- 2) легко комбінуватися з іншими словами;
- 3) бути нелімітованими з точки зору стилю;
- 4) входити до тем, визначених програмою;
- 5) бути цінними з точки зору словоутворення.

На думку провідних українських дослідників (С. Ю. Ніколаєв, О. Б. Бігіч, Н. К. Складенко та ін.), основними критеріями відбору лексичного мінімуму є:

- 1) сполучуваність лексичної одиниці з іншими одиницями у мовленні;
- 2) семантична цінність (відображення важливих понять в різних сферах людської діяльності);
- 3) стилістична необмеженість (вживання в різних стилях).

Після здійснення відбору необхідно оцінити ступінь тяжкості їх засвоєння: одні слова запам'ятовуються легко, а для володіння іншими потрібно багато часу та зусиль.

Існує багато способів систематизації словникового складу мови, розроблених лексикологією. Один з них – групування за кількісними і

якісними показниками складності засвоєння. Тут важливими є такі властивості лексичних одиниць, як:

- 1) складність вимови, яка виникає, коли у звуковому складі слова є звуки, їх сполучення, особливості акцентування, які викликають труднощі;
- 2) труднощі написання;
- 3) труднощі в семантиці;
 - а) багатозначні слова складніші, ніж однозначні;
 - б) абстрактні – складніші, ніж конкретні;
 - в) слова з переносним значенням складніші, ніж слова, що мають пряме значення;
 - г) рядові слова, які частково чи повністю втратили лексичне значення, складніші, ніж слова з яскраво вираженим лексичним значенням;
- 4) складнощі, пов'язані з кількістю та інформативністю символів, які утворюють певну лексичну одиницю: більш складними є дуже короткі чи довгі слова, легше засвоюються слова середньої довжини. Наявність у слові рідкісних (інформативних) символів полегшує їх сприйняття.

Вивчення іноземної лексики можна уявити як певну послідовність дій. Спочатку мовець ознайомлюється з новими лексичними одиницями і засвоює їх, а потім розвиває вміння використовувати вивчені лексичні одиниці. Ознайомлення передбачає одночасну подачу форми лексичної одиниці та її значення, що зумовлює появу у свідомості потрібних асоціацій. Ознайомлення є короткотривалим процесом, а засвоєння – досить довготривалим. Нова лексична одиниця повинна «визріти» у свідомості, поступово «злитись» з мисленням [1, с. 72].

Український методист В. А. Бухбіндер акцентує увагу на тому, що знання іноземної мови асоціюється зі знанням лексичних одиниць, у той час як володіння мовою – з лексичними навичками, які забезпечують функціонування лексики у спілкуванні. Отже, лексичні навички слід розглядати як найважливіший і невід'ємний компонент змісту вивчення іноземної мови, а їх формування є метою вивчення лексичного матеріалу [2, с. 131].

Звичайне заучування слів не може забезпечити формування мовленнєвих навичок. Щоб запам'ятати слова, необхідно розуміти їх і постійно повторювати.

Висновком із вищесказаного є те, що при вивченні іноземної мови слід ураховувати механізми опанування лексики, які виступають важливими чинниками, що впливають на перебіг засвоєння мови іншого етносу. Одними з найважливіших компонентів вивчення іноземної мови є лексичні навички. Лексика іноземної мови – це той словниковий запас, той розмовний мінімум, яким мовці повинні володіти для того, щоб бути готовими до подальшого спілкування. В результаті вивчення іноземної мови мовець повинен вміти застосовувати слова в усній та письмовій формі для вираження власних думок, а також розуміти їх при читанні та аудіюванні.

Список використаних джерел:

1. Беляев Б.В. Психологические основы усвоения лексики иностранного языка // Москва, 1964. – 204 с.
2. Бухбіндер В.А. Основи методики викладання іноземних мов // Київ, 1986. – 198 с.
3. Друзь Г.О. Раціоналізація процесу засвоєння іншомовної лексики // Київ, 2002. – 146 с.
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства // Київ, 2001. – 256 с.
5. Ющук І.П. Вступ до мовознавства // Київ, 2000. – 176 с.

Дишкант М.М.

студентка,

*Науковий керівник: **Король С.В.***

кандидат педагогічних наук, доцент,

Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМА ЗАПОЗИЧЕНЬ ТА ЇХ АСИМІЛЯЦІЇ З ПОГЛЯДУ НОСІЇВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Внаслідок вдосконалення та розширення меж системи комунікації та застосування інформаційних технологій, сучасна мовна ситуація у світі стає все більш глобалізованою. Стираються кордони між мовами, слова запозичуються та входять у використання швидше, аніж можна проаналізувати їх вживання та визначити особливості застосування. Таким чином, питання запозичень, їх ролі у суспільстві та їх асиміляції постає одним із найактуальніших.

Німецька мова на сучасному етапі зазнала великої кількості перетворень, в тому числі набула запозичень. Однак на сьогодні відсутня конкретна схема чи модель реалізації асиміляції при запозиченні слів з інших мов у німецьку. Отже, виникає потреба детальніше дослідити це питання, що зумовлює актуальність цієї роботи. Нами було вирішено провести опитування носіїв німецької мови із ціллю визначити, чи є запозичення проблемою для сучасної німецької мови і чи виникають у мовців із цим труднощі.

Мета дослідження – вирахувати середню картину сприйняття запозичень носіями німецької мови та визначити ступінь потреби у систематизації схем процесу асиміляції.

Інтенсивне зростання кількості запозичених лексичних одиниць у сучасній німецькій мові є досить важливим питанням. З огляду на те, що поняття запозичення є основним у нашому дослідженні, слід його розглянути. За традиційним підходом, терміном «запозичення» позначають поповнення словникового складу однієї мови словниковим складом іншої мови [2, с. 236].

Невід'ємною частиною процесу запозичення є інший процес – асиміляції, який визначено Т. І. Волковою як «пристосування іншомовної лексичної

одиниці до мови-реципієнта на фонетичному, орфографічному, морфологічному та граматичному рівнях» [1, с. 73]. Саме ступінь асиміляції лексичної одиниці впливає на сприйняття слова мовцем та на особливості його вживання.

Вбачаємо доцільним дослідити погляд на розповсюдженість запозичень у сучасній німецькій мові з точки зору її носіїв. Тому було проведено опитування жителів Німеччини щодо їх ставлення до частого застосування асимільованих і неасимільованих запозичень. Ціллю опитування було дізнатися, як сприймає запозичення та як реалізує асиміляцію середньостатистичний німець, а також виявити ступінь потреби більш глибокого теоретичного дослідження асиміляції запозичень у німецькій мові.

У процесі дослідження було опитано двадцять п'ять осіб із різних регіонів Німеччини (землі Гамбург, Баден-Вюртемберг та Баварія), які належать до різних вікових груп (від 15 до 60 років). Респондентам було задано такі питання: «Яке ваше ставлення до використання великої кількості запозичень, особливо з англійської мови, у сучасній німецькій мові? Чи маєте ви труднощі із вживанням запозичень, чи потребуєте ви їх асиміляцію?»

Опитувані виголошували свою позицію щодо тенденції до запозичення багатьох лексичних одиниць, а також характеризували власну схильність до вживання асимільованих чи неасимільованих запозичень. Результат опитування представлено у таблиці 1.

Більшість респондентів на обидва питання дали позитивну відповідь. Є незначна кількість німців, які самі не вживаючи запозичення регулярно, вважають їх ознакою розвитку мови та вбачають у цьому перспективи. Негативне ставлення до вживання значної кількості запозичених мовних одиниць та наявність труднощів при їх використанні висловлювали переважно люди старшого віку. Звучала думка, що наслідком такого стрімкого запозичення іноземних слів стане збідніння німецької мови.

Молодь без винятків давала ствердні відповіді на обидва запитання – позитивне сприйняття тенденції до запозичення, а також констатувала зручність та легкість вживання як асимільованих, так і неасимільованих запозичених лексичних одиниць.

Відмінностей та відхилень у середньостатистичній відповіді між жителями різних регіонів не було виявлено. При аналізі віку респондентів було виявлено помітну чітку залежність сприйняття та вживання запозичень від віку та ступеню засвоєння іноземних мов. На це вплинула часова відстань між моментом опитування та періодом отримання шкільної освіти.

Отже, можна дійти висновку, що асиміляція запозичень є інструментом перетворення менш зручних, але потрібних лексичних одиниць у більш комфортні для носія німецької мови. Проте є ймовірність, що при вдосконаленні іншомовної освіти у Німеччині ця потреба зникне, і необхідність асимілювати запозичення втратить свою актуальність.

Таблиця 1

Результати опитування носіїв німецької мови щодо вживання запозичень та ставлення до їх значної кількості у сучасній німецькій мові

Відповідь Вік респондентів	Кількість відповідей		
	«Моє ставлення до великої кількості запозичень позитивне, я не маю жодних труднощів із їх вживанням»	«Моє ставлення до великої кількості запозичень загалом позитивне, але я маю труднощі із їх вживанням»	«Моє ставлення до великої кількості запозичень негативне, я маю труднощі із їх вживанням»
15-20	3	0	0
21-25	3	0	0
26-30	2	0	0
31-35	2	0	0
36-40	1	0	0
41-45	3	1	1
46-50	0	2	2
51-55	0	1	1
55+	0	0	3
Всього	14	4	7

Джерело: розроблено автором

На сучасному етапі нестійкий та нестабільний процес асиміляції запозичень потребує глибшого наукового аналізу та більш детального теоретичного обґрунтування, щоб виявити конкретні схеми та шаблони для певних мовних ситуацій, які виникають внаслідок переходу іноземної лексичної одиниці у німецьку мову.

Список використаних джерел:

1. Волкова Т. И. Процесс ассимиляции иноязычной лексики с психолингвистической точки зрения / Т. И. Волкова // Учёные записки ЗабГГПУ. – Вып. 49. – 2013. – С. 71-79.
2. Левицький В. В. Лексикологія німецької мови : [посібник] / В. В. Левицький. – Вінниця : Нова Книга, 2014. – 392 с.

Івасишин М.Р.

аспірантка,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ШРИФТ ЯК ПАРАЛІНГВІСТИЧНИЙ ЗАСІБ У КОМІКСАХ

Паралінгвістичні засоби відіграють важливу роль у лінгвістиці тексту, оскільки вони допомагають вирішити певні завдання лінгвістики. Такі завдання передбачають визначення цінності паралінгвістичних засобів, розкриття методів взаємодії паралінгвістичних та вербальних засобів, вияв та дослідження функцій паралінгвістичних засобів [3, с. 81].

Паралінгвістичні засоби формують оптичний образ тексту та визначають його зовнішню організацію. Поле паралінгвістичних засобів включає в себе графічну сегментацію тексту, довжину рядка, шрифт, курсив, колір, пропуски, цифри, графічні символи та допоміжні знаки (+, %, №), розставлення розділових знаків, формат паперу та інші [3, с. 82].

Розрізняють паралінгвістично активні та паралінгвістично пасивні тексти. Роль паралінгвістично пасивних засобів полягає тільки у забезпеченні звичної візуальної форми тексту, тобто зовнішнє оформлення не має відношення до його змісту. Паралінгвістично активні засоби, у свою чергу, мають особливе значення для організації тексту, бо вони беруть участь у формуванні його змісту. Невербальні засоби значною мірою привертають увагу читача, оскільки вони є носіями інформації [3, с. 82]. Паралінгвістично активний текст характеризується наявністю в ньому паралінгвальних засобів, які доповнюють вербальні засоби та вносять додаткові експресивні та семантичні відтінки у його тексту [2, с. 165].

Виокремлюють кілька груп семіотичних ракурсів, серед яких виділяємо шрифт та колір. Ця група охоплює різноманітні варіації шрифту та кольору у тексті. Засобами таких варіацій можуть бути капіталізація, курсив, напівжирне виділення, одночасне використання кількох розмірів шрифту та гарнітур, незвичне написання слів [4, с. 139].

Креолізовані тексти належать до особливої групи паралінгвістично активних текстів. Креолізований текст складається з двох частин, а саме вербальної та невербальної. Домінанта паралінгвістичних засобів креолізованих текстів включає в себе зображувальні засоби. Прикладами креолізованих текстів є реклами, афіші, газети, плакати, листівки, комікси тощо [3, с. 82].

Комікс як креолізований текст складається з вербальної та візуальної складових, які є взаємопов'язаними та доповнюють одна одну. Комікс є паралінгвістично активним текстом завдяки наявності паралінгвістичних засобів, які доповнюють його вербальну частину та додають нового змісту.

Виділяють три аспекти графічної неоднорідності тексту: 1) шрифтове варіювання; 2) нелітерна графіка; 3) графічний образ текстового елемента, який сприймається візуально [1, с. 228]. Одним із паралінгвістичних засобів,

які часто застосовуються у коміксах, є напівжирне виділення шрифту, яке акцентуалізує на окремих елементах тексту та привертає до них увагу читача. Паралінгвістичні засоби розрізняють за трьома критеріями:

- 1) ступенем прив'язаності до вербальних елементів тексту;
- 2) функціями в тексті;
- 3) роллю в організації структури тексту [3, с. 81].

Рис. 1. Фрагмент коміксу №1

Рис. 2. Фрагмент коміксу №2

Джерело: [5]

Дуже часто напівжирне виділення тексту має емоційне забарвлення та може означати підвищення голосу мовця. Наприклад, у Фрагменті коміксу №1 Капітан Америка намагається змусити свого ворога видати інформацію. “IF YOU ENJOY YOUR LIFE AT ALL... YOU'LL START TALKING... **FAST!** – MY KING **NEVER TALKS!** (CAGAM, рис. 1) **NO... NO! I'LL... I'LL TALK!!!**” (CAGAM, рис. 2). У Фрагменті №1 Капітан Америка заставляє нациста заговорити **негайно** (підсилено напівжирним виділенням слова **FAST!**). Спершу той відмовляється, однак потім погоджується і все ж таки **говорить (I'LL TALK!!!)**.

Рис. 3. Фрагмент коміксу №3

Джерело: [5]

Противник Капітана Америки, одержимий грошима Бенсон, володіє армією монстрів, які виконують його накази. Він наказує їм: “GO! RAISE HAVOC

WITH THE CITY--- THE NATION! I WANT MONEY-MONEY! ROB THE BANKS, KILL THE CASHIERS! DO ANYTHING! TO GET WHAT I'M AFTER!!” (CAGAM рис. 3). У Фрагменті коміксу №3 Бенсон наказує монстрам-гігантам спустошувати місто та грабувати банки, щоб отримати величезні гроші. У даному фрагменті напівжирне виділення тексту застосовується для вираження наказу та акцентування на головній ідеї фрагменту.

Рис. 4. Фрагмент коміксу №4

Джерело: [5]

У Фрагменті №4 “IT'S THE STRANGEST THING I EVER HEARD OF WHO ARE THESE **GIANTS? WHERE DO THEY COME FROM?**” (CAGAM рис. 4) мова йде про монстрів-гігантів. Тепер у Капітана Америки нове завдання – дізнатися, хто такі монстри-гіганти і звідки вони з'явилися. Таким чином, у даному випадку виділення шрифту здійснює акцентуалізацію на монстрах-гігантах як невідомих для Капітана Америки створіннях.

Рис. 5. Фрагмент №5

Рис. 6. Фрагмент №6

Рис. 7. Фрагмент №7

Джерело: [5]

У Фрагменті №5 “**HANDS UP – MR. SNOOPER! AND KEEP THEM THERE!**” (CAGAM рис. 5) ворог спіймав Капітана Америка та наказує йому підняти руки вгору і не рухатися. Противник приводить Капітана до Бакі, його вірного напарника, і продовжує: “UNFORTUNATELY, OUR RECKLESS FRIEND IS **HELPLESS!** HOWEVER... I'LL ALLOW HIM TO SIT IN FOR A GAME OF CHESS – IT'S A FAVORITE PASTIME OF MINE, YOU KNOW” (CAGAM рис. 6), цим самим наголошує на тому, що Бакі зв'язаний та безпомічний (рис. 7).

У візуально-графічному тексті паралінгвістичні засоби відіграють важливу роль, бо вони розкривають методи взаємодії вербальних та невербальних засобів та їх функції. Вербальні та невербальні компоненти є невід'ємними складовими коміксу як креолізованого тексту, оскільки вони збагачують його зміст.

Комікс є паралінгвістично активним текстом, оскільки паралінгвістичні засоби, які застосовуються у ньому, беруть участь у формуванні змісту тексту. Невербальні засоби виступають носієм інформації та привертають увагу читача. Шрифтове варіювання у коміксах застосовується авторами для того, щоб здійснити акцентуалізацію на певних елементах тексту та додати нового змісту у його фрагменти.

Список використаних джерел:

1. Драган-Іванець Н. Паралінгвістичні засоби креолізованого інтернет-тексту / Н. Драган-Іванець // Стил ь і текст : науко-вий збірник / за ред. В.В. Різуна ; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. К., 2014. Вип. 15. С. 223-230.
2. Завадська О. Феномен креолізованого тексту: актуальна проблема сучасних лінгвістичних досліджень / О. Завадська // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. Сковороди. – 2016. – №43. – С. 163-169.
3. Кубко, В. П. Документна лінгвістика / Кубко В. П. – Одеса : Одеський національний політехнічний ун-т, 2007. – 97с.
4. Макарук Л. Синтез вербальних та невербальних засобів у сучасній англомовній комунікації / Л. Макарук // Актуальні питання іноземної філології. – 2015. – № 2. – С. 138-142.
5. (CAGAM) Captain America Golden Age Masterworks. Vol. 1 Comic book. [Accessed] : <http://www.readcomics.tv/comic/captain-america-golden-age-masterworks-vol.-1>

Карпінський Ю.В.

аспірант,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО МОЛОДІЖНОГО МОВЛЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ

Розвиток технічних засобів та онлайн-інструментів для аналізу та фільтрації даних користувачів соціальних мереж за віковою, статевою, географічною та іншими ознаками дозволяє надати новий поштовх соціолінгвістичним дослідженням живої мови. Звісно потрібно конкретизувати предмет подібних розвідок до дослідження мови інтернет-спілкування, але широке проникнення лексики онлайн-комунікації у загальноповсякденну лексику, а також статистичні данні використання мережі інтернет, як засобу сучасного спілкування, дозволяє розглядати всесвітню

мережу, як майданчик для соціолінгвістичних досліджень та підґрунтя для висновків та узагальнень про мову та її сучасний стан в цілому. За статистичними даними дослідження проведеного аналітичним центром Pew Research Center за 2016 рік – 86% повнолітніх жителів Сполучених Штатів є користувачами мережі інтернет. З них, наприклад, 68% користується мережею Facebook, 28% користується Instagram, 26% користується Pinterest, 25% користується LinkedIn, та 21% є користувачами Twitter [1].

В рамках розвідок у сфері англomовного молодіжного мовлення, фрагменти текстів комунікації (коментарі, статуси) користувачів соціальних мереж є матеріалом за допомогою, якого можливо дослідити специфіку формування та функціонування мовних одиниць, що використовуються певною віковою категорією мовців, в нашому випадку – молоддю. Наприклад, за даними вищезгаданого дослідження Pew Research Center, серед інтернет-користувачів віком від 18 до 29 років – 88% є користувачами соціальної мережі Facebook, 59% – Instagram, 36% – Pinterest, 34% – LinkedIn та 36% – Twitter [1]. Такі кількісні показники дозволяють зібрати та проаналізувати численний корпус прикладів на основі суцільної вибірки за віковою ознакою.

Молодіжне мовлення є динамічною системою, що постійно розвивається. Якщо в будь-якому іншому соціолекті лексична одиниця може існувати протягом багатьох років, то в молодіжному мовленні процес змін є дуже стрімким. Мова йде не лише про появу нових слів та перехід у пасивний склад старих, а й про розвиток та переосмислення уже існуючих лексем. Розглянемо широковживану у соціальних мережах одиницю молодіжного сленгу – *lit*. В той час як лише деякі тлумачні словники, зокрема Oxford English Dictionary та, Merriam-Webster фіксують розмовне значення *lit*, як “*drunk*” [2] або “*affected by alcohol*” [3], тобто «той, хто перебуває у стані алкогольного сп’яніння», то аналіз сучасних коментарів та дописів молодіжної аудиторії соціальних мереж дозволяє зробити висновок, що на даний момент *lit* майже не використовується у наведеному вище значенні, а переважно вживається у значенні *чудовий, крутий, вражаючий*. Наприклад:

– *Huhuhu the track list already looks lit.*

– *Both my cities won the World Series. Last year the Cubs won & Chicago was LIT. This year, my hometown won. I know it’s lit down there!*

– *This song is lit!!*

– *So what happens to vehement supporters of terrorism and civil unrest in your “LIT AF Society”? Such arrogance...*

– *YASSSSS congrats @DustinKPearson on your forthcoming book. 2018 is truly going to be a lit year for poetry.*

– *Their holiday party is gonna be lit.*

– *I don't think y'all understand @cavecanempoets November is soooooo lit!*

Тобто, ми можемо спостерігати як одна сленгова одиниця, залишаючись у площині розмовної лексики, настільки швидко набуває абсолютно нового значення, що навіть не встигає бути зафіксованою у багатьох поширених тлумачних словниках у своєму первинному розмовному варіанті. Наприклад,

на відміну від Oxford English Dictionary та Merriam-Webster, такі словники як Collins English Dictionary та Macmillan Dictionary не містять навіть тлумачення в значенні *drunk, affected by alcohol* і т.д. З цієї точки зору перспективними є дослідження проблем фіксації молодіжних соціолектних одиниць та темпоральної варіативності сучасного англомовного молодіжного мовлення.

Список використаних джерел:

1. Social Media Update 2016 [Електронний ресурс] // Pew Research Center. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pewinternet.org/2016/11/11/social-media-update-2016/>
2. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс] // Oxford University Press. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/lit>
3. Merriam-Webster [Електронний ресурс] // Merriam-Webster, Incorporated. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/lit>

Лаптева А.В.

студентка,

*Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка*

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВІРША ЙОЗЕФА ФОН ЕЙХЕНДОРФА “SEHNSUCHT”

Література німецького романтизму не раз приваблювала дослідників. Існує велика кількість письменників, які писали ліричні вірші та багато не всі з них ставали темою дослідження. Лірика – це особливий рід літератури, де людина зображується здебільшого у сфері внутрішнього життя. На відміну від епічного та драматичного, ліричний образ спочатку впливає емоційно – на почуття, настрої, а вже потім – на думки читача. Аналізувати такий вірш досить складно, адже у невеликому за об’ємом творі ховається глибокий смисл, багато деталей, за допомогою яких створюється шедевр.

Метою публікації є лінгвістичний аналіз ліричного твору Йозефа фон Ейхендорфа “Sehnsucht”.

Коротка балада “Sehnsucht” («Скарга») Йозефа фон Ейхендорфа була опублікована 1834 року та належить до епохи Романтизму. Вона складається з трьох куплетів по вісім рядків, кожен з яких має дві перехресні рими, тобто схему рим АВАВ CDCD.

У першому куплеті ліричне «я» описує те, що бачить і чує ззовні, виражаючи певну меланхолію та тугу (“*Es schienen so golden die Sterne, / Am Fenster ich einsam stand / Und hörte aus weiter Ferne / Ein Posthorn im stillen Land.*”).

Кожен рядок та куплет мають однакову довготу, тому присутня синтаксична впорядкованість. Вірш складений від першої особи однини.

Спосіб дієслова змінюється у передостанньому рядку першого куплету з індикатива до кон'юнктива та навпаки (*“Ach, wer da mitreisen könnte / In der prächtigen Sommernacht!”*). У місцях буквальної мови, яка не позначена лапками, є зміна часу від минулого (Präteritum) до теперішнього часу (Präsens) (*“Ich hörte im Wandern sie singen / Die stille Gegend entlang: / Von schwindelnden Felsenschluchten, / Wo die Wälder rauschen so sacht, / Von Quellen, die von den Klüften / Sich stürzen in die Waldesnacht.”*).

Значення слова “Ferne” посилюється попереднім словом “weiter”. Ця довгоочікувана дистанція (*Ferne*) є романтичним мотивом, сигналом до подорожі, бо у переносному значенні це удар в саме серце ліричного «я» (*“Und hörte aus weiter Ferne / Ein Posthorn im stillen Land.”*). У п'ятому рядку присутня метафора: *“Das Herz mir im Leib entbrennte”*. Вогонь у серці – це є різкий біль, який стає помітним у ліричного «я», через що і були спричинені психологічні страждання. Наступний вигук “Ach” посилює почуття туги та сердечного болю героя. Це є вираження скарги. Також романтичні мотиви ночі та пори року можна прослідкувати звертаючи увагу на слово “Sterne” у першому рядку (*“Es schienen so golden die Sterne”*) та “Sommernacht” у восьмому (*“In der prächtigen Sommernacht”*).

У другому куплеті ліричний «я» розповідає про двох хлопців, які хотіли супроводжувати його, як видно з попередніх двох рядків (*“Zwei junge Gesellen gingen / Vorüber am Bergeshang”*). Ці пригоди символізують свободу, можливість переходити з одного місця на інше та позитивний дух героя. Зміст твору закликає до пригод (рядок 16: *“Sich stürzen in die Waldesnacht”*), пробуджує інтерес ліричного героя до незнайомої, дикої природи.

У третьому куплеті вже оспівується не природа, а мармурові статуї, сади, палаци тощо (*“Sie sangen von Marmorbildern, / Von Gärten, die überm Gestein / In dämmernden Lauben verwildern, / Palästen im Mondenschein”*). Тут вже грає фантазія ліричного героя, адже все надзвичайно гарне, нетипово романтичне. Розповідається про дівчат, які так само, як і доповідач, мріють біля вікна (*“Wo die Mädchen am Fenster lauschen”*). У рядку 23 персоніфікуються фонтани (*“Und die Brunnen verschlafen rauschen”*).

У кінці повторюється рядок, що був в першому куплеті, що й з'єднує твір (*“In der prächtigen Sommernacht”*). Різниця лиш у тому, що перший куплет закінчується знаком оклику, бо це вигук свідомості ліричного героя. В останньому ж ставиться крапка, тому вже немає цього голосного вигуку, скоріш спокійний, навмисний висновок [3, с. 183-202].

Отже, під час лінгвістичного аналізу ми з'ясували, що для твору Й. фон Ейхендорфа характерним є використання метафор, персоніфікації. Автор застосовував у творі минулий та теперішній час (Präteritum, Präsens), використав для реалізації своїх поетичних ідей вигуки, аби краще передати страждання героя, його настрій. Помітне майстерне застосування розділових знаків, які показують завзяття героя у середині твору, та спокій в кінці. Автор розкриває романтичні мотиви, висловлює страсне бажання ліричного «я» до пригод, які звільнять його з повсякденності.

Список використаних джерел:

1. Методика вивчення ліричного твору в школі [Електронний ресурс] // ua-referat.com. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: http://ua-referat.com/Методика_вивчення_ліричного_твору_в_школі_на_матеріалах_лірики_Г_Гейне.
2. Равікович А. Йозеф фон Айхендорф. Sehnsucht [Електронний ресурс] / Аркадій Равікович // Стихи.ру. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.stihi.ru/2010/09/02/7515>.
3. Josef Billen. Undeutbare Welt. Sinnsuche und Entfremdungsfahrung in deuten Naturgedichten von Andreas Gryphius bis Friedrich Nietzsche / Josef Billen, Friedhelm Hassel. - Würzburg: Königshausen & Neumann, 2005. – 339 Seiten.
4. Svenja Flamme. Interpretation: Sehnsucht – Joseph von Eichendorff [Електронний ресурс] / Svenja Flamme – Режим доступу до ресурсу: <http://lyrik.antikoerperchen.de/joseph-von-eichendorff-sehnsucht,textbearbeitung,29.html>.

Савчук А.Я.

аспірант,

Львівський національний університет імені Івана Франка

АНАЛОГІЯ ЯК РИТОРИЧНИЙ ПРИЙОМ АРГУМЕНТАЦІЇ В НАУКОВО-КРИТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ДЕВІДА ЛОДЖА

Аргументативний аналіз тексту все частіше постає об'єктом лінгвістичних досліджень. Осмислення мови як найважливішого інструменту соціальної взаємодії підтверджує актуальність вивчення для лінгвіста логічної та лінгвістичної площин аргументації, оскільки успішне використання прийомів аргументації залежить як від їхньої логічної композиції, так і від ефективного вербального втілення.

Стилістичні прийоми, що впливають на почуття читачів, відіграють в процесі переконання важливу роль. Науково-критичний дискурс Девіда Лоджа як письменника, художника слова закономірно характеризується великою кількістю лексичних і синтаксичних стилістичних засобів, що використовуються в якості прийомів аргументації. Оскільки стилістичні засоби вивчалися в рамках античної риторики як прийоми мови переконання, доцільно об'єднати їх, позначивши терміном «риторичні прийоми аргументації».

В ході дослідження визначено, що одним з найпоширеніших стилістичних прийомів є аналогізація, котра часто використовується автором для обґрунтування тези. Івін визначає аналогію як «умовивід про приналежність певної ознаки предмету на основі того, що схожий з ним інший предмет володіє цією ознакою» [1, с. 174]. Той факт, що аналогія здатна змусити нас віддати перевагу одній гіпотезі перед іншою, вказує на те, що вона має силу аргументації [2, с. 225]. Найпростішим прикладом аналогії може служити вислів: «Книга А – антиутопія, написана гарною мовою, що має

цікавий сюжет і заслуговує похвали. Книга В також є антиутопією з гарною мовою і цікавим сюжетом. Значить, книга В також, мабуть, заслуговує на похвалу». [Івін, 1997: 175]. Схематично аналогію можна представити у вигляді формули: «А відноситься до В також як С до D». Сукупність членів А і В, на яких ґрунтується висновок, називається темою, а сукупність членів С і D, які служать для підкріплення аналогії – форою. Тема і фора при побудові аналогії мають належати до різних предметних областей, при цьому тема, як правило, належить до духовної області, а фора – до матеріально-чуттєвої. Фора найчастіше відома краще, ніж тема структуру або значення якої фора повинна прояснити [2, с. 226].

В есе “The Novel Now. Theories and Practices” Девід Лодж, демонструючи ідеологічну функцію критичної діяльності, вибудовує аналогію між творами художньої літератури та пірамідою: *“The critical activity also had an ideological function, seldom overtly acknowledged, namely, the maintenance of a canon. The storehouse of fiction has many floors, but it is shaped like ziggurat, or pyramid.”* [3, с. 11] (Критична діяльність також мала ідеологічну функцію, зрідка відкрито визнану, а саме – дотримання канону. Скарбниця художньої літератури має багато поверхів, але формується як зигурат чи піраміда). Перше речення становить тезу, тоді як друге – обґрунтування за допомогою аналогії. Використовуючи множинну аргументацію, Девід Лодж розвиває свою думку у наступних фрагментах: 1) *“There is a lot of space on the ground floor for contemporary work, but much of it is speedily dumped in the trash cans ..., without ever having been shelved upstairs in the storeys reserved for ‘serious’ writing.”* [3, с. 11] (На першому поверсі є багато місця для сучасних робіт, але більша їх частина швидко скидається у смітники ..., так і не маючи змоги побувати нагорі – на поверхах, призначених для «серйозного» письма); 2) *“As authors are promoted higher and higher up the scale of value, and recede into the historical past, their number becomes fewer and fewer, the accommodation for them more limited. The top floor, reserved for the classics, is very small indeed.”* [3, с. 11] (Що вище автори піднімаються (поверхами) за рівнем цінності, і відступають в історичне минуле, то їхня кількість зменшується, а місця для них стають більш обмеженими. Верхній поверх, призначений для класиків, є насправді вкрай міським.) Слід зазначити, що використовуючи прийом аналогії автор витлумачує ієрархію творів художньої літератури у зрозумілий всім спосіб.

В есе “Beginning” Девід Лодж послуговується прийомом аналогії у наступному фрагменті: *“The beginning of a novel is a threshold, separating the real world we inhabit from the world the novelist has imagined”* [4, с. 5] (Початок роману – це поріг, який відділяє реальний світ, в якому ми живемо з світом, який уявив письменник). У наведеному мікроконтексті проводиться аналогія між початком літературного твору та порогом. На думку критика, існує безліч прийомів, які застосовують автори, щоб розпочати власні твори. Використовуючи множинну аргументацію, Девід Лодж нанизує свої аргументи, за допомогою аналогії, переконує читача в істинності власної думки: 1) *“Most readers will give an author the benefit of the doubt for at least a few pages, before*

deciding to back out over the threshold” [4, с. 5] (Більшість читачів нададуть автору шанс сумніву, принаймні на декілька сторінок, перш ніж прийняти рішення про відмову переступити поріг); 2) “*Madox Ford's famous opening sentence is a blatant ploy to secure the reader's attention, virtually dragging us over the threshold by the collar.*” [4, с. 6] (Знамените перше речення Медокса Форда є обурливим прийомом, що забезпечує увагу читача, фактично перетягуючи нас через поріг за комір); 3) “*At the beginning of Adam Bede, by a neat rhetorical trick with the drop of ink..., George Eliot transforms the act of writing into a kind of speaking, a direct yet intimate address to the reader, inviting us “over the threshold” of the novel...*” [4, с. 10] (На початку Адама Біда, акуратним риторичним трюком за допомогою краплі чорнила ..., Джордж Еліот перетворює акт письма у свого роду мовлення, пряме, але водночас інтимне звернення до читача, запрошуючи нас «через поріг» роману).

Дослідження встановило, що в науково-критичному дискурсі аналогія виконує функцію пояснення, тлумачення, переконання, а також експлікує синкретизм науково-критичного дискурсу Девіда Лоджа, в якому поєднуються елементи художнього і наукового стилів.

Список використаних джерел:

1. Ивин А.А. Основы теории аргументации: Учеб. – М.: ВЛАДОС, 1997 – 352 с.
2. Перельман Х. Новая риторика: трактат об аргументации. // Язык и моделирование социального взаимодействия. М.: «Прогресс», 1987 г. – 463 с.
3. Lodge D. After Bakhtin. Essays on Fiction and Criticism. – London & New York: Routledge, 1990.
4. Lodge D. The Art of Fiction. – Penguin Books, 1992. – 240 p.

Ткаченко Ю.В.

аспірантка,

Науковий керівник: Сойко І.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УКРАЇНСЬКІ ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМИ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ НАУКОВИХ ТЕКСТАХ

На початку ХХІ століття дослідження мови у діалозі культур і цивілізацій набуває особливого значення. Тому за останні два десятиліття у зв'язку з активізацією міжнародних контактів акцентувалася увага на вивченні національних особливостей мовної свідомості комунікантів – представників різних лінгвокультурних спільнот.

Актуальність обраної нами теми зумовлена підвищеним інтересом до такого мовного явища як лінгвокультурема, а також відсутністю єдиного визначення цього поняття, однакості щодо її структурних особливостей та способів відтворення в іншій лінгвокультурі. Частотне вживання лінгвокультурем можна вважати характерною ознакою не лише художніх, а й наукових текстів, присвячених цілій низці наукових, у першу чергу, гуманітарних дисциплін – історії, етнографії, культурології, літературознавству тощо. Цей факт робить питання адекватного відтворення лінгвокультурем у науковій літературі актуальною мовознавчою проблемою.

Мета роботи полягає у з'ясуванні особливостей відтворення українських лінгвокультурем у німецьких наукових працях з огляду на функціональну та жанрово-стилістичну спрямованість тексту.

Предмет дослідження полягає у визначенні способів відтворення українських лінгвокультурем в німецькомовних наукових текстах гуманітарного напрямку – з історії, культурології, етнографії, літературознавства.

Об'єктом дослідження виступають українські лінгвокультуреми у наукових текстах німецькою мовою.

Матеріалом дослідження слугують німецькі тексти з різних сфер науки: історії (праці Андреаса Каппелера "Die Ukraine. Prozesse der Nationsbildung", Аксея Шмідта "Ukraine. Land der Zukunft", Мартіна Ауста "Polen und Rußland im Streit über die Ukraine", наукова стаття Ганса Коха "Umschau: Das Russisch-Ukrainische Verhältnis"), культурології та етнографії (праці Івана Зеньківа "Die Hirtenkultur der Huzulen. Eine volkskundliche Studie", Івана Мірчука "Geschichte der ukrainischen Kultur"), літературознавства (праці Альфреда Єнзена "Taras Schewtschenko. Ein Ukrainisches Dichterleben" та Фрідріха Боденштедта, автора книги "Die poetische Ukraine: eine Sammlung kleinrussischer Volkslieder", дослідження Тат'яни Гофман "Literarische Ethnographien der Ukraine. Prosa nach 1991", наукова стаття Каті Брунер "Apokryphe ukrainische Legenden: Eine Schöpfungslegende aus Podolien").

Наукова новизна роботи полягає у лакунарності досліджень цієї теми у галузі зіставного мовознавства та перекладознавства в німецько-українському лінгвокультурному вимірі.

Відправними пунктами дослідження слугують теоретичні розробки Р. Зорівчак, Л. Соболева, О. Кундзіча, Є. Верещагіна, А. Федорова, О. Швейцера, які зробили вагомий внесок в мовознавчу науку, дослідивши лінгвістичну сутність реалій та способи їх відтворення іншою мовою. Лінгвістичні особливості текстів наукового стилю досліджували у своїх працях І. Арнольд, О. Баженова, А. Васильєва, А. Коваль, І. Колегаєва, М. Котюрова, О. Крижанівська, О. Лаптева, Н. Мілованова, Н. Непійвода, М. Пешак, Л. Славгородська, А. Суперанська, О. Троянська та ін. У дослідженнях Н. Болотнової, Л. Лаппа, М. Котюрової суб'єкт наукової діяльності представлений як екстралінгвістичний фактор, який сукупністю індивідуальних та соціальних рис визначає специфіку наукового тексту. Окрім того, характеристику текстовим параметрам наукового тексту з урахуванням

екстралінгвістичних чинників надають І. Гальперін, Л. Дускаєва, Т. Матвеева, М. Котюрова, М. Кожина, Т. Плюскіна, Т. Трошева.

Науковий текст, будучи у широкому розумінні носієм та результатом когнітивної діяльності науковця, є цілісним комунікативним блоком, якому притаманна чітка, логічна структура, раціональний характер, інформативність, доказовість та об'єктивність викладу, використання понятійного апарату науки, зокрема вузькоспеціалізованої і загальнонаукової термінології. Порівнюючи науковий текст із текстами художнього та публіцистичного стилів, Ю. Сурмін наголошує на тому, що науковий текст на відміну від художнього не базується на образі, не активізує почуттєвий світ читача, а зорієнтований на сферу раціонального мислення. «На відміну від публіцистичного тексту, він не припускає спрощення і користується понятійним апаратом. Його призначення не в тому, щоб змусити повірити, а в тому, щоб довести, обґрунтувати, аргументувати істину» [2, с. 6].

Таким чином, у наукових текстах повинна реалізовуватися низка взаємопов'язаних функцій – когнітивна, інформативна та дослідницька. Виконання названих функцій у наукових працях з історії, культурології, літературознавства та інших гуманітарних дисциплін, покликаних ознайомити наукову спільноту з історією чи культурою певного народу, сприяє використанню автором дослідження лінгвокультурам вихідної лінгвокультури.

Лінгвокультуреми є невід'ємною частиною лексики будь-якої мови і відображають специфічну картину світу людей, що говорять цією мовою. Н. Медвідь визначає лінгвокультурему як «лінгвальний конструкт, одиницю мовної свідомості, мовлення», що детермінує культурні фрагменти дійсності у «денотативному, сигніфікативному, конотативному значеннях мовної одиниці та у фонових знаннях про неї» та «генерує загальнокультурну і національно-культурну інформацію» [1, с. 9].

На основі проаналізованого теоретичного та практичного матеріалу ми з'ясували, що лінгвокультурамам притаманні власні структурні особливості, а саме: лінгвокультуреми можуть мати форму простого слова, форму похідного слова, форму складного слова, форму абрєвіатури, стійкого словосполучення та речення. Для кращого розуміння лінгвокультурам, їх значення, конотації та функції в тексті необхідно враховувати не тільки їх структуру, а й семантичне наповнення, оскільки саме семантичний зміст зумовлює дотримання конкретних умов вживання реалій як в процесі комунікації, так і в процесі міжкультурної взаємодії при перекладі.

Проаналізувавши різні види класифікацій лінгвокультурам, ми дійшли висновку, що всі вони можуть бути об'єднані за денотативною ознакою (тобто визначенням предмету чи факту); за лінгвістичною природою (слова, словосполучення, фразеологізми, речення, комунікативні одиниці); за приналежністю до лексико-семантичної групи; за часовою ознакою (сучасні, історичні); за локальною ознакою (національні, регіональні, локальні, мікролокальні).

Оскільки лінгвокультуреми, як правило, не мають еквівалентів у інших лінгвокультурних спільнотах через відсутність у носіїв іншої лінгвокультури об'єкта, що позначається лінгвокультурею, і внаслідок необхідності передати поряд із предметним значенням і закладений у неї колорит – національне й історичне забарвлення, їхнє відтворення вимагає особливого підходу.

У результаті проведеного дослідження ми прийшли до таких висновків:

– лінгвокультурема, яка може виражатися словом, словосполученням, текстом, акумулюючи в собі як власне мовні уявлення, так і тісно пов'язане з ними позамовне культурне середовище, є носієм конотативного смислу, який повною мірою реалізується лише у випадку повного володіння мовою та культурою певного етносу;

– лінгвокультуреми у науковому тексті можуть виконувати різні функції – інформативну, когнітивну та етнокультурну, причому реалізацію останньої забезпечують різні функціональні компоненти: функція маркера чужої культури, функція відтворення місцевого та історичного колориту, функція створення достовірної картини світу, кумулятивна функція, асоціативна та символічна функції;

– лінгвокультуреми забезпечують етнокультурну та просторово-часову локалізацію в тексті, і виконуючи ці функції одночасно, слугують підтвердженням приналежності до лексичних одиниць, які не піддаються чіткій регламентації та їхній класифікаційний поділ значною мірою умовний, схематичний та не може претендувати на абсолютну повноту;

– вибір шляху відтворення лінгвокультурем залежить від кількох чинників: від характеру тексту, від значущості реалії в тексті, від характеру самої реалії, від мов – їхніх словотворчих можливостей, літературної та мовної традицій, від реципієнта; окрім того, при виборі адекватних способів відтворення лінгвокультурем у науковій праці про іншу культуру варто виходити з приналежності реалій до того чи іншого класу;

– з огляду на жанрову специфіку наукового тексту, найбільш продуктивними способами передачі лінгвокультурем іншою мовою є використання експлікації або описового перекладу у різних комбінаціях з транскрибуванням, транслітерацією, калькуванням, гіперонімічним перейменуванням.

Список використаних джерел:

1. Медвідь Н.С. Лінгвокультуреми в українській соціальнопсихологічній прозі першої половини ХХ ст. : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук 10.02.01. – Київ, 2009. – 25 с.

2. Сурмін Ю.П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація : навч.-метод. посіб. – К. : НАДУ, 2008. – 184 с.

Томнюк Л.М.

аспірант,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

СУТНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ У КОГНІТИВНО-ДИСКУРСНІЙ ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Широкий спектр існуючих у сучасній лінгвістичній парадигмі тлумачень дискурсу доводять міждисциплінарний характер та багатогранність цього поняття, тому ту чи іншу його дефініцію слід розглядати в контексті мети дослідження та ракурсу, під яким науковець розглядає дискурс. Як людина описує та оцінює погоду в залежності від пори року, місяця та частини доби, так і науковці дають характеристику поняттю в межах релевантного для їхнього дослідження підходу, що продиктований певним напрямом наукового аналізу. Маючи на меті дослідження семантично-когнітивного виміру сучасного німецького злочинного художнього дискурсу, дослідження його концептуального простору та моделювання когнітивної карти, з виокремлених Л. Г. Бабенко напрямів дослідження тексту (антропоцентричний, когнітивний, лінгвоцентричний, текстоцентричний) [2, с. 15] перевагу надаємо когнітивному (когнітивно-дискурсивному) підходу, що полягає в дослідженні кореляції між елементами тріади «автор-текст-позатекстова діяльність» і в рамках якого зміст тексту є своєрідним «функціональним полем смислу, поданим мовними одиницями, що зафіксовані у художніх текстових концептах» [4, с. 246].

Зосередження уваги представників згаданого підходу (Л.І. Белехова, Л.О. Бутакова, О.П. Воробйова, Д.М. Колесник, Н.І. Колодіна, Р. Цур та ін.) на дослідженні концептів у художньому тексті (далі – ХТ), концептосфери художнього дискурсу (далі – ХД), категоризації художнього універсуму, ментальних моделей і моделюванні концептуального простору значно розширило межі семантичного аналізу тексту [8, с. 61], оскільки репрезентація базових концептів, що в тексті отримують оцінку і зазнають переосмислення з позиції автора і / чи персонажа, є метою художньої комунікації, процес якої «послугується мовним репертуаром художнього мовлення і несе відбиток художнього дискурсу, базисом якого є людська свідомість» [3, с. 109]. Тому трактуємо дискурс як єдність тексту та конситуації, в якій закарбовані умови створення (породження) цілісного тексту у суголоссі з системою інтенцій автора (когнітивних та комунікативно-прагматичних), який вступає в суб'єкт-суб'єкту взаємодію з адресатом [13, с. 135]; територію зустрічі та інтеракції особистостей за конкретних соціальних і психологічних умов [9, с. 15]; особливий модус аналізу мовної практики, що відображає уявлення людини про комунікативну діяльність [12, с. 94]; процес смислотворення (породження

смислу адресантом) і його результат (сприйняття та інтерпретація смислу адресатом) [5, с. 16]; мовленнєву діяльність мовної особистості, яка формує вербальний простір тієї чи іншої науки, окремого мистецтва, вступаючи при цьому в інтеракцію з іншими учасниками комунікації, а також результат здійсненої мовленнєвої діяльності, що знаходить своє втілення в тексті чи цілому ряді текстів, яким притаманні певні екстралінгвістичні та комунікативні характеристики [1, с. 17-18].

ХД викликає особливий інтерес у лінгвістів, оскільки йому притаманні риси, в яких простежуються його суттєві відмінності від інших типів дискурсу. Однією з ключових особливостей ХД вважаємо його призначення, яке полягає в інтенції автора своїм літературним шедевром безпосередньо вплинути на «духовний простір» реципієнта (читача) (термін Г.В. Лейбніца) «з метою подальшого впливу на його особистість, світогляд, цінності, що можливо призведе до змін в його власному духовному просторі» [11, с. 2], оскільки внаслідок людського впливу (в нашому випадку – авторського) цей простір може розвивати свої природні характеристики, розширювати свої грані, чи навпаки, руйнуватися, змінюючи структуру, конфігурацію, цілісність, оборотність і свою властивість одночасного розвитку у всіх напрямках (природному, культурному, історичному, соціальному і т.д.) [6, с. 9]. «Духовний простір» людини – комплексне поняття, яке вбирає в себе внутрішній світ людини, духовність, духовне життя, систему цінностей, культуру, звичаї, знання, етичні поняття (совість, правду, красу, доброту, справедливість, честь), традиції, менталітет, життєву філософію, що становлять єдине ціле і перебувають у безперервній взаємодії [7, с. 38].

Наступна розбіжність зводиться до планомірної вторинності ХД стосовно первинних мовленнєвих жанрів і до його стрижневої властивості утворювати багаторівневу структуру смислів [5, с. 16]. Самобутність ХД як кінцевого продукту однієї з найскладніших видів міжсуб'єктної комунікації, учасниками якої є не лише автор і читач, а й самі герої літературного твору, продиктована його культурологічною значимістю, особливою естетичною цінністю, антропоцентричністю, здатністю надавати змодельованому автором уявному художньому світу образної форми, відкриваючи його, таким чином, перед читачем [10, с. 12], оскільки якою б суттєвою не була різниця між художньою та усною комунікацією, під час якої має значення вербальна та невербальна поведінка людини, психологічні характеристики співрозмовників, інтонація, гучність голосу, відносини між учасниками та ін., беззаперечним доказом того, що художня комунікація також має дискурсивну природу, вважається факт, що кожна написана книга є вустами автора, які говорять, які у своєму мовленні апелюють до читача, звертаються до нього і спонукають його до відповіді, до внутрішнього мовлення, що буде реакцією на адресоване йому повідомлення. Саме читач в ролі співрозмовника занурює ХТ як отримане від автора повідомлення у комунікативну ситуацію і перевтілює його на дискурс [9, с. 16].

Підсумовуючи викладене вище і враховуючи різні підходи до інтерпретації дискурсу, тлумачимо ХД як соціокультурну інтеракцію між творцем ХТ та читачем, до якої залучаються естетичні, духовні, культурні, соціальні цінності, набуті знання про світ, особливості світогляду та сприйняття дійсності, система почуттів, переконань та уявлень, що має на меті шляхом впливу на адресата внести коректури в його «духовний простір», не залишити його байдужим і «викликати в нього емоційну реакцію» [11, с. 3], спонукати до висловлення власної думки щодо прочитаного.

Список використаних джерел:

1. Асратян З.Д. Дискурс и текст художественного произведения / З.Д. Асратян // Вестник ЮУрГУ. Серия Лингвистика.– 2015. – Т. 12. № 4. – С. 17-20.
2. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник; Практикум / Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин. – 3-е изд., испр. – М. : Флинта: Наука, 2005. – 496 с.
3. Бехта І.А. Дискурс наратора в англomовній прозі / І.А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
4. Бехта І.А. Сучасні напрями вивчення художнього дискурсу. // Наукові записки Луганського національного університету. Серія «Філологічні науки»: зб. наук. праць. – № 1(33). – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. – С. 244-255.
5. Бурдюгова, Н.Р. Прагматичні особливості інверсії в англomовному художньому дискурсі [Текст] / Н.Р. Бурдюгова; Наук. кер. Н.А. Приходько // Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів фак-ту іноземної філології та соціальних комунікацій, Суми, 19-20 квітня 2012 року. – Суми : СумДУ, 2012. – Ч.1. – С. 16-17.
6. Бурняшева Л.А. Духовное пространство в контексте социально-философского анализа / Бурняшева Л.А. // Журнал «Ученые записки ЗабГУ». Серия: социологические науки. – 2011. – № 4. – С. 5-9.
7. Бурняшева Л.А. Духовное пространство в условиях трансформации современного российского общества : дис. ... доктора филос. наук : 09.00.11 / Бурняшева Людмила Александровна. – Ставрополь : Северо-Кавказский федеральный университет, 2014. – 344 с.
8. Кондратенко Н.В. Дискурсивна парадигма досліджень художнього тексту / Н. В. Кондратенко // Записки з романо-германської філології. – 2015. – Вип. 1. – С. 60-65.
9. Кубко В.П. Документа лінгвістика. Конспект лекцій для студентів спеціальності 7.020105 – документознавство та інформаційна діяльність денної та заочної форм навчання. – Одеса: Наука і техніка, 2006. – 92 с.
10. Нормуродова Н.З. Художественный дискурс и языковая личность в свете актуальных лингвистических направлений: парадигмы знания, основные принципы и тенденции развития / Н.З. Нормуродова // Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – Воронеж: ВГУ. – 2015. – № 2. – С. 12-15.
11. Самарская Т.Б., Мартиросьян Е.Г. Художественный дискурс: специфика составляющих и особенности организации художественного текста [Электронный ресурс] / Т.Б. Самарская, Е.Г. Мартиросьян // Сфера услуг: инновации и качество. Рубрика: Социокультурные и правовые основы развития экономических систем. – Краснодарский филиал РЭУ им. Г.В. Плеханова.– Краснодар, 2012. Выпуск №10. – Режим доступа: <http://journal.kfrgteu.ru/files/1/2012.10.20.pdf>
12. Чернявская В.Е. Дискурс как фантомный объект: от текста к дискурсу и обратно? / В.Е. Чернявская // Когниция, коммуникация, дискурс. – 2011. – № 3. – С. 86-95.

13. Чернявская В.Е. Лингвистика текста: поликодовость, инерткестуальность, интердискурсивность: уч. пособ. / В.Е. Чернявская. – М. : Книжный дом «Либроком», 2009. – 248 с.

Філатова О.О.

*кандидат філологічних наук, асистент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ІДІОМАТИЧНІ ВИРАЗИ ЗІ СФЕРИ “AUTHORITY AND POWER”

Вивчення фразеологічних зворотів, ідіоматичних виразів завжди цікавило науковців, адже кількість таких мовних одиниць збільшується кожного року, відображаючи зміни в суспільстві. Але нажаль інтерес до таких сполучень не дає єдиної класифікації, що ускладнює процес їх вивчення та опису. Так, в цій роботі автор спирається на семантичний підхід В.В. Виноградова [2], структурний підхід О.В. Куніна [3], та структурно-семантичний підхід О. І. Смірницького [4], контекстуальний підхід Н.Н. Амосової [1]. Згідно з цими наявними класифікаціями, ідіоматичний вираз може бути замінником певної частини мови (іменник, прикметник, дієслово и т.д.). Залежно від рівня вмотивованості одиниць, що входять до його складу, науковці розрізняють фразеологічні сполучення, фразеологічні єдності та фразеологічні зрощення. Всі ці типи фразеологічних одиниць подані у порядку зростання вмотивованості, тобто смисл або переклад фразеологічного сполучення можна вивести із сукупності значень всіх складників, тоді як значення фразеологічного зрощення є метафоричним та не залежить від прямих значень слів, що входять до його складу.

Отже, до фразеологічних виразів належать:

1. Фразеологічні сполучення:

1.1. Дієслівні

a) *bulldoze into doing* – to force to do something, especially by being bullied or intimidated;

b) *take it upon yourself* – to do something without asking for permission or agreement.

1.2. Субстантивні

a) *seal of approval* – formal support or approval from higher authorities;

b) *pester power* – the power of children exert over their parents by continually nagging.

1.3. Фразові

a) *Might is right* – the most powerful person or country gives the right to do whatever is wanted;

b) *Power behind the throne* – someone with no apparent authority who has great influence over the person officially in charge.

2. Фразеологічні єдності

2.1. Дієслівні

a) *call the shots/ the tune* – to make all the important decisions and to have control of the situation;

b) *carry weight* – to be influential or important;

c) *dance to someone's tune* – to do whatever people tell you to do;

d) *hold the reins* – to have a complete control of a company, firm or organisation;

e) *knock (some) sense into* – using strong words or methods in order to get the person to stop behaving stupidly;

f) *put someone in their place* – let people know that they are not as important as they seem to believe;

g) *put the squeeze on* – to make somebody do something;

h) *rule the roost* – to be the most important and powerful person in a group, community;

i) *speak softly and carry a big stick* – to express your views in a quite non-aggressive manner, but make it clear that you are in a position to use force if necessary.

2.2. Субстантивні

a) *big fish in a small pond* – an important or highly-ranked person in a small group or organization;

b) *corridors of power* – high levels of government or administration where important decisions are made;

c) *friends in high places* – important or influential people in business or government that you know.

2.3. Фразові

a) *My way or the highway* – either people accept to do as you say or they leave a project.

3. Фразеологічні зрощення

3.1. Дієслівні

a) *bring to heel* – to force someone to behave in a disciplined manner;

b) *force someone's hand* – to make people do something unwillingly or sooner than planned;

c) *get/have by the short hairs* – to put people in a difficult situation from which they cannot escape, so you have complete control over them;

d) *lay down the law* – to tell people very forcefully and firmly what to do;

e) *pull strings* – to use influential friends in order to obtain an advantage;

f) *put one's foot down* – to exert authority to prevent something from happening;

g) *read in the riot act* – to declare with force and authority that something must stop, and announce the consequences if it happens again;

h) *wear the trousers* – the one who *wears the trousers*, makes all the important decision.

3.2. Субстантивні

a) *top dog* – some person, group or country is better or more powerful than others;

b) *iron fist/hand in a velvet glove* – being inflexible and determined despite showing gentleness;

c) *paper tiger* – less powerful or threatening than the appearance;

d) *upper hand* – the control over something.

3.3. Препозиційні

a) *with a heavy hand* – acting with discipline and severity, with little or no sensitivity;

b) *under your thumb* – completely under control or influence.

4. Фразові

a) *Too many chiefs, not enough Indians* – too many people giving instructions and not enough people doing the work;

b) *Tail wagging the dog* – the small or minor element has a controlling influence on the most important.

Проаналізувавши 35 ідіоматичних виразів зі сфери “Authority and Power” було виявлено, що найбільш чисельні групи фразеологізмів належать до дієслівних фразеологічних сполучень (26%), а також дієслівних фразеологічних зрощень (23%).

Список використаних джерел:

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1963. – 208 с.
2. Виноградов В.В. Избранные труды Лексикология и лексикография. / В.В. Виноградов – М.: Наука, 1977. – 312 с.
3. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / А.В. Кунин. – Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – 2-е изд., перераб. – М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. – 381 с.
4. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка / А.И. Смирницкий. – М.: Московский Государственный Университет, 1998. – 260 с.
5. Longman idioms dictionary. – Harlow, Longman, 2004. – 400 p.
6. <http://www.learn-english-today.com/idioms/idiom-categories/authority-power/authority1.html>

Чекалін В.В.

студент,

Науковий керівник: Тхор Н.М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ПОЛЯ «ПРИРОДОЗНАВСТВО» У РОМАНІ К. РАЙХ «У ПОНЕДІЛОК ТРАУР»

Коли ми говоримо про системність організації термінів, ми перш за все маємо на увазі її екстралінгвальну природу, що забезпечується зв'язком терміна із системою понять. Говорячи про зв'язок термінів у терміносистемі, Ю. Главацька зазначає: «Терміни, порівняно з лексичними одиницями загальнолітературної мови, більш системні, оскільки терміносистеми мають вищий ступінь організації, яка забезпечується її свідомим формуванням. Системність термінів виявляється на рівні уніфікованості морфологічних і лексико-синтаксичних моделей структурної організації даної термінології. Терміни у межах терміносистеми можуть об'єднуватися на основі спільності структури і семантики у термінологічні групи. Саме це й слугує підґрунтям їхнього поєднання у термінологічні поля»[2, с. 17].

Отже, аналізуючи слова Ю. Главацької, можна прийти до висновку, що поняття «термінологічного поля» входить в область понять «терміносистеми». Але варто зазначити, що терміносистема – це сукупність елементів термінології та взаємозв'язків між ними, а термінологічне поле створює умови для формування функціонування цих систем.

Ми проаналізували функціонування термінологічного поля «природознавство» у романі К. Райх «У понеділок траур» [3].

Для проведення детального тематичного аналізу термінологічного поля «природознавство» у романі необхідно дане поле розділити на три мікрополя, а саме: «антропологія», «хімія», «фізика».

Термінологічне мікрополе «антропологія» включає в себе 30 термінів, які наведені у таблиці 1.

Згідно з отриманими даними, серед 30 термінів термінологічного мікрополя «антропологія»: іменники – 23 терміни (77%), прикметники – 7 термінів (23%).

Термінологічне мікрополе «хімія» включає в себе 20 термінів, які наведені у таблиці 2.

Згідно з отриманими даними, серед 20 термінів термінологічного мікрополя «хімія»: іменники – 19 термінів (95%), прикметники – 1 термін (5%).

Термінологічне мікрополе «фізика» включає в себе 10 термінів, які наведені у таблиці 3.

Таблиця 1

Термінологічне мікрополе «антропологія»	
Іменник	Прикметник
Adipocere, autopsy, bone, burial, clavicle, conjunctiva, cornea, cuticle, cyanosis, decomposition, dermis, dentition, dismemberment, earlobe, femora, fiber, furrow, ilium, ischium, sclera, skull, symphysis, putrefaction.	Cranio-facial, cytoplasmic, distal, epithelial, gastric, supraorbital, vascular.

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 2

Термінологічне мікрополе «хімія»	
Іменник	Прикметник
Aluminium, aspirine, benzene, calcium, carbon, cholesterol, chromatography, combustion, cyanide, ephedrine, fluoride, graphite, ionization, monoxide, neosporine, phosphorus, polyurethane, pseudo-methamphetamine, strontium.	Metabolic

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 3

Термінологічне мікрополе «фізика»		
Іменник	Прикметник	Дієслово
Diffusion, disequilibrium, equilibrium, luminescence, matrix, radioactivity, spectrometry.	Thermonuclear, ultraviolet.	To fluorescence.

Джерело: розроблено авторами

Згідно з вищенаведеними даними, серед 10 термінів термінологічного мікрополя «фізика»: іменники – 7 термінів (70%), прикметники – 2 терміни (20%), дієслова – 1 термін (10%).

Згідно зі структурною класифікацією термінів за І. В. Арнольд [1], терміни можуть бути простими кореневими, похідними (афіксальними), складними, складнопохідними.

Структурний аналіз термінологічного мікрополя «антропологія» видно на нижченаведеній таблиці.

Таблиця 4

Вид терміна	Терміни даного виду	Відсоток
Прості кореневі	Autopsy, bone, clavicle, conjunctiva, cornea, cuticle, cyanosis, dermis, distal, femora, fiber, furrow, gastric, ilium, ischium, sclera, skull, symphysis, vascular.	63%
Похідні	Burial, decomposition, dentition, dismemberment, epithelial, putrefaction.	20%
Складні	Adipocere, earlobe	7%
Складнопохідні	Cranio-facial, cytoplasmic, supraorbital.	10%

Джерело: розроблено авторами

Структурний аналіз термінологічного мікрополя «хімія» показано на нижченаведеній таблиці.

Таблиця 5

Вид терміна	Терміни даного виду	Відсоток
Прості кореневі	Alluminium, aspirine, benzene, calcium, carbon, cyanide, graphite, phosphorus, strontium.	45%
Похідні	Cholesterol, combustion, fluoride, ionization, metabolic.	25%
Складні	Chromatography, methamphetamine, monoxide, neosporine, polyurethane, pseudo-ephidrine.	30%
Складнопохідні		

Джерело: розроблено авторами

Структурний аналіз термінологічного мікрополя «фізика» показано на нижченаведеній таблиці.

Таблиця 6

Вид терміна	Терміни даного виду	Відсоток
Прості кореневі	Matrix.	10%
Похідні	Diffusion, fluorescence, luminescence.	30%
Складні	Equilibrium, spectrometry, ultraviolet.	30%
Складнопохідні	Disequilibrium, radioactivity, thermonuclear.	30%

Джерело: розроблено авторами

Підсумовуючи, варто зазначити, що найбільшим мікрополем термінологічного поля «природознавство» у романі є мікрополе «антропологія», яке складає 30 термінів. Це можна пояснити тим, що головна героїня роману – антрополог і більшість термінів, які входять до її професійної терміносистеми складають поняття, які безпосередньо стосуються антропології. Слід також звернути увагу на те, що 77% термінів даного термінологічного мікрополя – іменники, які позначають або частину тіла людини (clavicle, dentition, skull, earlobe), або процеси, які безпосередньо відбуваються у людському організмі після смерті (putrefaction, decomposition, dismemberment).

Список використаних джерел:

1. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике: учебное пособие / И. В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 1991. – 140 с.
2. Головацька Ю. Термінологічне поле vs терміносистема: принципи наповнення та структуризації термінологічного поля в мові / Ю. Головацька // Науковий вісник Херсонського державного університету Серія «Лінгвістика». – Херсон: Вид-во ХДУ, 2014. – № 21. – С. 15–18.
3. Kathy Reichs. Monday Mourning / Reichs Kathy. – London: Arrow Books, 2005. – 445 p.

ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Тіхоненко С.О.

аспірант,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

ТЕОРІЯ ГРОТЕСКУ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ

Явищу, що позначається словом «гротеск», тисячі років. Цей тип образної експресії виник разом з появою мистецтва. Колись він відображав міфологічний синкретизм світогляду, згодом відчув на собі низку змістовних метаморфоз [9, с. 440]. Це один із найдавніших способів художнього узагальнення, що не втратив своєї актуальності й донині. У літературознавстві останнього століття гротеск постійно перебуває в полі зору вітчизняних та зарубіжних дослідників (М. Бахтін, Ю. Манн, В. Кайзер, Я. Зунделович, Д. Козлова, А. Дежуров, Т. Дормідонова, О. Шапошнікова, А. Базілевський, Т. Самійленко, О. Ніколенко та ін). Такий інтерес до гротеску обумовлений тим, що незважаючи на велику кількість досліджень природи гротеску, науковці так і не дійшли єдиної думки щодо сутності та сфер його функціонування.

Гротеск – grotesque (фр.). В буквальному перекладі означає «химерний», «комічний». Перебільшення, гіперболізм, надмірність, надлишок – є одним із основних ознак гротескного стилю. Термін «гротеск» використовується для характеристики дивних і перекручених форм. Він синонімічний із поняттями «дивний», «фантастичний», «ексцентричний» і, часом, «потворний». Гротеск завжди містить у собі художнє відхилення від норми. Але, на відміну від сатири, вирізняється двоплановістю, внутрішнім підтекстом зображення. У фантастичній формі поєднується жахливе і смішне, потворне і піднесене, він вводить елементи нереальності в реальність, доводячи її до абсурду, додаючи зловісності та потворності, змінюючи м'якість гумору та іронії, надаючи сюжету трагічного забарвлення.

Етимологія поняття «гротеск» походить від слова «грот» (франц. grotte, від італ. grotta) – неглибока печера зі склепінчастою стелею та широким входом. У XV ст. у Римі під час розкопок підземних приміщень – гrotів «Золотого будинку» Нерона (I ст. н.е.) – були знайдені давньоримські ліпні орнаменти, у яких химерно поєднувалися образотворчі й декоративні мотиви рослинних і тваринних форм, включаючи і фігури людей. Саме ці орнаменти і були названі «гротесками». Гротеск з'явився задовго до того, як з'явився термін, що його позначає. Кентаври, химери, грифони з грецьких міфів, боги

Стародавнього Єгипту з тілами людей і головами тварин, – являють собою суть гротескного тіла [4, с. 14].

На думку одного із дослідників гротеску А. Дежурова, існуюче визначення терміна не в усьому відповідає сучасному та історичному розумінню слова «гротеск». Найчастіше гротеск поєднується в науковій свідомості із суміжними поняттями карикатури, літоти, гіперболи, трагікомедії [2, с. 5]. Як тип художньої виразності, гротеск розглядається у значенні образу, стилю й жанру. Він, як правило, заснований на фантастиці, сміху, гіперболі, химерному поєднанні та контрасті фантастичного і реального, прекрасного і потворного, трагічного і комічного, правдоподібності і карикатури [4, с. 14].

Дослідження гротеску з'явилися в II пол. XVIII ст. Першим великим дослідженням гротеску стає книга К. Фльогеля «Історія гротескної коміки» (1788), що побудована на матеріалі середньовічних народно-святкових форм. Хоча гротеск посідає важливе місце в сучасному мистецтві, йому присвячується мало теоретичних досліджень. Одне з небагатьох – книга В. Кайзера «Гротеск у живописі та поезії» (1957). У пошуках загальної характеристики гротеску як естетичної та світоглядної категорії В. Кайзер виділяє такі ознаки: 1) гротеск – художня структура відчуженого світу, що порушує наші звичні способи орієнтації; 2) гротеск – форма дії безособового «воно», руйнівні сили, що відчужують, залишаються неназваними і невпізнаними; 3) образи гротеску є грою з абсурдним; 4) образи гротеску іноді можуть бути спробою «закляття» демонічних руйнівних сил [3, с. 246]. Невід'ємною рисою гротеску дослідник вважає «демонічний» початок, на думку В. Кайзера, в основі творіння гротеску лежать психологічні комплекси і породжуваний ними страх [5, с. 5]. М. Бахтін вважав, що книга В. Кайзера містить багато цінних спостережень, хоча науковець і не погоджується із загальною концепцією теорії В. Кайзера, обстоюючи думку, що В. Кайзер подає свої висновки, спираючись тільки на аналізі модерністського гротеску [1, с. 55].

У 1965 році було видано дослідження М. Бахтіна «Творчість Франсуа Рабле і народна культура середньовіччя і Ренесансу», в якому подано глибокий аналіз сутності гротеску. На відміну від авторів багатьох інших історико-літературних праць, М. Бахтін не обмежився конкретними спостереженнями над своєрідністю творчості Ф. Рабле. Він дав огляд зарубіжних праць про гротеск і запропонував своє розуміння проблеми.

Наступного року вийшла книга Ю. Манна «Про гротеск у літературі» (1966), яка містить теоретичний розгляд проблеми літературного гротеску, характеризує місце гротеску в реалізмі. Зазначені роботи поклали край розмовам про «незаконність» терміну «гротеск» у літературознавстві [8, с. 9].

У XX столітті європейська гротескологія істотно оновлюється в зв'язку з появою нового розуміння процесів пізнання і творчості, що реалізувалися в некласичній і, пізніше, постнекласичній методології сучасного літературознавства. Епоха модернізму запропонувала нові підходи до інтерпретації гротеску, що виходить за межі прагматичних тверджень у хитку

область парадоксального. До теперішнього часу питання про внутрішню семантику категорії гротеску, її методологічні засади і художні функції залишається відкритим для наукової рефлексії [7].

З традиційної точки зору, гротеск – система художніх форм, що відхиляються від якоїсь ідеальної норми формотворчості або протиставлених їй, а також покликаних виявити невідповідність «нормі життєподібності», зображуваних подібними засобами предметів і персонажів (А. Лосєв і Д. Шестаков «Історія естетичних категорій», роботи Ю. Манна і Х Гюнтера, Ю. Лотман «У світі гротеску і філософії»). Інша точка зору у М Бахтіна, який, навпаки, говорить не про відхилення від норми, а про дві рівноправні і взаємодоповнюючі естетичні норми (або канони), що співіснують у культурі протягом багатьох століть. У трактуванні М. Бахтіна, гротеск – уявлення життя в його амбівалентному, внутрішньому суперечливому процесі [1, с. 31].

Відомий дослідник поетики гротеску Юрій Манн називає предметом гротескного зображення «аномалії» дійсності, окрім того, останні є ще й засобом зображення. Він переконаний, що для досягнення ефекту гротеску недостатньо одного лише зсуву планів, на яких побудовані іронія, травестія, пародія, – хоча гротеск часто «виростає» на їхній основі. Гротеск, на відміну від пародії і травестії, не має об'єкта пародіювання, тому сприймається абсолютно самостійно. Первинна умовність в гротеску подвоюється, відкриваючи читачеві світ не просто вторинний по відношенню до реального, але створений за принципом «від протилежного» (скасовуються категорії причинності, норми, закономірності та ін.). Вказуючи, що для гротеску характерна фантастика, дослідник зауважує, що можливий гротеск і без фантастики. За характером фантастики гротеск ділиться Ю. Манном на два основних види: фантастика як наслідок, логічний розвиток певних якостей героя, і фантастичне припущення, в якому фантастика є умовою, вихідним пунктом дії і сприймається як щось нав'язане персонажам і явищам. Обом видам гротеску, на думку Ю. Манна, в однаковій мірі властива повнота, предметність зображення; гротескний світ відтворений до дрібниць, забезпечений великою кількістю подробиць [6, с. 29].

Виходячи з нашої наукової розвідки, можна зробити такі висновки: гротеск, як філософська та літературознавча категорія привертала та привертає увагу багатьох літературознавців. Питання вивчення природи гротеску та гротескних форм у літературі на сьогоднішній день ставить перед гротескознавством багато завдань: глибоке дослідження особливостей гротеску у смисловому полі тексту художнього твору, вияву та функцій гротеску на різних рівнях структури тексту, вплив гротескної образності на сучасний літературний процес в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса / М. М. Бахтин – М.: Художественная литература, 1965. – 545 с.
2. Дежуров А. С. Гротеск в немецкой литературе XVIII века: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филологических наук спец. 10.01.05 Литературы народов Европы, Америки и Австралии / А. С. Дежуров – М., 1996. – 27 с.
3. Дмитриева Н. А. В поисках гармонии. Искусствоведческие работы разных лет. / Н. А. Дмитриева – М.: Издательство Прогресс-Традиция, 2009. – 520 с.
4. Жердев Е. В. Гротеск в графическом искусстве / Е. Жердев, Е. Рыжкина // Декоративное искусство и предметно-пространственная среда. Вестник МГХПА. – 2015. – № 1. – С. 13-30.
5. Кобленкова Д. В. Проблемы становления гротеска / Д. В. Кобленкова // Новый филологический вестник. – 2006. – № 3. – С. 1-14.
6. Манн Ю. В. О гротеске в литературе. / Ю. В. Манн. – М.: Сов. писатель, 1966. – 184 с.
7. Невярович Н. Гротеск в структуре научного и художественного сознания. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/2286> (дата звернення 22.10.2017)
8. Николаев Д. П. Сатира Щедрина и реалистический гротеск / Д. П. Николаев. – М. : «Художественная литература», 1977. – 358 с.
9. Художественные ориентиры зарубежной литературы XX века / [Базилевский А. Б., Гирич Ю. Н., Зверев А. Н. и др.] под ред. А. П. Сарухян. Москва: ИМЛИ РАН, 2002. – 568 с.

ЗАГАЛЬНЕ, ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ, ТИПОЛОГІЧНЕ МОВОЗНАВСТВО

Вересоцька С.В.

студент,

Науковий керівник: Залужна О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ДІЄСЛОВА КАУЗАЦІЇ ПРАВОВОЮ ТА ПРОТИПРАВНОЮ ДІЄЮ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

1. Каузація як мовна категорія представляє собою окремий випадок відношень обставин, які вказують на «сукупність конкретних умов, у яких здійснюються, стаються будь-які явища, процеси; події, факти, пов'язані з чимось, що сприяють на щось, супроводжують щось або викликають появу чогось» [1, с. 209]. Відношення каузації є невід'ємною частиною об'єктивної дійсності та реалізуються в англійській та українській мовах в формулі тлумачення аналізованих одиниць: «Х каузує Y», де Х – каузатор, Y – каузат, напр.: англ. *to throw, to break*; укр. *кидати, ламати*. У досліджуваних мовах відношення спричинення між Х та Y виражається переважно на рівні семантики слова. Сема каузації (причинності) входить до складу семантичної структури дієслова та відношення каузації є константою каузативної ситуації. До класу каузативних дієслів відносяться перехідні суб'єктно-об'єктні дієслова, які мають семантичну ознаку «каузувати кого-небудь зробити щось, діяти», тобто спонукати до дії, зміни якості або стану [2, с. 24].

Під каузативною ситуацією (далі КС) розуміється ситуація, яка складається із двох мікроситуацій, пов'язаних між собою відношенням каузації, що відображають причиново-наслідкові відношення, у яких одна подія викликає іншу [3, с. 25].

Структура КС виглядає таким чином:

а) суб'єкт (каузатор) – особа, яка виступає у ролі носія стану, тобто є активним учасником каузативної ситуації;

б) об'єкт каузації (каузат) – особа, яка виступає у ролі носія стану, тобто пацієнс або пацієнтивний учасник каузативної ситуації;

в) факт каузації, який представлений каузативним дієсловом.

2. У даній роботі для аналізу дієслів каузації була взята найпоширеніша класифікація, яка базується на характері контакту між Х та Y: якщо дія каузації відбувається в тісному фізичному контакті Х із Y, мова йде про маніпулятивну каузацію; якщо взаємодія між Х та Y має дистантний характер

без фізичного контакту між ними, коли каузація протікає за допомогою суспільно-соціальних засобів, йдеться про директивну каузацію.

У межах виділених двох типів подальший розподіл на групи та підгрупи відбувається на підставі детальнішої конкретизації семантики контактної чи директивної взаємодії між каузатором та каузатом, а саме береться до уваги соціальна значущість каузативної дії. Базову КС можна представити у вигляді такої формули тлумачення: “Х дією каузує Y виконувати дію / бути у стані». КС, де каузативна дія розглядається суспільством як протиправна, тобто така, що суперечить закону, моральним або соціальним нормам, використовуються дієслова каузації протиправною дією, напр.: англ. *to kill* “to make a person or animal die”, укр. *убити* ‘позбавляти життя’. У зіставлюваних мовах були зафіксовані дієслова, для яких суспільно-соціальна дія визначається як «правова», напр.: англ. *to arrest* “if the police arrest someone, the person is taken to a police station because the police think they have done something illegal”, укр. арештовувати ‘брати кого-небудь під варту, позбавляти волі’.

3. Об’єктом цього дослідження виступають 367 дієслова каузації правовою та протиправною дією в англійській та українській мовах, а саме 144 дієслова маніпулятивної каузації та 223 дієслів директивної каузації.

Предметом дослідження є семантика 367 англійських та українських дієслів каузації правовою та протиправною дією у зіставному аспекті.

Мета роботи полягає у аналізі англійських та українських дієслів каузації правовою та протиправною дією та у визначенні їх спільних та відмінних рис.

Матеріал дослідження складається з 394 одиниць (англ. мова – 233, укр. мова – 161 одиниця), отриманих методом суцільної вибірки з лексикографічних джерел. Розбіжність кількісних даних в англійській та українській мовах обумовлена тим, що в українській мові багато похідних однокореневих дієслів утворюються за допомогою різних префіксів, напр.: *цупити* – *поцупити*, *зцупити*, *підцупити*. В англійській мові таких варіантів похідних дієслів каузації не було виявлено.

4. Аналіз дієслів вибірки демонструє, що в досліджуваних мовах дієслова маніпулятивної та директивної каузації поділяються за характером дії каузації на 1) 113 дієслів правовою дією та 2) 281 дієслів протиправною дією.

4.1. В обох мовах до першого типу каузації, де суспільно-соціальна дія визначається як правова, належить менша кількість одиниць (англ. 69 лексеми, що складає 61,1% англійських дієслів директивної каузації; укр. 44 лексеми, що складає 38,9 % українських дієслів директивної каузації). Цей тип КС представлений у вигляді “Х правовою дією каузує Y виконувати дію / бути у стані».

За семантикою каузатора одиниці дослідження в обох мовах поділяються на підгрупи 1) дієслова, для яких каузатором виступає держава, уряд або офіційні органи влади (поліція, суд тощо), спрямовуючи правову дію на громадянина держави; 2) дієслова, де каузатором є приватна особа, група осіб, які спрямовують дію каузації на приватну особу або органи влади.

4.1.1. Перша підгрупа складається з 35 лексем в англійській мові та 25 українських лексем. Одиниці дослідження в обох мовах можуть мати конкретизацію офіційного органа влади. Каузатором може виступати поліція (або її представники), напр.: англ. *to jail* “to put someone in prison or to keep them somewhere and prevent them from leaving”, укр. ‘ув'язнювати’; суд (31 дієслово), напр., *to sentence* “if a judge sentences someone who is guilty of a crime, they give them a punishment”, ‘засуджувати, виносити вирок’, укр. *засуджувати, осудити, to fine* “to make someone pay money as a punishment” ‘накладати грошове стягнення як покарання’ укр. *штрафувати*.

4.1.2. До другої підгрупи дієслів каузації, де каузатором виступає приватна особа, в обох мовах належать 53 одиниць, серед них в англійській мові центральною лексевою є *to persuade* “to make someone decide to do something, especially by giving them reasons why they should do it, or asking them many times to do it” ‘доводити що-небудь комусь, змушувати кого-небудь повірити у щось, погодитися з ким-, чим-небудь’, а в українській мові – *переконувати, умовляти, запевняти*.

4.2. В обох мовах до другого типу каузації, де каузативна дія розглядається суспільством як протиправна, можна виділити 281 дієслово як в маніпулятивній, так і в директивній каузації.

4.2.1. Маніпулятивна каузація протиправною дією неможлива без використання інструмента, а саме інструмента-артефакту або інструмента-частини тіла. Слід зазначити, що інструмент-артефакт використовується інструментом-частини тіла, який можна вважати основним інструментом. Дієслова цієї каузації діляться на дві підгрупи 1) каузації із силою/неприховано (92 дієслова); 3) каузації непомітно/потай (60 дієслів).

4.2.1.1. Дієслова із семантикою каузації протиправною дією, застосовуючи фізичну силу, складають в англійській мові 53 дієслова та 39 дієслова в українській мові, напр.: англ. *to disable* “to limit (someone) in their movements, senses, or activities” ‘робити нездатним або непридатним’, укр. *калічити, нівечити*.

4.2.1.2. У межах дієслів каузації за допомогою контактної протиправної дії у зіставлюваних мовах була виділена підгрупа дієслів із семою «непомітно» (англ. 36 лексем, укр. 24 лексем). КС представлена у вигляді: “X непомітною протиправною дією каузує Y, вступаючи з Y-ком у фізичний контакт», напр.:

(1) англ. *Hill poisoned her husband and daughter for the insurance money.* [4] ‘Хілл отруїла свого чоловіка і доньку задля страхового відшкодування’;

(2) укр. *Стягнути з бантин курку, задушити в хліві поросля, обчистити у дядька комору – було його звичним заняттям* [5].

4.2.2. Дієслова директивної каузації протиправною дією становлять в англійській мові 164 одиниць, 45,7% від загальної кількості англійських дієслів протиправною дією; в українській – 117 одиниць, 46,2% від загальної кількості українських дієслів протиправною дією. Семантику цих одиниць можна представити у вигляді: “X протиправною дією каузує Y, не вступаючи

з Y-ком у фізичний контакт». Базовою лексемою цієї групи в англійській мові є *to cheat* “to gain an advantage over or deprive of something by using unfair or deceitful methods”, еквівалентом якої в українській мові є *шахраювати* «вдаючись до хитрощів, підступів, обдурювати кого-небудь» [5].

5. Висновки.

Під каузативною ситуацією розуміється ситуація, яка складається із двох мікроситуацій, пов'язаних між собою відношенням каузації, та відображають причинно-наслідкові відношення між об'єктом і суб'єктом. Під дієсловами каузації розуміються перехідні суб'єктно-об'єктні дієслова із значенням переводити в інший стан або спричинювати виконання дії.

Для розмежування видів каузації виступає саме семантика каузативного дієслова. Семантика дієслів каузації правовою та протиправною дією англійської та української мов показує, що існують випадки, коли відношення між каузатором та каузатом може бути як контактним, так і дистантним.

Список використаних джерел:

1. Глушук Г. Каузальність та каузативність – якісні різновиди каузації / Г. Глушук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – 2009. – Вип. IX. – С. 209–212.
2. Залужна О. О. Привативні дієслова в англійській та українській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Ольга Олексіївна Залужна. – Донецьк, 2014. – 283 с.
3. Недялков В. П., Сильницький Г. Г. Типология морфологического и лексического каузативов / Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив. – Ленинград: Наука, Ленинградское отделение, 1969. – С. 20–50.
4. The Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ldoceonline.com>
5. Словник української мови / Під ред. І. К. Білодіда та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/Bilodid>

Ісачук Н.В.

студентка,

Науковий керівник: Ільченко І.І.

кандидат філологічних наук, доцент,

Запорізький національний університет

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАРОСЛОВ'ЯНІЗМІВ У РОМАНІ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «СВПРАКСІЯ»

Лексика української літературної мови увібрала в себе 10 відсотків запозичень, окремий шар з яких становлять старослов'янські – лексичне, фразеологічне або фонетичне запозичення із старослов'янської мови. Найдавніші запозичення в українській мові є досить цікавими і завжди

захоплювали та будуть захоплювати лінгвістів. Тема старослов'янських, які вживаються у художніх творах XIX – XX ст. є особливо цікавою, адже в цей період формується нова українська література та нова українська літературна мова.

Одним з представників XX століття, який у своїй романістиці зобразив давноминулі події і активно використовував запозичення є найпопулярніший український письменник свого періоду – П. Загребельний. В історичній романістиці П. Загребельного на перший план виходить образ жінки. Особливу увагу на роль і місце жінки в історії звернув письменник у романі «Євпраксія», він намагається зрозуміти психологію жінки, мотивацію її вчинків [3, с. 107].

У художніх творах XIX-XX ст. фіксується велика кількість запозичень із старослов'янської мови. Специфічні ознаки старослов'янських проявляються як у фонетичній, так і в морфологічній, словотвірній будові відповідних лексем на фоні власне української лексики. Можна виділити такі фонетичні риси старослов'янських у романі «Євпраксія»:

1. Звукосполучення *-ра-, -ла-* (не повноголосся) між приголосними у коренях слів, яким відповідають повноголосні, східнослов'янські за походженням, звукосполучення [оро], [оло]: *над ним єдиний і неподільний глава – первосвященик римський* [1, с. 328]; *найпостидніші пороки: **срамота**, **ббивства**, **засліплена боротьба пристрастей**, **грабіж і блуд*** [1, с. 230];

2. Початкові сполучення *ра-, ла-*, які у східнослов'янських мовах мають відповідники [ро], [ло]: *Коли й написано, що Святослав сплотив сина з **рабинєю** Малушею* [1, с. 7]; ***рабиня** та – з князівського роду, донька **древлянського князя Мала*** [1, с. 12];

3. Сполучення *жд*, якому у східнослов'янських мовах відповідає *ж / дж*: *який щороку виникає **переляк і страждання** серед чеберяйчиків* [1, с. 22]; *завжди було **нужденне** навіть для тих, хто там освоївся так чи інакше, для замандрованих же людей* [1, с. 37].

Помітне місце в романі П. Загребельного займають слова, у складі яких виділяються морфеми (префікси та суфікси) старослов'янського походження. На словотвірному рівні старослов'янські основи є досить продуктивними. У романі «Євпраксія» є велика кількість слів, безпосереднім джерелом для творення яких виступили старослов'янські основи та дериваційні морфеми.

1. Словотворчими суфіксами старослов'янського походження є:

- **-тель-** (*невблаганний **каратель** неправди* [1, с. 103]; *він – власник, володар, **повелитель** цієї молодії* [1, с. 104]);

- **-ство-** (*Було урочисто проголошено імператорське **покровительство*** [1, с. 192]; *Вічні муки або вічне **блаженство** однаково судилися і для духа і для тіла* [1, с. 198]);

- **-тв(а)-** (*Була **битва** на Ніжатиній ниві коло Чернігова* [1, с. 32]; ***Молитва** чи **закляття**, **звинувачення** чи **благання**, **вказівка** чи **упередження?*** [1, с. 161]; *А вона щоразу **лиш жертва!*** [1, с. 317]);

- **–знь-** (*боязнь з дрожем прийшла на мене і вкрила мене тривоною* [1, с. 100]);

- **–ес-** (*час од часу творити чудеса для вибавлення падшого людства* [1, с. 165]; *небеса, п'яні від вітрів, знов зустрічали її, але не впізнавали Євпраксії* [1, с. 358]).

Варто зазначити, що відомий суфікс **-тель**, що вживається у романі зі значенням «особа, що робить певну дію» у сучасній українській мові в цьому значенні не вживається (вимикач, збільшувач, розпилювач). Навпаки, в українській мові цей суфікс вживається з початковим значенням і є продуктивним компонентом для творення таких слів, як визволитель, вихователь.

2. Префікси старослов'янського походження:

- **воз-/вос-** (*сам воздвиг по намові своєї матері Гертруди* [1, с. 145]; *Цим він полегшує душу рослин, і вмираюче тіло знов оживає і воскресає, радіючи злиттю з коханою* [1, с. 125]);

- **пре-** (*тепер вважав прекрасним мати одяг тої барви, яку дала йому природа* [1, с. 42]; *сталося майже відразу після його презирливих слів* [1, с. 114]);

- **пред-** (*їй присвилось предзнамення майбутнього* [1, с. 246]);

3. Старослов'янські одиниці, які є компонентами складних слів:

- **благо-** (*Дочко моя, приніс тобі благословення від найсвятішого папи* [1, с. 266]; *спочиває найвища благодать* [1, с. 306]; *ніби благочестя ваше будується на любові* [1, с. 338]);

- **добро-** (*сприяє вихованню добродетельства у багатьох* [1, с. 242]; *сподівалася розмови щирої, доброзичливої, майже батьківської* [1, с. 313]);

- **зло-** (*бо тепер доводиться торкнутися чвар, підступності, злодіянь* [1, с. 70]; *писати правду небезпечно, а брехати злочинно* [1, с. 74]);

- **град-** (*що в Царграді правитимуть три брати-василевси* [1, с. 21]; *мерщій спорядив своє посольство в Царград* [1, с. 122]).

Крім того, у сучасній українській мові за допомогою старослов'янського словотворчого компонента **благ-**, **-ласт-**, **пре-**, **пред-**, **воз-** утворено такі сучасні лексеми: *благоустрій, властолюбний, пресуворий, презлий, представляти, возвеличити*. Відповідно, старослов'янізмами у романі «Євпраксія» потрібно вважати тільки ті, які дійсно виникли у системі старослов'янської мови, а не утворилися пізніше на ґрунті східнослов'янських мов за допомогою словотвірних засобів старослов'янського походження.

Тепер варто звернутися до особливої групи – лексичних старослов'янізмів. Вона є найбільш традиційною для історичних романів, адже такі старослов'янізми активно вживаються в творах на історичні теми. П. Загребельний використовує лексичні старослов'янізми для досягнення ефекту урочистості й небуденності, для відтворення колориту минулого життя, типізації та індивідуалізації певних рис характеру персонажів, надання зображуваним подіям ефекту експресії.

1. Старослов'янська лексика, яку автор увів в історичний роман, наближає мову художнього тексту до мови зображуваної епохи: *Він вибрав владу, бо вища за повноту життя й усміх жони гідність володаря* [1, с. 139].

2. У романі «Євпраксія» дуже часто вживається лексичний старослов'янськ «отець» (ідеографічний синонім до слова «батько»). У процесі історичного розвитку це слово розширило свою семантику. Академічний тлумачний словник української мови подає два визначення цього поняття: 1. діал., уроч. Батько. 2. церк. Титул служителів культу, а також форма звертання до них [4, V, с. 804]. *Князь змолоду був боголюбивий, любив правду, був також воздержан і за це любимий отцем своїм* [1, с. 31]; *Київський цар, ваш отець, у грамотах до мене просить, аби ви на свій розсуд могли розпоряджатися його послами* [1, с. 138].

3. Від лексеми «отець» виникло багато дериватів. Одним з найпоширеніших є вотчина. Ця лексема походить від давньоруського «отчина» (у давній Русі, а згодом у Російській державі до XVIII ст. – феодална земельна власність, яку можна було заповідати, продавати [4, V, с. 814]), що сьогодні означає «батьківщина»: *Всеволод опинився у Курську у вотчині свого брата Святослава* [1, с. 10].

4. Лексичним синонімом до слова «чоловік» є старослов'янськ «муж». У давньоруській мові слово «муж» передавало 2 значення: 1. книжн. Державний, науковий, громадський діяч. 2. заст., уроч. Чоловік [4, IV, с. 820]. *Київський великий князь Всеволод всіма визнавався мужем високо вченим* [1, с. 49]; *І вітром наближалась Євпраксія до свого мужа, ближче, ближче, ближче* [1, с. 60].

5. Лексема «чадо», яка у сучасній українській літературній мові відноситься до застарілих і функціонує у народній мові як «дитина, діти» або у переносному значенні – породження чого-небудь (епохи, певного соціального середовища або угруповання, якихось впливів) [4, XI, с. 263]: *Всеволод вважався найрозумнішим із синів і був найулюбленішим чадом великого князя* [1, с. 11].

Отже, у історичному романі П. Загребельного «Євпраксія» старослов'янськ вживаються для номінації різних предметів та явищ матеріального та духовного світу. Майстерне використання старослов'янськ у творі дало можливість автору не просто передати ідею твору, а відтворити історичний колорит, наблизити мову твору до мови зображуваної епохи, створити певну піднесеність та урочистість твору, привернути увагу читача.

Список використаних джерел:

1. Загребельний П. А. Євпраксія. – Харків: Фоліо, 2002. – 369 с.
2. Корнієнко С. І. Засоби створення урочисто-піднесеного стилю за допомогою старослов'янської лексики // Актуальні проблеми слов'янської філології. – К.: Знання України, 2003. – С. 81-88.
3. Санакоєва Н. Д. Почуття провини як рушійна сила життєвої філософії Роксолани і Євпраксії з однойменних романів П. Загребельного / Н. Д. Санакоєва // Вісник Запорізького державного університету: Філологічні науки. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – №2. – С. 105-108.

4. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980.

Мельник А.А.

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

КОЛОРАТИВИ *РОЖЕВИЙ* В УКРАЇНСЬКІЙ І *PINK* В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ: ЕТИМОЛОГІЯ, СЕМАНТИКА, ДИСТРИБУЦІЇ

Окреме місце в семасіологічних дослідженнях посідають праці, присвячені колоративам як окремій групі словника мови. Т. Семашко називає такі її характеристики: 1) історична стійкість, 2) різноманітність словотвірної структури лексем, 3) містка семантична структура, зумовлена, з одного боку, багатством хроматичної гама об'єктивної дійсності, а з другого, – соціокультурною сутністю кольору, що втілюється в його експресивній, асоціативній та символічній значущості [4, с. 14]. Символічні значення є культурно зумовленими, а тому не збігаються в різних мовах. Наприклад, в європейських культурах одне з багатьох значень *чорного* кольору пов'язують з трауром, сумом, болем, тоді як *білий* асоціюють із життям, чистотою, чесністю, радістю та шлюбом. У східних культурах, навпаки, кольором оплакування і трауру визнано білий, а не чорний [1]. Тож вивчення семантичного розвитку колоративів вимагає комплексного застосування синхронічного і діахронічного підходів, а саме – етимологічного аналізу, семно-компонентного й дистрибутивного.

Дослідження семантичної структури колоратива *рожевий* в українській та *pink* у англійській мовах здійснено на основі тлумачних та етимологічних словників української та англійської мов, а саме: «Словник української мови» в 11 томах, «Етимологічний словник української мови» у 7 томах за редакцією О. Мельничука, «Этимологический словарь русского языка» М. Фасмера, «Етимологічний словник української мови» в 7-ми томах, “Longman Dictionary of Contemporary English” (5th Edition), “Online Etymology Dictionary” та “Century Dictionary”; також використані дані корпусів: Корпус текстів української мови (Mova.info) та Корпус сучасної англійської мови (Corpus of Contemporary American English).

Етап 1. Етимологія. Походження англійського колоратива *pink* виводять від голландського *pinck*. Існують дві теорії щодо значення голландського слова і як у нього розвинулося колірне значення. За першою теорією, слово *pink* походить від *pinck* в значенні «маленький» (що підтверджується сучасним

англійським словом *pinku* – «пальчик»), через значення *pinck oogen* – «маленькі очі», тобто «напівзімкнуті очі», і, будучи запозиченим в англійську мову, слово стало відноситься до поширених садових рослин – квітів виду *Dianthus plumarius* (сімейство гвоздикових), які стали називати *pink* (з 70-тих років XVII ст.), і лише у 1733 році його вперше вжили у значенні «блідий червоний колір», щоб описати колір квітки [9]. Друга теорія засвідчує походження слова від *pinck* – «отвір» (що в подальшому в англійській стало позначати зигзагоподібну обробку зубчастих країв тканини, щоб запобігти її зношування, звідси *pinking shears* («ножиці з зубчастими лезами»)), а згодом його застосовували щодо квітки *Dianthus*, тому що вона за формою нагадує отвори [9]. Однак назва кольору є вторинною до назви рослини.

Що ж до етимологічних студій українського колоратива *рожевий*, то «Етимологічний словник української мови» [2] його не засвідчує. Натомість цей колоратив згадано в «Етимологічному словнику російської мови» М. Фасмера: український *рожевий*, як і польський *rózowy*, походять від *роза* або ж, відповідно, польського *róža* «роза» [6, т. 3, с. 496].

Етап 2. Семантична структура. Колоратив *рожевий* є полісемантичною лексемою, має три лексико-семантичні варіанти (далі – ЛСВ): 1. Світло-червоний; 2. перен. Нічим не затьмарений; радісний, світлий. 3. Прикм. До рожа [СУМ, т. 8, с. 568]. Словник також подає уживання колоратива як складової частини назв деяких рослин, тварин чи захворювань (*рожева хвороба, рожеве дерево, рожевий лишай, рожевий шпак*) [СУМ, т. 8, с. 568]. У цих словосполученнях реалізується пряме значення колоратива, ЛСВ – 1 (на основі колірної ознаки предметів чи явищ). СУМ-11 фіксує такі стійкі сполуки, утворені на основі переносного ЛСВ-2: *рожевий день* (*ранок, вечір*) – безхмарний, погожий день (*ранок, вечір*); *дивитися крізь рожеві окуляри* (*скельця*), *дивитися крізь рожеву призму* – сприймати кого-, що-небудь, не помічаючи їх негативних сторін; *рожевими фарбами* (*у рожевих фарбах*) *малювати* – прикрашати, ідеалізувати що-небудь [СУМ, 8т., с. 568].

Колоратив *pink* має лише два ЛСВ: 1. *pale red*; 2. [only before noun] British English relating to people who are homosexual) [LDCE, p. 1313]. Цей колоратив також входить у стійкі словосполуки, котрі, проте, подані у словнику в окремих словникових статтях: *pink-collar jobs/workers/industries etc.* (AmE) – низькооплачувана робота (здебільшого для жінок); *pink gin* – алкогольний напій; (*pink slip* (AmE) – документи на машину, повідомлення про звільнення) [LDCE, с. 1313-14]. У цих сполуках реалізується пряме значення колоратива (ЛСВ – 1) – на позначення колірної ознаки. А ось у сполуці *pink pound* ((BrE) – гроші сексуальних меншин [LDCE, с. 1313] реалізоване переносне значення (ЛСВ – 2).

Як і колоратив *рожевий*, *pink* також входить у стійкі словосполуки за принципом асоціативності за колірною ознакою. Як бачимо, на рівні 1-го ЛСВ семантика збігається, а от переносні значення, які зреалізовані у тому числі в стійких словосполученнях, мають різні емоційно-оцінні конотації.

Етап 3. Дистрибуції. Аналіз сполучуваності колоратива *рожевий* на основі Корпусу текстів української мови [3] дає підстави говорити про те, що колоратив *рожевий* в українській мові куди частіше вживається у прямому значенні (ЛСВ – 1), ніж у переносному (ЛСВ – 2).

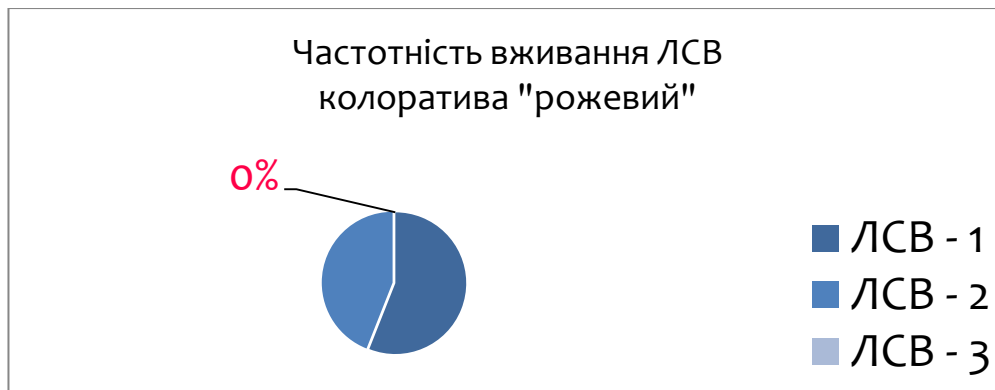

Рис. 1. Кількісний аналіз частотності вживання ЛСВ колоратива *рожевий* в українській мові

Незважаючи на те, що колоратив є складовою частиною назв декількох тварин і рослин, його вживають на означення людини частіше (у 57%), ніж на означення тварин (40%) чи рослин (3%), а саме у 56% випадків.

Аналіз Корпусу сучасної англійської мов (СОСА) [7] демонструє подібну тенденцію у вживанні колоратива *pink*, але з істотною різницею у частотності вживання.

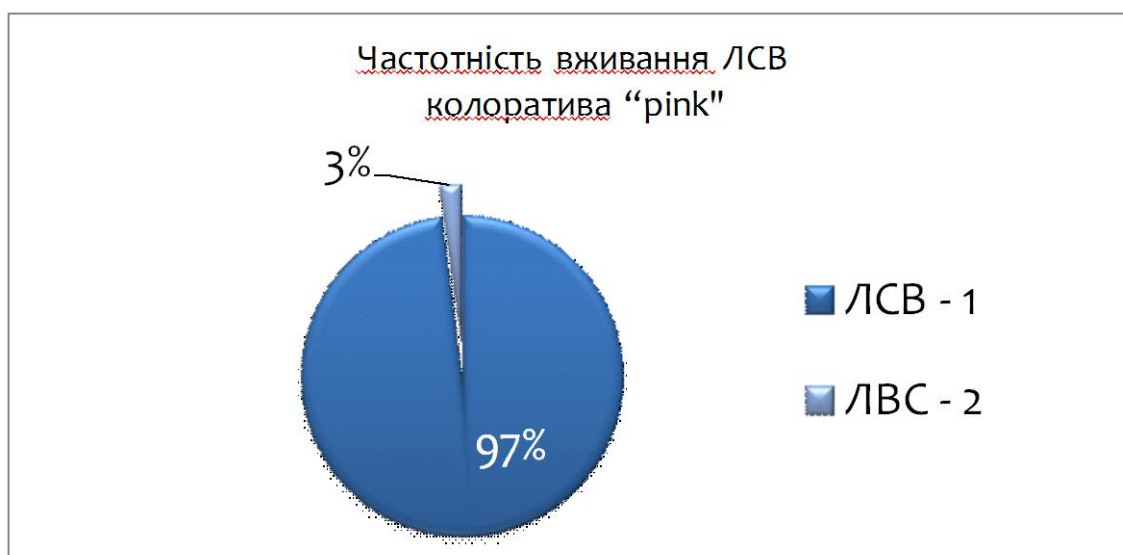

Рис. 2. Кількісний аналіз частотності вживання ЛСВ колоратива *pink* в англійській мові

Аналізований колоратив у переважній більшості використовується на позначення колірної ознаки предметів неживої природи (у 97%). Цікавим є те, що словник Century Dictionary й зовсім не містить словникової статті з

прикметником *pink* та подає *pink* як дієслово та *pink* як іменник. Очевидно, що про колірну ознаку у обох випадках не йдеться.

Отже, обидва колоративи – *рожевий* в українській мові та *pink* в англійській – частіше реалізують 1-й ЛСВ, тобто пряме значення на позначення колірної ознаки (укр. *рожевий* – 56%, англ. *pink* – 97%). Проте український *рожевий* значно частіше вживається у переносному значенні (44%) порівняно з англійським *pink* (3%).

Дослідження семантичної структури та лексичного розвитку колоратива показує зміни внаслідок співіснування в мові його прямих, переносних та символічних значень, як вони відображаються та фіксуються в мові.

Список використаних джерел:

1. Веклич Ю.І. Порівняльна семантика лексем позначення білого та чорного кольорів у культурах країн світу / Ю.І. Веклич // Вісник психології і педагогіки. – К., 2014. – Випуск 16. – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua/>
2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1983.
3. Корпус текстів української мови. URL: <http://www.mova.info/>
4. Семашко Т.Ф. Семантична структура лексичних одиниць на позначення кольору в українській мові / Т.Ф. Семашко // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип.17. – С. 14-21.
5. СУМ – Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1977.
6. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: в 4 т. / М. Фасмер. – М.: Прогресс, 1987.
7. COCA – Corpus of Contemporary American English(COCA). URL: <https://corpus.byu.edu/coca/>
8. LDCE – Longman Dictionary of Contemporary English (5th Edition). – Emerald Group Publishing Limited, 2009.
9. Online Etymology Dictionary. URL: <http://www.etymonline.com/>

Михайленко Н.А.

студентка,

Науковий керівник: Таран О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ СТЕРЕОТИПІВ

Слово «стереотип» походить від грецького *стерео* (στερεός) «твердий; об'ємний; просторовий», що, у свою чергу, виводиться від *ster-* «жорсткий, міцний» [3]. Термін «*стереотип*» прийшов з друкарської справи. Так

називали спеціальні пластини, що дають можливість водночас друкувати декілька примірників.

Лінгвістичні термінологічні словники містять багато варіантів визначення терміна «*стереотип*», проте більшість із них подібні, оскільки в їх основі лежать дослідження одних і тих самих авторів.

«Лінгвістична енциклопедія» О. Селіванової визначає «*стереотип*» як детерміновану культурою або субкультурою та соціумом упорядковану й фіксовану структуру свідомості, фрагмент картини світу, що уособлює результат пізнання дійсності певним угрупованням і є схематизованою стандартною ознакою, матрицею предмета, події, явища [7, с. 689].

“Concise Encyclopedia of sociolinguistics” у дефініції терміна «*стереотип*» спирається на визначення, сформоване В. Ліппманом: «Стереотип – уявна картина, сформульована людьми, щоб описати світ поза їх межами. Стереотипи, принаймні частково, визначаються культурою. Сьогодні стереотип уважається надмірним і неінформативним. Це також переплітається з сильним позитивним чи негативним ставленням. [...] Поняття стереотипу, у першу чергу, зосереджується на знаннях інших соціокультурних груп, зокрема фактичних або передбачуваних расових та етнічних особливостей та їх поведінки» [10, с. 608].

“Routledge Dictionary of Language and Linguistics” подає визначення у двох значеннях. У першому значенні стереотип – термін, запозичений із соціології, походить від жаргону друкарів, позначає будь-які (попередні), зазвичай несвідомі судження, глибоко вкорінені в емоціях щодо певної групи. Друге значення сформоване на основі досліджень Г. Патнема: стереотип – це сукупність смислових асоціацій, міцно пов’язаних із певним словом або віруваннями про характеристики типових прикладів природних класів (наприклад, коти, троянди, вода) в «нормальних» ситуаціях [9, с. 1122].

У словнику “A Dictionary of Linguistics and Phonetics” термін «*стереотип*» має три значення: 1) термін, який використовують деякі граматики для позначення послідовності слів, що нагадує продуктивну граматичну структуру, але яка фактично була вивчена як окрема одиниця і є мало продуктивною або непродуктивною. Притчі, цитати, афоризми та кілька типів ідіом можна класифікувати як граматичні стереотипи; 2) у семантиці, особливо в теоріях прямої референції, термін використовується для набору властивостей, які належать певній групі мовців як характеристика типових членів категорії; 3) у соціолінгвістиці термін стосується лінгвістичної змінної, яка є широко визнаною характеристикою мови певної групи, яка може або не може точно відображати мову тих кого вона повинна представляти [11, с. 452-453].

«Словарь лингвистических терминов» надає визначення «*стереотипу*» в когнітивній науці: стандартна думка про щось – про соціальні групи, окремі особи, предмети. Це одна з форм обробки інформації і стану знань [4, с. 270].

Слід зазначити, що вперше термін «*стереотип*» використав класик американської журналістики В. Ліппман (Walter Lippmann), який у 1922 році опублікував книгу «Громадська думка» (“Public Opinion”). За його

концепцією, «стереотип» – це спрощене, задалегідь прийняте уявлення про предмети і явища дійсності, яке не впливає з власного досвіду людини, а виникає на основі опосередкованого сприйняття [12].

Американський філософ Г. Патнем у 70-х роках минулого століття одним із перших використав термін стереотип у лінгвістиці у питанні співвідношення значення і референції. У книзі «Значення «значення»» (The Meaning of “Meaning”) він стверджує, що стереотип – це «стандартизований опис особливостей певного виду, які є або типовими, або «нормальними», або принаймні стереотипними» [13, с. 147]. Найважливішими рисами стереотипу, на думку Г. Патнема є критерії – ознаки, які у звичайних ситуаціях становлять шляхи розпізнавання належності речі до певного виду або, принаймні, необхідних умов такої належності [13].

У. Квастхофф стереотипом називає «вербальне вираження переконання, спрямованого на соціальні групи або окремих представників цих груп, переконання, що приймає логічну форму судження і приписує деякому класу осіб певні властивості або способи поведінки (або ж заперечує їх), яка має тенденцію до емоційної оцінки і виражається в безапеляційній, спрощеній та узагальненій формі» [14, с. 28].

Відомий польський лінгвіст Є. Бартмінський, представник і фундатор польської етнолінгвістичної школи розглядає стереотип у межах антрополого-мовної концепції мовної картини світу, яка існує в тому чи іншому суспільстві. У монографії «Мовний образ світу» стереотип розуміється автором як «уявлення, що сформувалося в рамках певного колективного досвіду і визначає те, що цей предмет становить, як виглядає, діє, як сприймається людиною, це уявлення втілюється людиною в мові, доступне через мову і належить до колективного знання про світ» [1, с. 15].

С. Толстая, аналізуючи праці Є. Бартмінського, зазначає: «Він використовує поняття стереотипу услід за В. Ліппманом і Г. Патнемом, однак істотно перетворює його і пристосовує до завдань побудови адекватної словникової дефініції та створення словника нового типу. Він звертається до класичного поняття стилю і робить його ключовим поняттям загальної текстології» [8, с. 57].

В. Красних, спираючись на теорії та дослідження В. Ліппмана, І. Кона, Г. Тажфела, Ю. Апресяна, Є. Бартмінського, В. Рижкова, Ю. Сорокіна, Ю. Прохорова, С. Корольова, А. Міхеєва, С. Толстої, О. Семендяєвої, Л. Гусякової, А. Байбурина, С. Силинського, Г. Батигіна та ін., стверджує, що «стереотип – це певне «уявлення» фрагмента навколишньої дійсності, фіксована ментальна «картинка», що є результатом відображення у свідомості особистості «типового» фрагмента реального світу, якийсь інваріант певної ділянки картини світу» [5, с. 177-178]. Дослідниця поділяє стереотипи на два види: *стереотипи поведінки* та *стереотипи-уявлення*, які далі структурує на *стереотипи-ситуації* та *стереотипи-образи* [5, с. 179].

Ф. Бацевич визначає стереотип як «когнітивно-психологічне утворення, схематизований і однобічний образ явища, людини, речі тощо, який

ґрунтується на невеликій (часто одній) кількості рис оцінного характеру, що вважаються типовими (взірцевими) для всього класу явищ, речей тощо; суб'єктивне поняття поточного мислення і мовлення, невід'ємна складова мовної картини світу певного етносу» [2, с. 339]. Він виділяє етнічні, національні, професійні та гендерні стереотипи [2].

На основі проаналізованої літератури можна сформулювати таке узагальнене визначення терміна *стереотип*: це уявлення про предмети і явища дійсності, сформовані в межах досвіду людини (або колективного досвіду), формування певного образу цього предмета або явища, що прийняте як типове.

Список використаних джерел:

1. Бартминский Е. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике. – М.: Индрик, 2005. – 528 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – К. : Вид. дім «Академія», 2004. – 344 с.
3. Етимологічний словник української мови: У 7 т. / Редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1983 –. – ISBN 966-00-0816-3. Т. 5: Р – Т / Уклад.: Р. В. Болдирев та ін. – 2006. – 704 с.
4. Жеребило Т.В. Словарь лингвистических терминов / изд. 4-е, испр. и доп. – Назрань: ООО «Пилигрим», 2005. – 376 с.
5. Красных В.В. Этнолингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с.
6. Липпман У. Общественное мнение / Уолтер Липпман [пер. с англ. Т.В. Барчуновой]. – М.: Ин-т Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2010. – 843 с.
8. Толстая С.М. Этнолингвистика Ежи Бартминьского // Бартминьски Е. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике. – Москва: Индрик, 2005. – 528 с.
9. Bussmann H. Routledge Dictionary of Language and Linguistics / Hadumod Bussmann. – London, New York: Routledge, 2006. – 1304 p.
10. Concise encyclopedia of sociolinguistics / ed. by Rajend Mesthrie; consulting editor R.E. Asher. – Oxford: Elsevier. – 1031 p.
11. Crystal D.A Dictionary of Linguistics and Phonetics / David Crystal. – Oxford: Blackwell, 2008. – 529 p.
12. Lippmann W. Public opinion / Walter Lippmann. – N.Y.: Macmillan, 1992. – 427 p.
13. Putnam H. The Meaning of 'Meaning' // Language, Mind and Knowledge. Minnesota Studies in the Philosophy of Science. – Vol. 7 / ed. Keith Gunderson. – Minneapolis: University of Minnesota Press. – P. 131-193.
14. Quasthoff U. Etnozentrische Verarbeitung von Informationen: Zur Ambivalenz der Funktion von Stereotypen in der interkulturellen Kommunikation // Wie verstehen wir Fremdes? Aspekte zur Klärung von Verstehensprozessen. München, 1989. – 312 s.

Сенів К.І.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

**МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ:
СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ
(ЗА РОМАНОМ А. КРОНІНА «ЦИТАДЕЛЬ»)**

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки можна спостерігати процеси активного запозичення наукової лексики і її освоєння у художньому дискурсі. Серед дисциплін-донорів можуть бути абсолютно різні гуманітарні та природничі науки.

Автори художніх творів і лінгвісти-дослідники вважають, що «процес запозичення наукових елементів до поетичної словесності навряд чи потребує виправдання, адже, за своєю природою художній дискурс (ХД) є полістилістичним, й у ньому можуть бути синтезовані найрізноманітніші мовні засоби» [1, с. 197]. Цим пояснюється те, що у лінгвістиці природно постає проблема функціонування термінів у ХД, яка може досліджуватися у стилістичному, конкретно-історичному, структурно-семантичному, функціональному та інших аспектах. У наш час ця проблема зберігає свою актуальність у силу того, що міграція термінів до інших сфер не лише триває, а й значно посилюється» [3, с. 5].

У мові ХД, у порівнянні з функціонуванням у звичному науковому контексті, термін може втратити свої специфічні характеристики та навіть бути залученим до процесу метафоризації й набути додаткових естетичних відтінків.

Специфіці функціонування термінів у ХД присвячено низку наукових лінгвістичних праць. Так, вивченню функцій спеціальної лексики у художніх текстах М. А. Булгакова присвячено кандидатську дисертацію О.В. Панаєвої, яка зауважує, що термінологічна лексика у художніх творах несе серйозне змістове навантаження, вступаючи у відносини з загальною системою образних мовних засобів у художній літературі» [4, с. 3].

За словами О. В. Панаєвої, спеціальна термінологічна лексика посилює пізнавальну роль художніх творів, адже вона дозволяє письменнику найбільш точно відтворювати за допомогою слова професійне життя його героїв, а система засобів мовної виразності та образності розширюється завдяки включенню до її складу термінів. Це є свідченням того, що термінологія слугує важливим джерелом поповнення експресивних засобів мови художніх творів [4, с. 25].

Виходячи з того, що когнітивна функція термінів полягає у створенні умов отримання інформації про невідомі дотепер читачеві нові пристрої, прилади, процеси, технологічні виробничі ситуації тощо, у результаті ознайомлення з текстами художніх творів, які містять медичну термінологію,

виникає синтез сприйняття нової інформації разом з тими чи іншими емоціями, що виникають під час прочитання тексту. Колективні знання і досягнення медичної науки й технічного прогресу стають надбанням особистості (тобто читача). Когнітивна інтерпретація ролі МТ у стилі художнього дискурсу допомагає визначити ступінь інформативності тексту, а також виокремити потенційні функції термінів.

У процесі роботи над романом А. Кроніна «Цитадель» було відібрано 242 англomовні медичні терміни. Медичну термінологію англійської мови, яку було вибрано на сторінках твору, можна класифікувати за структурним, семантичним та функціонально-стилістичним критеріями. Розглянемо семантичну класифікацію та її квантитативні характеристики.

Семантика медичних термінів визначається, головним чином, їх логіко-понятійною системою. Семантика МТ носить комплексний характер і відображає поєднання повсякденного досвіду з науковим знанням. Терміни досліджуваної спеціальної області належать до різних когнітивних категорій: об'єкта, процесу, властивості, простору, стану, суб'єкта тощо. Названі категорії передають основний зміст спеціальної діяльності лікарів.

На підставі семантики основного компонента, лексико-семантичні категорії можна кваліфікувати як:

- лексико-семантична категорія «Об'єкт / матеріальне тіло» – терміни, які визначають об'єкти реальності: *an ointment form* – мазь, *hospital* – лікарня;
- лексико-семантична категорія «Суб'єкт / особа» – назви осіб, які займаються медичною діяльністю: *doctor* – лікар, *assistant* – асистент;
- лексико-семантична категорія «Якість / особливість» – терміни, які визначають ступінь, особливі характеристики: *bedridden* – прикований до ліжка;
- лексико-семантична категорія «Процес / рух» – терміни, які позначають назви медичних процесів – *isolation* – ізоляція хворих;
- лексико-семантична категорія «Абстрактні логічні поняття» – терміни, які визначають основні логічні поняття, концепти: *medical career* – медична кар'єра;
- лексико-семантична категорія «Назви організацій, які займаються медичною діяльністю» – *the Ministry of Health* – санітарне управління.

Частина медичної термінології англійської мови заснована на метафоричному переносі, як одному з продуктивних семантичних процесів, серед яких превалує універсальний процес творення термінів за допомогою звуження їхнього значення, що призводить до спеціалізації. Результатом стає створення семантичних неологізмів за рахунок зміни значення вже існуючих слів: *visit (n)* – візит → *visit (v)* – відвідування пацієнтів на дому.

Виявлені у романі медичні терміни за тематикою було розподілено на наступні групи:

- назви хвороб – *anæmic* – анемія, малокров'я; *chill* – застуда;
- назви травм – *cut fingers* – порізани пальці;
- назви ліків – *mixer* – припарка; *salicylate* – саліцилка;

- способи лікування – operation – операція;
- назви симптомів – rash – висип;
- назви синдромів – hysteria – істерія;
- анатомічні назви – pancreas – підшлункова залоза;
- назви медичних приладів – microscope – мікроскоп;
- медичний персонал – nurse – медична сестра;
- ризики роботи – the danger of infection – небезпека зараження;
- медичні процедури, маніпуляції – X-rays – рентген;
- медичні галузі – laringology – ларингологія;
- медична документація – certificate – сертифікат.

Серед лексико-семантичних категорій МТ на першому за чисельністю місці з рівним відсотковим співвідношенням стоять 2 категорії: «Якість / особливість» (27%) та «Абстрактні логічні поняття» (27%). Таке співвідношення базується на тому, що МТ роману найчастіше репрезентує назви хворіб та їх властивості. Друге за чисельністю місце (25 %) посідають терміни, що належать до категорії «Об'єкт / матеріальне тіло», які найчастіше репрезентують назви медичних приладів та об'єктів медичної інфраструктури. До категорії «Процес / рух», яка містить терміни, що позначають медичні процеси і дії, належить 11 % проаналізованих термінів. Найменш чисельними є категорії «Суб'єкт / особа» (7%) та «Назви організацій, які займаються медичною діяльністю» (3%) (рис. 1).

Рис. 1. Лексико-семантичні категорії медичних термінів

Джерело: розроблено автором

Найчисельнішими групами серед тематичної класифікації медичної термінології (25 %) є назви хворіб, найменування ліків (11%), назви симптомів (9%) та номінанти медичного персоналу (8%). Менш чисельними є групи, які містять назви синдромів (7%), медичних приладів (7%), галузей медицини (7%), анатомічні назви (6%), назви медичних процедур та маніпуляцій (5%), медичної інфраструктури (5%) та документації (3 %). Найменш наповненими є групи, що містять ризики на роботі (2%), способи лікування (1%) та медична їжа (1%).

Отже, найчисельнішими серед лексико-семантичних категорій МТ є категорії: «Якість / особливість» (27%) та «Абстрактні логічні поняття» (27%). У межах цих категорій репрезентуються назви хворіб та їх властивості, медичні прилади та об'єкти медичної інфраструктури. Автор використовує медичні терміни цих лексико-семантичних категорій для реалістичного опису процесу встановлення діагнозу, хід думки лікаря, перед яким стоїть завдання правильно встановити діагноз і призначити відповідне лікування. До цієї категорії також належать об'єкти медичної інфраструктури, у яких ведеться прийом та стаціонарне лікування хворих. За тематикою у тексті роману найчастіше вживаються назви хворіб, найменування ліків, назви симптомів та медичного персоналу.

Список використаних джерел:

1. Барінова Е. Е. Научный термин в современной художественной литературе (А. Битов, Н. Байтов, Л. Улицкая) / Е. Е. Барінова // Критика и семиотика. – 2011. – Вып. 15. – С. 197–207.
2. Дарчук Н. П. Комп'ютерна лінгвістика (автоматичне опрацювання тексту): підручник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 351 с.
3. Жидкова Ю. Б. Функционирование медицинской терминологии в художественных произведениях русских писателей XIX – начала XXI веков (на материале прозы А. П. Чехова, В. В. Вересаева, М. А. Булгакова, Ю. П. Германа, В. П. Аксенова, Л. Е. Улицкой): автореф. дисс... канд. филол. наук: 10. 02. 01 / Ю. Б. Жидкова. – Воронеж, 2008. – 24 с.
4. Панаева Е. В. Функции специальной лексики в художественном тексте: на материале произведений М. А. Булгакова: дис. ... канд. филол. наук: 10. 02. 01 / Е. В. Панаева. – М., 2005. – 189 с.

ФОЛЬКЛОРИСТИКА

Нікольчук І.В.

аспірантка,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

імені М.Т. Рильського

Національної академії наук України

ІСТОРИЧНА РОЛЬ ЗВИЧАЄВОГО ПРАВА У РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН НА ТЕРИТОРІЇ КИЇВЩИНИ

Створення будь-якої держави базувалося на основі створення інституту сім'ї. Родина керувалася певними нормами та законами, які створювалися за допомогою досвіду повсякденного життя людини. В результаті такої взаємодії зароджувалася структура звичаєвого права. Як визначає Г.М. Пахомова «Звичаєве право – це сукупність правових традицій і звичаїв, якими регулюються стосунки і поведінка людей у різних сферах життя, важлива ділянка народної свідомості та народних знань...». Земля на якій працювала людина не могла бути у неї відчужена безоплатно, бо в противному випадку це було б порушенням звичаєвої норми права. Таким чином, звичаєве право виховувало людину та етичні правила поведінки в ній [1, с. 15].

Київське князівство було створене першим серед всіх руських князівств. Автор «Слова про похід Ігоря» розумів, що Київ поступово перестає бути столицею Русі. До середини XII століття Київське князівство займало території Правобережжя Дніпра (річки Прип'ять, Тетерів, Ірпінь, Рось).

Особливістю Київського князівства була велика кількість старих боярських вотчин з укріпленими фортецями, які були зосереджені на полянській землі. Бояри складалися із двох пластів. Це більш заможніші люди, яких часто називали кращими, старійшинами: знать і вищі члени князівського двору. І другий пласт – це «старці» або «старійшини» [6, с. 56].

Зовнішня політика князівства іноді визначалася інтересами князя, який посідав престол. Але, крім того, було два основних шляхи боротьби, які потребували постійної підготовки. Найважливіший напрямок – це Половецький степ, де створювалися феодальні ханства (XII ст.), які охоплювали окремі племена. Зазвичай Київ мав зв'язки з Переяславом, для захисту з ворогами, і таким чином створювалася єдина лінія оборони. Інша основна місія Київського князівства – це Володимиро-Суздальське князівство [6, с. 59]. XII століття характеризує Київ не лише як войовниче та конфліктне місто, але говорить про розквіт міста як культурного центру.

У вирі політичних подій виникали відносини не лише між членами правлячої родини, а й поза її межами, тобто між родинами, між суспільствами,

громадами, між народами, в результаті чого виникає таке поняття як «міжнародне звичаєве право», але в період зародження суспільств таке право було лише в усній формі. Згодом міжнародне право набирає обертів у своєму розвитку і виникає таке поняття як договір. Договори дали змогу народам вирішувати питання цивільним шляхом. Укладання договору вказує на існування класового суспільства. Договори потрібні були не для простого населення, а для князів, бояр та купців. Необхідністю виникнення договорів між общинами стала торгівля. Дослідник В.Г. Василевський у своїх працях стверджував, що перші торгові зв'язки Київської Русі утворилися на основі відносин з греками. Так у договорі 911р. чітко говорилося про давні відносини греків з Руссю. Цей факт свідчить про існування класового суспільства і держави. Представниками сторін були не самі князі, а у випадку з Руссю бояри. Літописці їх нарікають як «світлі князі, княжі мужи» вони виконували роль послів. Також представників сторони або ж послів називали «апокрісіарії» – це уповноважені. Існували окремі пласти боярства, які вирізнялися з-поміж інших своїм матеріальним становищем. Таке матеріальне становище вимірювалося не лише кількістю скарбів, а й землею. Так не лише чоловіки-бояри мали землю, а й їхні дружини, діти та інші члени родини. Крім землі вони володіли господарськими забудовами, челяддю, та певною кількістю воєнних та невоєнних прислуг. У випадку смерті чоловіка все майно передавалося у спадок його дружині [8, с. 154].

Що ж стосується землі, якою володів князь, то всі розпорядження виконував князівський «домажирич» – керував частиною князівських коштів, які не залежали від центральної князівської каси, яка існувала при князівському дворі. Центральну князівську касу називали «клеть». Домажирич збирав на території підвладних князеві вири і продажі. Згодом вира або продаж перетворилися на податки або земельну ренту. «Земельна рента – дохід, який отримують землевласники, реалізуючи власність на землю. Причиною виникнення визнається існування монополії на землю як об'єкт господарювання» [9]. Дослідники XIX ст. звернули увагу на те, що в давнину бюджет князя і його двору відокремлювався від державного бюджету. На утримання двору князя виділялася 1/3 доходу від всієї данини, а 2/3 – на державні потреби. Так, наприклад, княгиня Ольга витратила 1/3 данини, яку збирала з древлян на потреби свого двору, який знаходився у Вишгороді, а решта (2/3) йшло на потреби Києва [8, с. 157].

Перші зародки торгівлі у містах були засновані на варварстві народів, які виробляли продукцію, такі народи відігравали роль посередників. З виникненням суспільства, де головною ланкою виробництва було землеволодіння, супроводжувалося з допомогою приватної власності на землю. Володіння землею не виключає той факт, що землевласник отримав скарби через експлуатацію землі.

Цікавим явищем є поняття першої половини IX ст. «вотчина». «Вотчина» – вид феодалної земельної власності, що належала привілейованим феодалам – князям, боярам, а також членам їхніх дружин, монастирям, вищому

духівництву. Вотчину можна було передати у спадщину, продати, змінити і т.п. Вотчинне землеволодіння на українських землях існувало до XVIII ст.

* Вотчини з'явилися в Київській Русі у X – XI ст. З XVI ст. права і привілеї власників вотчин Російської держави постійно обмежувалися, прирівнювалися до прав дворянства. У XVIII ст. вотчина юридично зрівнялася з маєтком (тобто із земельним володінням дворян)» [5, с. 113]. Судячи із юридичних документів, очевидно, що вотчина організовувалась досить довгий і складний проміжок часу. У «Руській Правді» знаходимо характеристику вотчини, а точніше князівської вотчини, центром якої був «князівський двір». Двір містив покої князя, челяді та місце, де було розташоване господарство. Людина, яка керувала вотчиною – боярин-огнищанин. У боярина був свій помічник – це «під'їзний княж», назва його походила від роду роботи, тобто, він збирав гроші або данину у всіх хто під'їжджав до землеволодіння князя. Також боярин керував конюхами та князівськими стадами коней. Всі вищенаведені люди вважалися адміністрацією вотчини і отримували 80 гривень, що говорить про їхнє високе положення у суспільстві. Під керівництвом княжої адміністрації були старости, які поділялися на сільських і ратайних. Їхнє життя оцінювалося лише в 12 гривень. Сільські старости наглядали за населенням вотчини та виконували накази адміністрації, а ратайні наглядали за князівською пашею. Території князівського двору були дотримані і порушення кордону тягло за собою великий штраф у розмірі 3 гривень. Князь виконував роль землевласника-феодала, який мав феодальні права по відношенню до населення, яке входило в його вотчину. Вся адміністрація та населення підпорядковувалися вотчинній юрисдикції. Суд по будь-якій справі міг відбутися лише з дозволу князя. Якщо було скоєне вбивство огнищанина і був відомий вбивця, то у вигляді покарання за злочин призначався штраф у розмірі 80 гривень. Ці нормативні закони прописані у давній пам'ятці «Правді Руській».

Так «Правда» Ярославичів захищала вотчинника-феодала від нападів на нього і його помічників та слуг, вбивств, злочинів проти господарства та всієї родини феодала.

Для господарства боярина IX-XI ст. характерно була наявність челяді (рабів, слуг). Челядь працювала під безпосереднім наглядом господаря або ж його представниками. Челядь – це та частина залежного землевласника населення, яка працює на землевласника, яка експлуатувалася на господарській роботі або ж прислужувала у княжому дворі, та виконувала будь-яку роботу, навіть найбруднішу. Часто під поняттям «челядь» розуміли всіх залежних людей, які проживали у сільській місцевості.

В «Правді Руській» знаходимо згадку про такий пласт людей як «закупи» – це названий наймит, який не лише продавав свою робочу силу, але й за допомогою договору, через особливий ряд договорів потрапляли під особливий вид залежності. Закуп – невільна людина, яка знаходилася у тяжких умовах залежності. Давні пам'ятки часто вживають термін «задати», «задатися», що означає віддатися або примкнути під чийсь владу. Челядин-закуп отримував відповідну суму грошей, яку потім відробляв у залежному становищі. Виконував умови договору. Господар мав право бити закупа, але виключно за

якоїсь причини, вини. Закуп мав право піти від господаря «шукати кун» – піти у пошуках грошей, і ця умова лише за згоди двох сторін. Якщо ж закуп тікав від господаря, то він перетворювався на раба [8, с. 20]. Що ж стосується особливості залежності від господаря, то все визначала сума, яку закуп винен господарю. Щоб віддати борг закуп виконував будь-яку роботи землевласника.

Отже, закуп – це колишній смерд, який залишився без грошей та способу виробництва, та змушений економічною необхідністю шукати заробітку у великого землевласника.

Правлячий клас людей так звані «мужі» мав більше привілей оскільки були заможними. Вони завжди були озброєні і могли захистити себе у будь-яких ситуаціях, навіть під час сутичок один з одним використовували зброю, за що потім платили штрафи за нанесення фізичних пошкоджень або за моральний збиток. Така поведінка мужів проявлялася через нерівність матеріального положення. Також від них залежали раби, у випадку втечі челяді їх повертали до своїх господарів. Якщо ж раб вдарив мужа і це порушення засвідчили свідки, тоді підлеглого господар мав право вбити.

Як було вище зазначено суспільство та правила поведінки формувала людина, відповідно виникали відносини між членами суспільства та родини в результаті чого виникло поняття «звичаєве право», а відношення між суспільствами різних національностей породило поняття «міжнародне право». Давня пам'ятка Київської Русі «Правда Руська» є офіційним документом зародження правових відносин між людьми та їх функцій на практиці. Цей документ чітко виділив класові пласти у суспільстві: правлячий клас, їхня челядь, раби, сусідня община (– це вільні рівноправні общини) та інші [8, с. 15]. Також «Правда» виділяє національності, які проживали в межах однієї території: русини, гридини, купчини, ябедники, мечники, ізгої та словени. Всі ці групи людей жили під егідою єдиної норми права: «Рівне право захисту життя судом» та під покровительством князя Ярослава Мудрого, який виступав гарантом цієї правової норми. Національні меншини мали між собою абсолютно рівне право захисту. Так князь прагнув примирити між собою національно-класову різницю, яка часто переростала у повстання.

Список використаних джерел:

1. Ковалевский М.М. Труд как источник права собственности на землю в Малороссии и на Украине. «Юридический вестник», 1892, кн. 1–2.
2. Ковалевский М.М. Первобытное право, в. 1–2. М., 1886.
3. Ковалевский М.М. Современный обычай и древний закон. Обычное право осетин в историко-сравнительном освещении. М., 1886.
4. Ковалевский М.М. 1939: Очерк происхождения и развития семьи и собственности. М.
5. Яцюк М.В. (ред.) Історія України. Словник-довідникХ.: ХНАМГ, 2010. – 247 с.
6. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и русские княжества XII-XIII вв. – М., 1982.
7. Руська Правда.: Посібник із законодавства Київської Русі / Під ред. О. Д. Брайченко. – Кіровоград, 1995. – 43 с.
8. Греков Б. Д. Киевская Русь. Издание третье, переработанное и дополненное. Институт истории Академии наук СССР. 1939. М. -Л. 282 стр. и карта.
9. <https://uk.wikipedia.org/wiki>

МОВА І ЗАСОБИ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Мандич Т.М.

студентка,

*Науковий керівник: **Карабута О.П.**
кандидат філологічних наук, доцент,
Херсонський державний університет*

МЕТАФОРИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТЬ БОКСУ

Телевізійні трансляції спортивних подій у сучасному медійному просторі – явище популярне. Глядач у режимі реального часу може стежити і за перебігом командних змагань, і за індивідуальними двобоями. Так, рейтинговим видом спорту є бокс (розглядатимемо і близькі, але менш поширені кикбоксинг і ММА), трансляції якого користуються високим попитом. Плеяда молодих боксерів представляє Україну на міжнародній професійній арені, тому кожний поєдинок не лишається поза ефіром і супроводжується низкою додаткових аналітичних чи шоу-програм і документальних фільмів.

Основну подію – боксерський поєдинок – телеканали висвітлюють за допомогою прямих трансляцій, залучаючи до роботи двох коментаторів: один – професійний журналіст або ведучий – українськомовний, а другий – як правило, запрошений гість, спортсмен чи аналітик – російськомовний. Між обома коментаторами зав'язується діалог щодо подій на ринзі, тому двобій насичується інформацією, оцінками та емоційними поясненнями.

Аналізуючи прямі ефіри змагань із різних видів спорту, виокремлюємо ті ознаки боксерських трансляцій, що впливають на мовне оформлення коментарів:

- короткі за тривалістю раунди, що не дозволяють висловлювати розгорнуту думку, а лише дають змогу описувати мікроподії на ринзі або подавати короткі відомості, що стосуються конкретного бою;
- непередбачуваність тривалості поєдинку, оскільки можливе дострокове закінчення змагань через нокаут або технічну поразку;
- зменшення обсягу роботи українськомовного коментатора через присутність ще одного російськомовного експерта.

На перший погляд, наведені фактори повинні негативно відбиватися на репортажі з точки зору мовного багатства коментаря, однак на практиці доводимо протилежне: гострота, непередбачуваність, емоційність боксу мотивують вживання журналістом образних висловлювань, тому такі трансляції сповнені метафорами. Слово *боксер* теж свого часу зазнало метафоризації, ставши назвою породи собак. Зоологи знайшли подібність у

характері дій спортсменів і поведінкою тварин, що змагалися в боях. Зазначають, що собаки атакували передніми лапами, наче людина [2, с. 135].

Отже, спорт проникає в різні галузі, свідчення чого фіксуємо в лексичних змінах, та й сам переосмислюється в категоріях інших сфер. Зіставлення коментатором боксерських понять із будь-якою неспортивною реалією має мовне вираження у формі метафори. Як наголошують науковці, «щоразу, інтерпретуючи, сприймаючи метафору, адресат звертається до певного перетину поняттєвих сфер, з якими пов'язані усталені асоціації» [1, с. 108].

Під час аналізу коментарів боксерських поєдинків зафіксовано низку традиційних для спортивного медійного дискурсу метафоричних моделей, а також встановлені особливості боксу з-поміж інших видів спорту у вигляді пасивності деяких сфер-джерел, зміст яких трансформується і утворює нове образне лексичне значення.

Традиційно характеризуємо метафори за антропоморфним, артефактним, соціоморфним і природоморфним типами. Для антропоморфного типу найпродуктивнішою є метафорична макромодель **бокс – людина**, оскільки людина виступає головним суб'єктом змагань, а її професійні дії подібні до дій повсякденного життя. Ця макромодель – стрижнева в коментуванні не лише боксу, а й усіх інших трансльованих видів спорту. Викоремлюємо фрейм **дія людини**, у якому діяльність боксерів на ринзі переоцінена й подана у формі повсякденних дій, що містять певну характеристику. Напр.: *Багато викидає, але практично все влітає в захист українця (Інтер); Здавалося, що **поплив** уже російський боксер, але ні (Інтер); Просто **засипав** ударами Олександр Усик Андрія Князева (Інтер); Так, добряче **накидав** Олександр (Інтер); Йому вдається **гасити** наступальні пориви Олександра Усика (Інтер); Так **завантажив** Олександр Усик свого суперника (Інтер); Ось цей удар через руку, який не пройшов, який **прочитав** і добре бачив Володимир Кличко (2+2); **Провалюється** Тайсон Ф'юрі (2+2); **Пірнає** під джеб Тайсон Ф'юрі (2+2); **Впіймав** його Олександр і, видно, важко було встояти на ногах (Інтер).*

В артефактній моделі **бокс – транспорт** містяться метафори, що ототожнюють боксерів або поведінку спортсменів із засобами пересування, їхньою будовою та характерними для них процесами. Напр.: *Салідо зупинився на мить, але одразу **ввімкнув другу передачу** й пішов вперед (2+2); Ломаченко лише розігрівається, **розігріває двигун** (Інтер); Останній раунд Бельтрон проводив як **на велосипеді** (Інтер); **Бензину** у Догана вдосталь (UA:Перший).*

Обов'язковою для спортивних змагань, мета яких полягає в боротьбі за перемогу, визначенні фаворита та аутсайдера, є соціоморфна модель **бокс – війна**, де подаються назви зброї, різновидів протистоянь, дій і маневрів. Напр.: *Я думаю, що **гармати** Олександра Усика добре спрацюють (Інтер); Останню перемогу здобув проти Ніколаса Джагішвілі, потужного хлопця, неймовірного такого **танка**, який постійно йшов вперед і жодного кроку не відступав (Хспорт); Поки що **розвідка** від Усика і перевірка, на що здатний Вентер (Інтер); Він справжній **воїн** – цей Брюер (Інтер); Так можна*

потрапити в **полон** (2+2); *А тут пішло бомбардування з дистанції, яка так потрібна, як ми казали, для Барбози (Інтер).*

Агресивний і жорстокий характер боксу інколи асоціюється з діями, що в повсякденному житті виходять за межі закону. Через це виникає мікромодель **бокс – кримінал**. Напр.: *Ну й, вочевидь, стає завдання перед ним не відпускати Усика, весь час його переслідувати... (Інтер); Ломаченко починає тероризувати суперника (2+2).*

Відзначимо, що донедавна метафори на позначення понять мистецтва були зовсім відсутніми, оскільки певною мірою жорстокий характер поєдинків не асоціюється з естетикою. Однак останні трансляції засвідчують, що різні прояви творчості можуть перекодувати боксерські поняття, підтвердження чого фіксуємо в мікромоделі **бокс – мистецтво**. Напр.: *Рефері робить зауваження, щоб не танцювали спортсмени, не розкручували суперників (Хспорт);*

Подеколи дії боксерів нагадують коментаторам інші спортивні змагання. Такі паралелі мотивують появу мікромоделі **бокс – різні види спорту**. Напр.: *Кілька разів переграв він Тайсона Ф'юрі у такому боксерському фехтуванні (2+2); Головний шахіст у кутку Ломаченка – це Ломаченко-старший (2+2); Хет-трик, футбольною мовою, зробив Ломаченко тим, що третій суперник відмовляється виходити в ринг (Інтер).*

Уживання метафор із моделі **бокс – освіта** пояснюється тим, що в боксі важлива не лише фізична форма спортсмена, але й підготовка з точки зору тактики, психології, прилаштування до стилю опонента. Тож інтелект відіграє важливу роль у подоланні суперника та може полегшити силову роботу. Напр.: *Мені здається, відверто вивчав свого суперника Усик у першому раунді (Інтер); Хороший іспит для олімпійського чемпіона (Інтер); Як би не завершився цей бій, це школа (2+2).*

Ураховуючи те, що вболівальниками боксу та його безпосередніми учасниками є переважно чоловіки, коментатор вдається до порівнянь цього виду спорту з чоловічими заняттями в моделі **бокс – хобі**. Напр.: *Розпочав полювання, здається, Усик на Родрігеса (Інтер); Салідо намагається на гачок насадити Ломаченка (2+2).*

Характерною особливістю спортивного медійного дискурсу стала пасивізація природоморфного метафоричного типу. Хоча деякі динамічні природні явища все-таки асоціюються в коментаторів із епізодом напруженого протистояння. Фіксуємо непродуктивну мікромодель **бокс – погодні умови**, де фізична потужність учасника поєдинку чи його ефективні дії порівнюються зі стихією: *Настільки несамовитим смерчем пройтися по своїм суперникам – такого ніхто не сподівався (2+2); Серед цієї грози ударів важко нарахувати результативні, націлені влучання (UA:Перший).*

Мікромодель **бокс – фауна** репрезентована не конкретними зоологічними номенами, а лише назвами анатомічних складових представників тваринного світу, зокрема й у формі порівняння. Напр.: *У панцир залазить Марріага (Інтер); Примушує закритись, ніби мушля, свого суперника Василь Ломаченко (Інтер).*

Отже, боксерські коментарі у спортивному медійному дискурсі сповнені метафоричних слововживань. Особливості жанрової організації телевізійної трансляції двобоїв не мають негативного впливу на якість образних висловлювань. У боксі переважають ті метафоричні моделі, що традиційно використовуються для вербалізації понять, характерних для більшості видів спорту. Лексика спортивного коментаря, зокрема вживана в боксерських ефірах, потребує постійного аналізу, оскільки вона є показником специфіки мисленнєво-мовленнєвих процесів.

Список використаних джерел:

1. Андрейченко О. І. Вибори вчора, сьогодні, завжди... (метафора на позначення поняття «вибори» у мові сучасних ЗМІ) / О. І. Андрейченко // Культура слова. – № 72. – 2010. – С. 107-112.
2. Ковальчук М. Н. Функционирование спортивной метафоры в современной русской коммуникации / М. Н. Ковальчук // Филологические этюды: сб. науч. ст. молодых ученых. – Саратов, 2013. – Вып. 16: в 2 кн. Кн. 2. – С. 134-138.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПЕРЕКЛАДУ

Гончаренко Л.О.

кандидат філологічних наук, доцент,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ТЕОРЕТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА У СХІДНІЙ НІМЕЧЧИНІ

Німецькі перекладацькі школи, як в теоретичному, так і прикладному аспекті посідають перше місце. По-перше, німецька мова вважається мовою наукової думки ХХ століття і намагається зберегти за собою цей статус й до нині, що, безумовно, позначилося і на багатовекторному науковому пошуку німецьких лінгвістів в межах перекладознавства. По-друге, в Німеччині склалися міцні, освітні традиції, які зарекомендували себе в області дидактики усного та письмового перекладу в рамках певних перекладацьких вузів. Підготовка перекладачів здійснюється у восьми університетах (Берлін, Бонн, Дюссельдорф, Гейдельберг, Хільдесхайм, Майнц-Гермерсхайм, Саарбрюкен, Лейпциг), в п'яти інститутах прикладних наук (Кельн, Фленсбург, Кеттен, Магдебург, Мюнхен) і в Баварії в п'яти академіях [9]. По-третє, Німеччина, як провідна індустріальна держава, набагато швидше в порівнянні з іншими європейськими країнами, інтегрується в великі економічні і політичні спільноти, проекти та ініціативи і тим самим більш гостро відчуває необхідність відповідності міжкультурного посередництва глобалізованим умовам сучасного суспільства [6]. По-четверте, глобалізація є найпотужнішим чинником впливу на ринок перекладу в Європі. Індустрія перекладів в Німеччині традиційно висока і кількість професійних перекладачів в країнах ЄС за офіційними даними становить приблизно 63,5 тис. осіб [7, с. 7].

Протягом декількох десятиліть східна частина Німеччини, де була розташована НДР, займала провідне місце в Західній Європі за масштабами і значущістю теоретичних досліджень в галузі перекладу. Центром таких досліджень став Лейпцизький університет, пізніше ряд робіт з теорії перекладу (головним чином усного) був виконаний і в Берлінському університеті [1, с. 52].

У Лейпцігському університеті, де утворився центр з підготовки професійних перекладачів, дослідження різних аспектів перекладацької діяльності проводить велика група мовознавців, серед яких слід в першу чергу відзначити авторів фундаментальних праць з теорії перекладу О. Каде, А. Нойберта і Г. Егера. До створеної ними наукової школи примикає цілий ряд відомих перекладознавців як Е. Флайшман, Х. Шмідт, Х.-М. Залевські, В. Шаде, К. Картельєрі, З. Бастіан і багато інших.

Нерідко висловлюються з проблем перекладу і великі німецькі лінгвісти більш загального профілю – Р. Ружічка, Г. Вотьяк, М. Бірвіш і ін. В Лейпцигу регулярно проводяться національні та міжнародні конференції з проблем перекладу, виходять збірники праць з перекладознавства, щоквартальний журнал «Фремдшпрахен», додаток до журналу, що містять солідні монографії загальнотеоретичного характеру. Праці перекладознавців Східної Німеччини користуються широкою популярністю в усьому світі [2].

Дослідники Лейпцизької школи з самого початку прагнули розширити вивчення перекладацької діяльності, розглядаючи переклад як найважливішу частину міжмовної комунікації з урахуванням всіх учасників комунікації і всіх факторів, що на неї вплив, як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних [3].

Комунікативний підхід до перекладу – важлива характерна риса робіт вчених Східної Німеччини.

Інша характерна риса цієї перекладознавчої школи полягає в широкому діапазоні напрямів і об'єктів дослідження. Велика увага приділяється загальнотеоретичним проблемам – обґрунтування теоретичних основ перекладознавства, розробці об'єктивних методів дослідження, вивчення соціальної ролі перекладу, його прагматичних функцій і т.п. Поряд з цим; вивчаються і багато приватних питань перекладу з різних мов, пов'язані з мовними особливостями перекладних текстів, співвідношенням семантичних і формальних структур мов, що беруть участь в процесі перекладу.

Розглядається специфіка усного та письмового перекладу, власне перекладу та інших видів мовного посередництва, пов'язаного з переробкою змісту іншомовного тексту. Велика увага приділяється використанню в теорії перекладу новітніх напрямків сучасного мовознавства – лінгвістики тексту, комунікативної лінгвістики та ін. Теоретичні дослідження тісно пов'язуються з вивченням практичних аспектів перекладацької діяльності, з завданнями підготовки майбутніх перекладачів.

Всі ці особливості розвитку перекладознавства в Східній Німеччині знайшли найбільш повне відображення в роботах О. Каде, А. Нойберта і Г. Егера.

Німецький лінгвіст Отто Каде вніс великий вклад в розвиток лінгвістичної теорії перекладу. Після захисту в 1964 р дисертації на тему «Суб'єктивні і об'єктивні чинники в процесі перекладу» він протягом більш 25 років опублікував цілий ряд робіт з теорії перекладу, найбільш значними з яких є монографії «Випадковість і закономірність в перекладі» (1968 р) і «Мовне посередництво як суспільне явище і предмет наукового дослідження» (1980 г.) [8, с. 240].

Німецький лінгвіст і викладач перекладу Альбрехт Нойберт багато і плідно працював над теорією перекладу. Він є автором багатьох публікацій і наукових доповідей з різних аспектів перекладацької діяльності. Найбільш значний внесок А. Нойберта в розвиток теорії перекладу полягає в дослідженні двох комплексів перекладознавчих проблем, пов'язаних з

прагматичними аспектами перекладу і застосуванням в перекладознавстві принципів і понять сучасної лінгвістики тексту [5, с. 186].

Герт Егер підходить до проблем перекладу з позицій сучасного мовознавства. До кола його наукових інтересів входять багато аспектів перекладацької діяльності. Його головна робота «Трансляція і трансляційна лінгвістика» містить розділи, присвячені суспільній ролі перекладу, його історії, різним видам перекладу і мовного посередництва та ряду інших питань теорії перекладу. Однак центральне місце в цій та інших публікаціях Г. Егера займає головна проблема перекладознавства – проблема перекладацької еквівалентності, що виділяє переклад серед інших видів мовного посередництва і розкриває саму сутність перекладацької діяльності. Г. Егер прагне дати строго лінгвістичне визначення поняття перекладацької еквівалентності [4, с. 141].

Отже, теоретичні концепції перекладознавства у Східній Німеччині розвивалися в тісному зв'язку з радянськими, а німецькі перекладознавчі дослідження багато в чому співзвучні з роботами радянських представників. Переклад у Східній Німеччині розглядається як особливий вид мовної діяльності, який може і повинен вивчатися в рамках лінгвістичної науки з використанням лінгвістичних методів дослідження.

Список використаних джерел:

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод. – М., 1975. – 240 с.
2. Гарбовский Н. К. Теория перевода / Н. К. Гарбовский. – М., 2004. – 544 с.
3. Голубев В. Ю. Роль перевода в мировой истории // Вторые Федоровские чтения. Университетское переводоведение. – Выпуск 2., СПб., 2001.
4. Егер Г. Коммуникативная и функциональная эквивалентность // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 137-156.
5. Нойберт А. Прагматические аспекты перевода / А. Нойберт // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – С. 185–202.
6. Паньков В.С. Германия в Европейском Союзе: место, роль, интеграционная политика [Электронный ресурс]. – URL: http://www.education-a.ru/article/622767_VSPankov_germaniya_v_evropeyskom_soyuze_mesto_rol_integracionnaya_politika.html
7. Перевод в европейском сообществе: объем перевода и оценка качества перевода. Обзор / под ред. И.И. Убина / Всероссийский центр переводов научно-технической литературы и документации. – М., 2011. – 125 с.
8. Якубов Ф.У. Лингвистический принцип в теории перевода во взглядах немецких лингвистов // Актуальные вопросы современной науки Материалы XXII Международной научно-практической конференции. Научный редактор И. А. Рудакова. – 2014. – С. 237-241.
9. Mayer F. Konzeptionelle Ausgestaltung der Übersetzer und Dolmetscher-Ausbildung in Europa vor dem Hintergrund der Bologna-Erklärung [Электронный ресурс]. – URL: www.transforum.de/download/Mayer_BA-MA_in_Europa.pdf

Малець Е.А.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ВІДТВОРЕННЯ ПОЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МЕТАФОРИЧНОЇ ОБРАЗНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ СОНЕТІВ ВІЛЬЯМА ШЕКСПІРА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: КВАНТИТАТИВНИЙ АСПЕКТ

Зростання теоретичного інтересу до метафори зумовлено її широким використанням у різних видах текстів, починаючи з поетичного мовлення та публіцистики і закінчуючи мовами різних галузей наукового знання. З'явилися дослідження метафори в різних термінологічних системах.

Однак, на сьогодні не існує універсальної класифікації метафор, крім того, не досить повно досліджені особливості перекладу метафор у поетичних творах. Аналіз сонетів Шекспіра та їх перекладу з точки зору передачі саме метафоричних виразів також не знайшов вичерпного висвітлення у наукових працях, що й складає актуальність нашого дослідження.

Мета нашої роботи полягає у вивченні специфіки перекладу українською мовою метафор, які зустрічаються у сонетах Вільяма Шекспіра, здійсненні порівняльного аналізу метафор у перекладах різних авторів та проведенні компаративного квантитативного аналізу.

Ключовою особливістю квантитативних методів є те, що процесу самого дослідження передуює збір даних. У досліджуваному явищі виділяють певні параметри, які підлягають вимірюванню. Ці параметри називають змінними. У нашому випадку змінними виступають метафоричні вирази. Кількісні показники, отримані під час збору даних, пізніше досліджується за допомогою одного або декількох статистичних методів. За результатами статистичних досліджень проводиться інтерпретаційний аналіз отриманих даних.

Для здійснення такого аналізу ми зібрали тексти всіх 154 оригінальних сонетів [7] та їх перекладів у виконанні Д. Паламарчука [6], В. Марача [5] та О. Тарнавського [4]. Таким чином, об'єктами дослідження стали в загальній кількості 616 сонетів. Далі був проведений пошук та ідентифікація метафоричних виразів та їх впорядкування за трьома класифікаціями: Дж. Лакоффа та М. Джонсона [2], Н. Арутюнової [1], Д. Розенталя та Н. Теленкової [3]. Більш детальний опис кожної із вищевказаних класифікацій можна знайти у таблиці 1.

В процесі була виявлена 321 метафора в оригінальних сонетах Шекспіра, у перекладі Паламарчука ми ідентифікували 315 метафор (6 залишилось неперекладеними), в перекладі Марача нараховується 312 метафоричних виразів, а в перекладі О. Тарнавського – 314. Таким чином, можна зробити висновок, що в загальному, авторам перекладів функціонально вдалося зберегти і передати майже всі метафоричні вирази, що, на нашу думку, вимагає чималої майстерності. В сумі кількість досліджених нами метафор

склала 1262 одиниці. Кожній із метафор був присвоєний тип відповідно до згаданих класифікацій, загальна кількість значень при цьому склала 3786.

Таблиця 1

Класифікації метафор, застосовані під час дослідження

Дж. Лакофф, М. Джонсон	Н. Аругюнова	Д. Розенталь, Н. Теленкова
Онтологічна, орієнтаційна, структурна.	Номінативна, образна, когнітивна (ознакова), генералізуюча.	Проста, розгорнута, лексична (стерта, мертва).

Джерело: [1; 2; 3]

Наступним завданням дослідження став підрахунок кількості того чи іншого типу метафор як в оригінальних сонетах, так і в їх перекладах, для якого ми скористалися функціональними можливостями програми для аналізу текстів AntConc. На діаграмі (рис. 1) представлено компаративне співвідношення типів метафор у сонетах Шекспіра та їх україномовних перекладах.

Квалітативний та квантитативний аналіз одержаних даних дозволяє представити наступні результати:

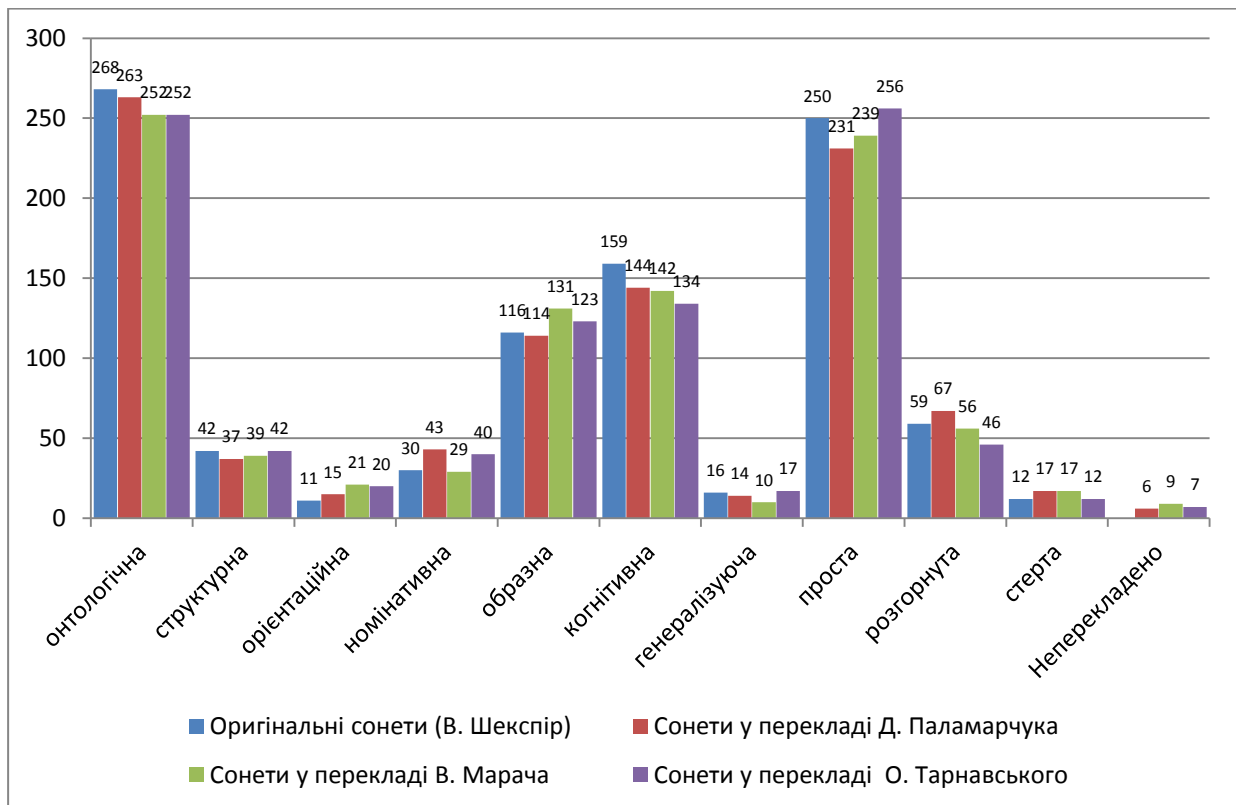

Рис. 1. Компаративне числове співвідношення кількості застосованих метафор за трьома класифікаціями

Джерело: розроблено автором

– за класифікацією Дж. Лакоффа та М. Джонсона, як в оригінальних сонетах, так і в усіх трьох перекладах, переважають онтологічні метафори – 83,49% (268 одиниць) – сонети Шекспіра, 81,93% (263 одиниці) – переклад Паламарчука, 78,50% (252 одиниці) – переклад Марача, 78,50% (252 одиниці) – переклад Тарнавського);

– кількість структурних метафор складає 13,08% (42 одиниці) у сонетах Шекспіра, 11,53% (37 одиниць) у перекладі Паламарчука, 12,15% (39 одиниць) у перекладі Марача та 13,08% (42 одиниці, що ідентично до кількості в оригінальних сонетах) – у перекладі Тарнавського;

– частота вживання орієнтаційних метафор в оригінальних та перекладених текстах склала 3,43% (11 одиниць) в оригінальних сонетах, 4,67% (15 одиниць) у перекладі Паламарчука, 6,54% (21 одиниця) у перекладі Марача та 6,23% (20 одиниць) – в перекладі Тарнавського;

– за класифікацією Арутюнової, кількість номінативних метафор в оригінальних текстах рівна 9,35% (30 одиниць), в перекладах Паламарчука – 13,40% (43 одиниці), що на 4,05% більше, ніж в оригіналі; в перекладах Марача – 9,03% (29 одиниць), що майже ідентично кількості в оригінальних сонетах, та 12,46% (40 одиниць) – в перекладах Тарнавського, тобто на 3,11% більше, ніж в оригіналі;

– кількість образних метафор складає 36,14% (116 одиниць) в оригінальних сонетах, 35,51% (114 одиниць) у перекладі Паламарчука, 40,81% (131 одиниця) у перекладі Марача та 38,32% (123 одиниці) у перекладі Тарнавського;

– найчастіше використаний тип метафор за класифікацією Арутюнової – це когнітивні, кількість яких складає 49,53% (159 одиниць) в англомовних сонетах, 44,86% (144 одиниці) в перекладі Паламарчука, 44,24% (142 одиниці) в перекладі Марача і 41,74% (134 одиниці) – в перекладі Тарнавського;

– метафори генералізуючого типу зустрічаються в сонетах Шекспіра найрідше – це 4,98% (16 одиниць), 4,36% (14 одиниць), 3,12% (10 одиниць) та 5,30% (17 одиниць) в оригіналі, перекладах Паламарчука, Марача та Тарнавського відповідно;

– за класифікацією Розенталя та Теленкової, найчастіше вживані метафори відносяться до простого типу. В оригінальних сонетах їх нараховується 77,88% (250 одиниць), в перекладі Паламарчука 71,96% (231 одиниця), що на 5,92 % менше, ніж в оригіналі; в перекладі Марача 74,45% (239 одиниць), на 2,92 % менше, ніж в оригіналі; в перекладі Тарнавського – 79,75% (256), на 1,87% більше, ніж в оригіналі;

– розгорнуті метафори посідають друге місце за частотою вживання – це 18,38% (59 одиниць) в оригіналі, 20,87% (67 одиниць) в перекладі Паламарчука (на 2,49% більше, ніж в оригіналі); 17,45% (56 одиниць) в перекладі Марача (на 0,93% менше) і 14,33% (46 одиниць) в перекладі Тарнавського (на 4,05% менше) ;

– найрідше вживаними виявилися стерті метафори. Відповідно, їх кількість склала 3,74% (12 одиниць) в оригіналі та перекладі Тарнавського, та 5,30%

(17 одиниць) в перекладах Паламарчука та Марача. Таким чином, частота вживання стертих метафор в вищезгаданих перекладах переважає на 1,56%.

Результати квантитативно–квалітативного аналізу відображають, що в рамках застосованих нами класифікацій, кожному із трьох авторів повних українських перекладів сонетів Шекспіра в цілому вдалося передати образність оригінальних метафоричних виразів. Фактично, структурно частота вживання метафор за трьома обраними нами класифікаціями в оригіналі та в перекладах досить подібна. Проте, слід зауважити, що не завжди ідентичні структури означають ідентичну передачу образів. За нашими спостереженнями, досить часто відбувалася заміна образів на такі, що притаманні і зрозумілі саме для нашої культури.

Список використаних джерел:

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека / Н.Д. Арутюнова. – М.: «Языки русской культуры», 1999. – 578 с.
2. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живём / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры: Сб. науч. работ. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387-416.
3. Розенталь Д.Е. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д.Е. Розенталь, М.А. Теленкова. – Изд. 2-е. – М.: Просвещение, 1976. – 544 с.
4. Шекспір В. Сонети (в перекладі Остапа Тарнавського) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poetyka.uazone.net/shakespeare/>
5. Шекспір В. Сонети (в перекладі В. Марач Сонети / Вільям Шекспір. – Український Шекспірівський Портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakharov.urich.org/sheksour/uk/soneti-pereklad-viktora-maracha-5/>
6. Шекспір В. Сонети. Переклад Дмитра Паламарчука / Вільям Шекспір. – Київ: «Дніпро», 1966. – 195 с.
7. Shakespeare's complete sonnets [Electronic Source]. – Open access: <https://www.opensourceshakespeare.org/views/sonnets/sonnets.php>

Пижик М.І.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЛІНГВОСТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВІСТІ Г.КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА «МАРУСЯ» ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Статистична лінгвістика як наука, що займається виявленням та описом кількісних характеристик і закономірностей мови та мовлення, ґрунтується на факті, що певні кількісні характеристики, а також функціональні залежності між ними характеризують мову загалом або її окремі функціональні стилі.

Статистичні особливості тексту є формальними властивостями його організації, за допомогою яких можна розкрити якісні особливості стилю [7, с. 130].

Сучасні статистичні дослідження художніх творів проходять у таких напрямках: 1) дослідження функціонування та взаємодії одиниць різних рівнів мови [5; 8]; 2) дослідження особливостей індивідуально-авторських стилів [4; 9]; 3) ідентифікація текстів (встановлення авторства) [3].

Творча спадщина Г. Квітки-Основ'яненка та її переклади англійською мовою, зокрема його повість «Маруся», ще не була предметом лексико-статистичного аналізу, тому саме такий аналіз є завданням нашого дослідження.

На першому етапі була проведена нормалізація електронних оригінального та перекладного текстів повісті засобами програм FineReader та Microsoft Word. Після приведення документів до належного вигляду у текстовому редакторі Microsoft Word ми приступили до створення списків словоформ, використаних у новелах та їх перекладах. Для цього ми використовували середовище програми AntConc.

Лінгвостатистичний аналіз повісті «Маруся» будемо проводити за схемою, розробленою С.Н. Бук [2]. Виділяємо такі основні характеристики тесту:

Обсяг тексту, кількість слововживань у тексті (N) – загальна кількість слів у тексті.

Обсяг словника словоформ, кількість словоформ у тексті (Vf).

Обсяг словника лексем, кількість слів у тексті (V) – кількість лематизованих слів у тексті.

Багатство словника, індекс різноманітності (Id) – відношення обсягу словника лексем (V) до обсягу тексту (N) обчислюють за формулою: $Id = V/N$.

Середня повторюваність слова у тексті (Ir) – відношення обсягу тексту (N) до обсягу словника лексем (V) – величина, обернена до індексу різноманітності, обчислюється за формулою: $Ir = N/V$.

Нарах legomena (V1) – слова, які трапилися у досліджуваній вибірці один раз, тобто мають частоту 1.

Індекс винятковості обчислюють окремо для словника і для тексту, він характеризує варіативність лексики, тобто частку тексту (словника), яку займають слова, що трапилися 1 раз:

індекс винятковості для словника (Iexv) – відношення кількості лексем із частотою 1 (V1) до загальної кількості лексем: $Iexv = V1/V$;

індекс винятковості для тексту (Iext) – відношення кількості лексем із частотою 1 (V1) до обсягу тексту (N): $Iext = V1/N$.

Індекс концентрації словника (Icv) – відношення кількості слів у словнику з абсолютною частотою 10 і більше (V10) до загальної кількості слів у словнику: $Icv = V10/V$.

Підсумовуючи кількісне дослідження, можна зазначити, що кількість слововживань в перекладі (38193) переважає кількість слововживань в оригінальних текстах (27466) на 10727 слів, що становить 39% від кількості

слів в оригіналі, а індекси багатства словника (0,14 і 0,08), винятковості для тексту (0,07 і 0,04) і для словника (0,51 і 0,45), концентрації словника (0,14 і 0,15) суттєво не відрізняються.

Статистичним параметром індивідуального авторського стилю, а також особливістю конкретного твору, може слугувати співвідношення частин мови у тексті. Порівнюємо частотність кожної частини мови у словнику (реєстрі) оригіналу і у перекладу повісті «Маруся» (рис. 1).

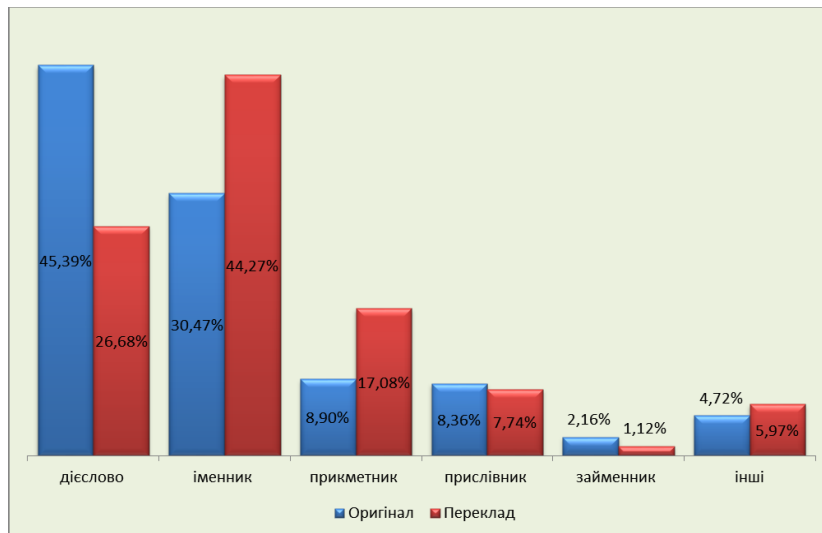

Рис. 1. Частотність частин мови у словнику оригіналу і перекладу

Джерело: розроблено автором

Порівнюємо також кількісні реляції між частинами мови, оскільки вони вважаються одним із важливих елементів статистичної характеристики тексту [1].

Індекс епітетизації (I_{nat}), як випливає з його дефініції, вказує, скільки іменників у тексті припадає на один прикметник. Як бачимо, цей індекс і в оригіналі, і в перекладі відрізняються не суттєво – 3,42/2,59, а отже перекладачці вдалося зберегти насиченість тексту образними означеннями.

Індекс дієслівних означень (I_{vat}) прямо пропорційно виявляє, скільки прислівників у тексті припадає на одне дієслово. Переклад має дещо багатше відсоткове відношення: 0,29 прислівника на 1 дієслово, тоді як в оригіналі 0,18.

Аналогічно **ступінь номінальності** означає кількість іменників на одне дієслово. В оригіналі збірки є 0,67 іменника на одне дієслово, у перекладі – 1,66, загальний показник для художньої прози – 2,03.

Проведене нами квантитативне дослідження дозволяє нам співставити такі кількісні характеристики оригіналу і перекладу (таблиця 1).

Для встановлення істотності / неістотності статистичного розходження між значеннями індексів обчислимо критерій Стьюдента t , скориставшись в Excell функцією СТЬЮДЕНТ.ТЕСТ [11]. Для наведених даних по наших вибірках t -критерій Стьюдента становить 0,73.

Таблиця 1

Статистичні показники оригіналу та перекладу

	Статистична характеристика	Оригінал	Переклад
1.	Багатство словника:	0,14	0,08
2.	Середня повторюваність слова у тексті:	7,40	12,26
3.	Індекс винятковості для словника:	0,51	0,45
4.	Індекс винятковості для тексту:	0,07	0,04
5.	Індекс концентрації словника:	0,14	0,15
6.	Індекс епітетизації	3,42	2,59
7.	Індекс дієслівних означень	0,18	0,29
8.	Індекс дієслівних означень	0,67	1,66

Джерело: розроблено автором

Щоб вирішити, чи свідчить t -критерій про істотне розходження, треба оцінити його за таблицею критичних значень t [10]. Оцінку цю проводять за допомогою визначення кількості ступенів свободи, яке у нашому випадку $f=8-2=6$. Розходження вважається істотним, якщо обчислене значення t більше від табличного для заданого рівня значущості. У нашому випадку 0,73 менше від найменшого числа у ряду. Це значить, що розходження у статистичних показниках оригіналу і перекладу неістотне і статистично допустиме. Зауважимо, що статистичні показники не дають підстав для визначення естетичних можливостей тексту перекладу. Статистичні характеристики відображають лише деякі структурні особливості текстів і можуть лише вказувати на приховані від простого спостереження особливості індивідуального чи функціонального стилю [7, с. 152]. Якісний аналіз одержаних даних можна зробити у межах лексико-семантичного дослідження домінант ідіостилу твору та їх відповідників у перекладі.

Список використаних джерел:

1. Бук С. Н. Основи статистичної лінгвістики: Навч.-метод. посів. / Відп. ред. проф. Ф.С. Бацевич / С.Н. Бук. -Л. : Видавничий центр ЛНУім. І. Франка, 2008. – 124 с.
2. Бук С.Н. Частотний словник роману «Перехресні стежки» / С.Н. Бук, А.А. Ровенчак // Стежками Франкового тексту: комунікативні, стилістичні та лексикографічні виміри роману «Перехресні стежки». – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – 374 с.
3. Войнов В.К. Количественный анализ текста для описания индивидуального стиля: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.681 / КГПИИЯ. – Киев, 1972. – 26 с.
4. Гіков Л.В. Особливості вживання лексико-граматичних і лексичних одиниць в авторському стилі (на матеріалі німецької художньої прози): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л.В. Гіков. – Львівськ. нац. ун-т імені Івана Франка. – Львів, 2003. – 20 с.
5. Нагорна С.С. Стилеметричні характеристики дієслова у сучасних англомовних наукових текстах: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.10.02.04 «Германські мови» / С.С. Нагорна. – К., 2004. – 262 с.
6. Носенко И.А. Начала статистики для лингвистов: Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1981. – 157 с.

7. Перебийніс В.І. Частотні словники та їх використання / В.І. Перебийніс, М.П. Муравицька, Н.П. Дарчук. – К.: Наукова думка, 1982. – 203 с.
8. Слепак Б.Я. Функционирование синтаксических единиц как параметр стиля в современном английском языке: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.10.02.04 «Германські мови» / – Кіровоград, 1977. – 264 с.
9. Статистичні параметри стилів / Відповід. редактор В.С. Перебийніс. – Київ: Наукова Думка, 1967. – 260 с.
10. Таблица распределения Стьюдента // <http://old.exponenta.ru/educat/referat/XIkonkurs/student5/tabst-st.pdf>
11. <http://statpsy.ru/t-student/student-excel/>

Тихонова Д.С.

студентка,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

МЕТОНІМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ АНІМАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ “TANGLED”

Однією з головних складових успіху кінофільмів є їх якісний переклад. Із розвитком кінематографу обсяги перекладу значно зросли, однак кількість досвідчених фахівців у цій сфері перекладу залишається незначною.

Кіно як наймолодший різновид мистецтва існує більше ста років, проте відіграє незрівнянно важливу роль у житті суспільства і є одним із найпотужніших засобів культурного впливу та масової комунікації. Майже одночасно з появою кінематографа виникла і необхідність його розповсюдження, а отже – й адаптації фільмів до сприйняття представниками різних країн та культур. Саме проблеми відтворення кінотекстів для іншомовної, іншокультурної аудиторії є одними з найактуальніших у теорії та практиці перекладу. Це стосується й анімаційних фільмів, які в наш час є популярними не тільки серед дітей, а й серед дорослих. Із розвитком кіноіндустрії постає питання адекватності відтворення кінотекстів для іншомовної та іншокультурної аудиторії. Потреба у перекладі невпинно зростає, зокрема у перекладі кіно- та анімаційних стрічок, як одного з найпопулярніших видів мистецтва сучасності.

Кінопереклад є більш вільним, ніж переклад художнього твору і має свої відмінні риси. Перекладачеві також необхідно підкреслити колорит іншомовної культури, який відображено у специфічному гуморі, грі слів, розмовній лексиці, сленгу, інтонаціях героїв і який є віддзеркаленням ідей режисера та сценариста кінофільму [1].

Під час перекладу кінофільму перекладач-практик стикається з багатьма феноменами та труднощами, які не виникають в процесі перекладу інших перекладацьких об'єктів. Сучасна теорія перекладу дуже скупо та, на нашу

думку, недостатньо висвітлює це питання, хоча в останній час помітна активізація інтересу дослідників до специфіки сприйняття кінотексту та його перекладу.

Отже, актуальність нашої роботи полягає у необхідності детального вивчення перекладу анімаційних та кінофільмів, а також у перспективності дослідження окремих проблем та прийомів, пов'язаних зі складністю та важливістю адаптації сучасних анімаційних фільмів, що є популярними серед широких верств населення.

Головною метою нашої статті є аналіз метонімічних трансформацій як одного з поширених прийомів в українському перекладі мультфільму *“Tangled”*.

Для досягнення еквівалентності оригіналу та перекладу, за відсутності повних відповідників, перекладачеві необхідно вміло застосувати трансформації – перетворення, які здійснюються під час переходу від оригінального тексту до перекладного. У перекладознавстві існують різні типології трансформацій. Ми спиратимемося на класифікацію О.О. Селіванової, яка поділяє трансформації передовсім на формальні та формально-змістові. Формальні трансформації в перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують у мові перекладу однаковий із вихідною одиницею семний набір. Формально-змістові трансформації в перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують у мові перекладу неоднаковий із вихідною одиницею семний набір [2, с. 460].

На лексичному рівні формально-змістові трансформації відповідно до зазначеної класифікації мають два плани вираження: денотативний і конотативний. Денотативний план формально-змістових трансформацій на лексичному рівні маніфестує понятійно-логічне ядро значення, формально-змістові трансформації у перекладі представляють словникові відповідники лексем, що отримують в мові перекладу неоднаковий із вихідною одиницею семний набір, актуалізований контекстом повідомлення [2, с. 460].

До трансформацій денотативного плану належать зокрема метонімічні заміни, які можна диференціювати залежно від статусу суміжних предметів, явищ, понять [2, с. 462]. Доволі поширеним різновидом метонімічних заміни є партонімічні трансформації – заміни назви цілого назвою його частини. *“Look at you as fragile as a **flower!**”* // «Поглянь на себе, ти, немов **стеблина!**» У цьому випадку слово **flower** (*the part of a plant that is often brightly coloured and has a pleasant smell*) [5] було замінено на **стеблину**, що означає основну частину трав'янистої рослини від кореня до вершка, яка тримає на собі листя, квіти і плоди [3].

Ілюструє цей тип трансформацій і наступний приклад: *“So you're being strangely cryptic as you wrap your magic hair around my injured **hand**”* // *Слухай ти якось паранормально обгортаєш мою **долоню** своїм волоссям.* У реченні було замінено слово **hand** (*the body part at the end of your arm that includes your fingers and thumb*) [4] було замінено словом **долоня**, що означає внутрішній бік кисті руки [3]. Для позначення в англійській мові частини верхньої кінцівки від

кінчиків пальців слід використовувати слово “*hand*”, однак у перекладі було обрано вдалий еквівалент «долоня». Робимо висновок, що перекладач вдався до заміни назви цілого назвою його частини, тим самим спростивши переклад.

Цікавим прикладом є такий: “*The world is dark and selfish, cruel.*” // «**Всі люди вовки, безжалісні і грубі.**» Англійське слово *world* означає *the earth and all people and things on it* [6], а слово *людство* – це всі люди землі, рід людський, людське суспільство [4]. Світ – це єдність природної та суспільної дійсності, зумовленої практичною діяльністю. А категорія «світ» визначає не тільки природні, об’єктивно-матеріальні властивості, а передусім особливості людського відношення до себе і до умов свого існування. Таким чином, перекладач конкретизував значення слова до люди, тобто відбулась модифікація значення.

До метонімічних трансформацій, слідом за О. О. Селівановою, відносимо також гіпо-гіперонімічні трансформації, які є заміною родового поняття видовим і навпаки. [4]. Зразком таких перетворень може послугувати наступний приклад:

“*Though I feel like breaking femurs!*” // «**Хай люблю ламати кістки.**»

Тобто, слово *femurs* (*the long bone in the upper part of the leg*) [5] було перекладено словом кістки. Українське слово «кістка» означає окрема складову частину кістяка хребетних тварин і людини [4]. Англійське слово *femurs* перекладається як стегнова кістка. Однак перекладач вирішив перекласти гіперонімом *кістки*, замінивши слово з вузьким значенням в оригіналі словом із ширшим значенням.

Доволі вдалим прикладом гіперонімічних трансформацій можна вважати такий: “*Oh, hay fever?*” // «**Що, алергія?**» Словосполучення *hay fever* перекладається, як *an allergy caused by pollen or dust in which the mucous membranes of the eyes and nose are inflamed, causing running at the nose and watery eyes* [5], слово алергія означає (змінена чутливість організму тварин і людини до чужорідних речовин, що вводяться повторно) [4]. Алергічний риніт є одним із видів проявів алергії, тобто перекладач вдався до заміни назви частини назвою цілого.

Отже, серед трансформацій у денотативному плану, що носять метонімічний характер, найбільш типовими для дослідженого матеріалу є партонімічні та гіпо-гіперонімічні трансформації. Проаналізувавши відповідні фрагменти в оригіналі та перекладі робимо висновок, що такі заміни є цілком прийнятними, а зміст висловлювань при цьому не деформується.

Список використаних джерел:

1. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика: Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей Текст. / И.С. Алексеева. СПб.: Издательство «Союз», 2005.
2. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
3. Селіванова О.О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. / О.О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с

4. Словник української мови: в 11 томах. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980.

5. Oxford Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://en.oxforddictionaries.com/>

6. Urban Dictionary. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.urbandictionary.com/>

Чорна К.І.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІДІОЛЕКТУ І. ФРАНКА В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДАХ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «ЗАХАР БЕРКУТ»)

Ідіолект письменника є не просто системою засобів, якими він користується для вираження своїх ідей, а способом відображення реальності такою, якою її бачить автор. Саме через складові ідіолекту знаходить своє вираження позиція мовця щодо тих чи інших проблем виражальних засобів, які є рисами авторської мовотворчої індивідуальності та розкривають авторську картину світу [5, с. 6].

Неповторність творчої манери письменника визначається домінантами його ідіолекту. Існують різні тлумачення цього поняття. Проведений дефінітивний аналіз дозволив нам дійти висновку, що домінантою ідіолекту письменника є сукупність ознак його стилю, що реалізуються на різних текстових рівнях.

Враховуючи завдання нашого дослідження, ми вважаємо за доцільне використовувати термін домінанта ідіолекта, введений Ю. Проскуріною для перекладознавчого аналізу [4] та зупинитися на аналізі лексичного рівня ідіолекту повісті І. Франка «Захар Беркут».

Проаналізувавши ряд досліджень про мову творів І. Франка та провівши власне дослідження поетики повісті «Захар Беркут», можна зробити висновок, що в ієрархії ідіолекту письменника виділяють такі домінанти: історизми-реалії, діалектизми, фразеологізми, міфологічні символи.

Метою даного дослідження є аналіз в перекладознавчому аспекті історизмів-реалій, оскільки саме їх пріоритетність зумовлена жанровою природою твору.

На думку В. В. Коптілова, важливим завданням перекладача є не просто передати зміст, а й відчутти правильний мотив твору, інакше переклад перетвориться просто на переказ [3]. В. С. Виноградов у свою чергу наголошує, що заміна стилістично забарвленого висловлювання нейтральним може призвести до стирання колориту, і висловлювання перетвориться на

незабарвлене [2, с. 109]. У такому разі читач не зможе повністю сприйняти художній образ.

Отже, розглянемо особливості передачі історизмів-реалій при перекладі англійською мовою повісті «Захар Беркут». В основі нашого аналізу – переклад Т. Бореської, при цьому для порівняння залучаємо також переклади М. Скрипник та Дж. Віра.

Історизми-реалії в повісті можна умовно поділити на дві групи – власні назви та історичні реалії суспільно-побутового життя. Власні назви найчастіше передаються способом **транскодування** (транскрипція, транслітерація або їх поєднання) або **транслітерацією з подальшою експлікацією**. Як зазначає К. О. Буслаєва, доречність транскрибування передусім цих реалій полягає у тому, що через важливість денотатів вони мають шанси ввійти з часом у периферійні шари словникового складу мови-сприймача [1, с. 32]. Спосіб транскодування найчастіше застосовують при передачі звучання українських топонімів, антропонімів. Наприклад, а) антропоніми: *Мирослава – Miroslava, Данило – Danilo, Тугар Вовк – Tuhar Vovk, Романович – Romanovich, Максим Беркут – Maxim Berkut, Бесідник – Besidnyk, Акінтій – Akintiy, Бурунда – Burunda, Мстислав – Mstislav*; б) *потамоніми: Стрий – the Striy, Опір – the Opir, Яїк – the Yaik, Дон – the Don, Дніпро – the Dnieper, Сян – the San.*

Слід зазначити, що при передачі власних назв різні перекладачі повісті застосовують дещо відмінні перекладацькі прийоми. Так ім'я Мирослава Т. Бореська транслітерує як *Meroslava*, *Синевід* як *Senevid*, а М. Скрипник – відповідно *Miroslava* і *Sinevid*, українську літеру «в» Т. Бореська передає через англійську “w”: *Романович – Romanowich*, а М. Скрипник – через “v”: *Romanovich*.

Ще один спосіб передачі власних назв – транслітерація з подальшою експлікацією – в більшій мірі властивий для перекладу М. Скрипник. Наприклад, *Галич – Halych (a township on the Dniester, which was a capital of the Halych Principality in 1140 – 1255); сажинь – sagen (an old Rus measure of about seven English feet); Стрий і Опір – the Striy and the Opir (tributaries of the Dniester River, crossing Carpathian northern slopes)*. Транслітерація з подальшою експлікацією – ефективний спосіб максимальної передачі семантики реалій, але багатослівний, що призводить до з лінійного розширення тексту.

Історичні реалії суспільно-побутового життя також можуть передаватись способом транскодування та транслітерацією з подальшою експлікацією, що сприяє перенесенню читача в атмосферу чужого мовлення, наближує його до мови оригіналу. Наприклад, *теорбан – teorban, боярин – boyar, бегадур – bahadur, смєрд – smerd (a derogatory term implying a “stinking” peasant); трембіма – trembita (mountain horn – a folk wind instrument of Ukrainian mountaineers in the form of a long wooden horn two or three metres long)*. Але цим способи передачі побутових реалій не обмежуються. Ми виявили у текстах нашого дослідження такі перекладацькі прийоми: **калькування**

повне і часткове, міжмовна транспозиція, ситуативний відповідник, контекстуальна інтерпретація, описовий переклад.

Сутність калькування полягає у створенні нового слова або стійкого словосполучення у мові перекладу, яке копіює структуру лексичної одиниці оригіналу. У перекладах «Захара Беркута» знаходимо лише поодинокі приклади повних кальок (*великокняжій київський престол* – *the Grand Dukedom of the Kiev throne*). Частіше зустрічаються кальки, які частково перекладаються, а частково будуються з іншомовного матеріалу чи за іншомовним зразком: *Червона Русь* – *Red Rus*, *Тухольський прохід* – *Tukhlia Pass*, *медвідник* – *bear – sword*, *арпадська сторона* – *Arpad side*. На нашу думку, часто відтворення способом часткового калькування виявляється більш ефективним, ніж транслітерація з експлікацією, оскільки дозволяє уникнути багатослівності тексту перекладу.

Щодо міжмовної транспозиції (заміна української реалії реалією англomовного світу чи просто англійським словом, відповідним до контексту), знаходимо такі приклади: 1) Т. Бореська у виразі «Позвольте мені, бояри» замінює україномовну реалію на англomовну: “*permit me, gentlemen*”; 2) М. Скрипник замінює англomовними такі реалії: зуброві постолі – *animals – hide footwear*, сагайдак – *quiver*, дорожні бесаги – *knapsacks*; 3) Іменник «закличники» обидва перекладачі замінюють іншомовною реалією *district herald* (Бореська), *heralds* (Скрипник).

Використання ситуативного відповідника передбачає заміну реалії оригіналу реалією мови перекладу, яка, нехай і частково, у даній ситуації відповідає реалії оригіналу. Завдяки ситуативним відповідникам перекладач має змогу досягти різноманітності у перекладі однієї й тієї ж реалії оригіналу. В досліджуваному тексті використано три ситуативні відповідники до слова «полонина»: М. Скрипник передає поняття як “*meadow*”, *the mountain pastureland*, *the mountain meadow*, а Т. Бореська пропонує такі варіанти перекладу цієї реалії: *upland*, *pastures*, *pasturing grounds*. Слово «плай» в тексті М. Скрипник має 4 варіанти: *path*, *pathway*, *passageway*, *foot-path*.

При контекстуальній інтерпретації реалію передається за допомогою лексичної одиниці, яка логічно зв’язана з реалією оригіналу, однак не є її повним відповідником. Наприклад, у «Захарі Беркуті» зустрічається такий історизм-реалія, як «копа» у значенні «збори сільської громади для розв’язання судових та громадських справ». У перекладах пропонуються такі варіанти: 1) *кора*, *the community council* (Дж. Вір), 2) *assembly*, *the community council* (М. Скрипник) 3) *folk-mote* (Т. Бореська). Найбільш вдалим нам видається переклад Дж. Віра, бо транскрибоване слово «кора» підкреслює незвичність, небуденність явища, а експлікація стисло і точно передає його суть.

Найменш розповсюдженим способом передачі реалій у досліджуваних друготворах є описовий переклад, при якому дається тлумачення або опис реалії, але втрачається її національний колорит. Знайдено такі приклади описового перекладу: 1) *скитські монахи* – *a group of roving hermit monks*,

2) запічок – the brick oven, 3) загір'яни – those beyond the mountains, 4) закамарок – a single corner.

Підводячи підсумки, наведемо такі лінгвостатистичні дані. В оригіналі твору нами виявлено 621 історична реалія, що складає 11,02 % словника повісті (5632 різних слів). Частота використання різних способів їх перекладу відображена у таблиці 1.

Таблиця 1

Спосіб перекладу реалії	Т. Бореська	М. Скрипник
Транскодування	48,95%	46,05%
Транслітерація з експлікацією	22,87%	32,37%
Калькування	15,46%	14,81%
Міжмовна транспозиція	3,86%	2,58%
Ситуативний відповідник	5,96%	1,93%
Контекстуальна інтерпретація	0,97%	0,97%
Описовий переклад	1,93%	1,29%

Проаналізувавши два переклади, можна сказати, що М. Скрипник намагається у більшій мірі зберегти етноспецифічну лексику, зокрема за допомогою транскодування та транслітерації з експлікацією, а Т. Бореська більше нейтралізує реалії, тим самим адаптуючи твір для сприймання англомовами читачем.

Список використаних джерел:

1. Буслаєва К. О. Особливості передачі українських реалій засобами англійської мови у перекладі історичної повісті І. Франка «Захар Беркут» М. Скрипник / К. О. Буслаєва // Вісник Запорізького державного університету. – 2000. – № 1. – С. 31-34.
2. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общин и лексические вопросы) / В.С. Виноградов. – М. : РАО, 2001. – 224 с.
3. Коптілов В. В. Першотвір і переклад / В. В. Коптілов. – К. : Дніпро, 1972. – 213 с.
4. Проскурина Ю. И. Доминанты идиолекта Ивана Франко и их передача в украиноязычных автопереводах / Ю. И. Проскурина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 8 (26): в 2-х ч. – Ч. I. – С. 139-141.
5. Скляренко О. Б. Жанрово-стилістична домінанта оповідань Інгеборг Брахманн : автореф. дис. ... к. філол. н. : спец. 10.02.04 – Германські мови / О. Б. Скляренко. – К. – 2013. – 20 с.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Antonivska M.O.

Teacher,

Kyiv National University of Culture and Arts

LANGUAGE IDENTITY OF THE NATION AS A FACTOR OF THE MODERN SOCIETY CULTURE FORMATION

Comprehensive extension of intercultural contacts and the globalization of the globe make necessary the studying of such cultural elements that are reflected in the language of any people in the nationally-cultural aspect. One of the main problems of the society studying is the relationship between language and national (ethnic) identity.

The problem of correlation and interrelation of language and culture has always generated considerable interest of many scientists and linguists, who, despite the diversity of approaches to the study of this question, consider the culture and language in interaction. The fact that the language has long been regarded as one of the main factors of ethnic identity, since language is one of the main members of the ethnic group.

Modern linguistics seeks to understand the cultural consciousness of individual nations through linguistic means. Most linguists hold the view that any language, being a social phenomenon, can and should be considered not only from a purely linguistic point of view, but also, most importantly, with extra linguistic or cultural, because it is, on the one hand, is an integral part of the culture, and on the other is “the mirror” that reflects its originality, authenticity and richness. The culture of any country in the world is the main component of human existence as a social being.

Human is in constant interaction with the outside world and society, collecting and analyzing information about them, thus, in the human mind reflects all possible realities and approaches to reality. The acquired knowledge is always expressed in language.

Language does not exist outside the person, and the person does not exist outside the language. Language is an instrument of knowledge, with the help of which a person recognize the world and culture in general. This is an instrument of culture: it forms a person, determines its behavior, way of life, world outlook, mentality, national character, ideology [8; 9]. Language as a means of communication between people and culture, coordinates their joint activity as a significant means in the process of linguistic interaction, during which the coordination of communicative activities is carried out on the basis of language system resources. Language is involved not only in the transfer of thought about

something already known, but also in formation of a new thought about a new, still unknown phenomenon, process, object.

Since the XIX century, the question about the interaction and interrelation of language and culture is one of the most discussed and studied in linguistics and, however, it has still not lost its relevance.

For the first time in the history of linguistics, the attempt to solve this problem began V. von Humboldt, whose concept is based on the following principles [1]:

- material and spiritual culture are embodied in the language;
- every culture is national, its national character is expressed in language with the help of a special vision of the world;
- language has a specific internal form for each people;
- the internal form of speech is the expression of the “people's spirit”, of its culture;

– language is a connecting link between man and the surrounding world. According to V. von Humboldt, language and culture are the forms of consciousness that reflect the worldview of a person and is a national form of embodiment of the material and spiritual culture of the people. Subsequently, the concept of V. von Humboldt continued to develop S. Ballie, I.O. Baudouin de Courtenay, J. Vandries, O.A. Potebnya, R.O. Jakobson and other researchers [9]. However, all definitions of language converge in the main: language is a mean of communication, a mean of expressing thoughts.

At the end of XX century in definition of the concept of “language” appeared a significant addition: language is a product of culture, its important component and condition of existence, a factor in the formation of cultural codes [9]. Any culture is a unity of spiritual and material. The material side of culture is represented in the language by national-specific lexical units-stable associations, the general vision of the world that has developed in one or another language group during its cultural and historical development. As a universal mean of communication, the language creates notation for all (meaningful to a given people) elements of earthly civilization. Most scholars agree that language, as a social phenomenon, can and should be considered not only from a purely linguistic point of view, but, most importantly, from extra-linguistic or culturological, because it itself, on the one hand, is a part of culture, but with another “mirror”, reflecting its peculiarity and wealth.

Thus, in the course of our study, we outlined a range of issues related to the notions “language” and “culture”. We understood that one of the main problems of the society studying is the relationship between language and national (ethnic) identity. The problem of correlation and interrelation of language and culture has always generated considerable interest of many scientists and linguists, who, despite the diversity of approaches to the study of this question, consider the culture and language in interaction.

References:

1. Alpatov V. M. History of linguistic teachings. Tutorial. – 2nd ed., corrected / V.M. Alpatov – Moscow: “Languages of Russian Culture”, 1999. – 368 p.
2. Bennet M.J. Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity // Education for the Intercultural Experience / Paige R.M. (ed.). – U.S.A.: Intercultural Press, 1993. P. 21–71.
3. Berlo David Kenneth. The process of communication. – New York.: Holt, Rinehart, & Winston, 1960. – 125 p.
4. Everett M. Rogers, William B. Hart, & Yoshitaka Miike. Edward T. Hall and The History of Intercultural Communication: The United States and Japan. Keio Communication Review №. 24. – 2002. – 5 p.
5. Griffin, Emory A. A First Look at Communication Theory (6 ed.). – McGraw-Hill, 2006. – 55 p.
6. International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education (IJCDSE), Volume 1, Issue 1, March 2010.
7. Lusting M.W., Koester J. Intercultural competence. Interpersonal communication across cultures. – Longman, 1999. – 401 p.
8. Ter-Minasova S.G. Language, personality, Internet // Bulletin of Moscow State University. Linguistics and intercultural communication. 2000. – № 4.
9. Ter-Minasova S.G. Language and intercultural communication / S.G. Terminusova. – Moscow: Word, 2000. – 624 pp.
10. Vereshchagin, E. M. Language and culture. : methodical guidance / E.M. Vereshchagin, V. G Kostomarov. – 4th ed. – Moscow: Russian language, 1990. – 246 pp.
11. William, B. (ed.), Cross-Cultural and Intercultural Communication, Thousand Oaks: Sage. – 2002. – P. 191-208.
12. Wiseman, Richard L (ed.), Intercultural communication theory, Thousands Oaks: Sage. – 2003. – P. 247-270.
13. Zhukova I. K., Lebedko M. G. American Quilt: A Reference Book on American Culture. Vladivostok: Dvhu, 1999. [Electronic resource]: <http://ifl.wl.dvgu.ru/nauka/bazydannyyx>

Шевченко М.Є.

викладач,

Київський національний університет культури і мистецтв

ВИХОВАННЯ ЦІННОСТЕЙ МІЖКУЛЬТУРНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВНЗ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, яке характеризується тенденцією до європейської інтеграції, згідно з загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти [1] все більше уваги приділяється підготовці висококваліфікованих фахівців. Концепція мовної освіти визначає мету і завдання, принципи вивчення мов, структуру і зміст навчання, умови реалізації. Вона ґрунтується на основних положеннях Конституції України, Законів України «Про освіту», Державної національної програми «Освіта».

Метою дослідження є формування ціннісних пріоритетів міжкультурного спілкування студентів у ВНЗ. Пропонується, що на початку навчання студентам важливо вказати на необхідність оволодіння цінностями міжкультурного спілкування, визначити мотивацію до їх формування. Це можна здійснити у процесі бесіди та анкетування, яке вяснить відношення студентів до правил спілкування, мовного етикету, знань традицій.

Анкета має бути побудована таким чином, що перелік питань призведе до розуміння того, як мало він приділяє уваги культурі спілкування, вивченню мови. Відповівши на запитання, студент подумає про необхідність оволодіння цінностями комунікації. Процес формування цінностей міжкультурного спілкування передбачає колективну роботу викладача із студентами протягом першого року навчання. Студенти розглядають комунікативні правила, обговорюють етичні норми, вчать адекватній реакції у різних ситуаціях спілкування, розбираються у причинах конфліктів та шукають шляхи їх вирішення.

Одночасно з цим формується ціннісне відношення до іноземної мови як засобу міжкультурної комунікації. На заняттях з іноземної мови пропонується використовувати таку тематику, яка дозволить студентам, співставляючи різні культури та комунікативні норми, аналізувати схожість та відмінність у правилах спілкування, а з другого боку – виділити загальнолюдські цінності, що є базовими для будь-якої культури.

Щодо формування цінностей міжкультурного спілкування на заняттях англійської мови, необхідно зазначити, що іноземна мова вивчається бакалаврами протягом всього першого року. Можна розробити систему тематично орієнтованих занять в рамках вивчення дисципліни «Англійська мова», виділяючи цінності проблематики та опори на мовні засоби. Розроблена структура повинна опиратися на такі теми, як “Friendship” («Дружба»), “Value of education” («Цінність освіти»), “Tolerance” («Толерантність»), “Traditions” («Традиції»), а з іншої сторони, можна запропонувати студентам такі мовні вправи, які б закріплювали навички англійської мови. Мова йде, наприклад про наступні вправи:

- Знайдіть українські/англійські еквіваленти слів та словосполучень;
- Доповніть розпочаті англійські речення;
- Згодитись чи ні з наступними твердженнями;
- Вжити виділені слова та словосполучення у власних реченнях;
- Висловіть свою думку щодо запропонованих тем.

Наступний етап може характеризуватися зануренням у мовну атмосферу шляхом співставлення у процесі вивчення мов і культур, що здійснюється також на заняттях з англійської мови. Студенти могли б проводити аналогії, співставляти правила мовного та культурного спілкування, моделюючи ситуації та аналізуючи як загальнолюдські цінності та норми комунікації, так і різницю у правилах спілкування представників різних країн, обумовлених різними соціальними, історичними, культурними нормами.

По закінченню курсу студентам пропонується пояснити в усній формі, чи змінилося їх ставлення до англійської мови, як до мови міжкультурної комунікації, і які домінанти міжкультурного спілкування вони виділили б окремо.

Студенти можуть аргументувати свою позицію та проявляти певне ставлення до ціннісних орієнтацій міжкультурного спілкування. Можна виділити такі домінанти, як Знання іноземної мови, Толерантність, Дружелюбність, Самостійність, Позбавлення від стереотипів.

Важливе вміння чітко і вільно спілкуватися англійською мовою. Студент повинен мати мету для досягнення успіху, мати сильний характер, проявляти впевненість у своїй справі, буди відповідальним та приймати швидко рішення. Необхідно також намагатися зрозуміти точку зору партнера, мати глибокі професійні знання та знання іноземних мов.

У процесі обговорення цих проблем важливо виявити прагнення студентів до зведення даних ціннісних орієнтацій до рангу норми.

Формування цінностей міжкультурного спілкування здійснюється також у процесі вивчення дисциплін гуманітарного блоку.

Дослідники вважають, що не завжди випускники немовних ВНЗ здібні здійснювати комунікативні акти, які адекватні мовній ситуації. До числа самих розповсюджених комунікативних бар'єрів відносяться: а) відсутність спеціальної підготовки та досвіду; б) невміння чітко висловлювати думки або передавати ідеї; в) неточності у письмовій комунікації; г) неспроможність бачити особливості системи цінностей та сприйняття інформації, а також невміння слухати іншого.

Здібність використовувати мову в якості засобу спілкування і є комунікативна компетенція, яка передбачає, на думку В.Н. Янушевського, «оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності та основам культури усної та письмової мови, вміннями та навичками використання мови у різних сферах та ситуаціях спілкування [2, с. 123].

На думку багатьох дослідників, метою навчального процесу має бути саме виховання мовної культури студентів, так як, перш за все, культура мотивує вибір мовних засобів, до того ж мовна культура є частиною загальної культури людини, відображає культуру його мислення і поведінки, здійснює вплив на ефективність його мовленнєвої діяльності. Можливим результатом процесу формування ціннісних домінант міжкультурного спілкування в рамках підготовки у ВНЗ вважається розвиток у студентів високої культури міжособистісного та міжнаціонального спілкування, що стане можливим за умов духовного та соціального розвитку особистості студента, оволодіння ним професійними знаннями, вміннями, навичками.

Список використаних джерел:

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment. – Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
2. Янушевський В.Н. Речевая компетентность в коммуникативной культуре педагога: практикоориентированная монография. Ульяновск: УИПКПРО, 2007. – 205 с.

МОВА СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

Коротун Н.В.

студентка,

Науковий керівник: **Оробінська Р.В**

кандидат філологічних наук, старший викладач,

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

СЛЕНГ ЯК СПЕЦИФІЧНИЙ ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОГО ФІЛЬМУ “FACK JU GÖTTE”)

Одним із чинників збагачення сучасного словникового запасу є універсальна тенденція розвитку лексики – так звана тенденція до експресивізації. Завдяки їй до словника вливається значна кількість нових лексичних одиниць. Так з'являється пласт лексики, яку називають «пейоративною», «інвективною», «ненормативною», «лайливою», «нецензурною», «обсценною».

Вивченням нецензурної лексики займалися О. Гаврилів, О. Голод, Л. Білоконенко, Я. Дагмар, В. Карасик, О. Крилова. Однак, попри пильну увагу до вивчення проблеми ненормативної лексики, наразі досить мало досліджень було присвячено лайливій лексиці у галузі кіно.

Об'єктом даного дослідження є сленг як специфічний засіб спілкування молоді. Предметом дослідження є особливості вживання сленгу в мові сучасної німецької молоді.

Метою цього дослідження є систематизація сленгу, що вживається у фільмі “*Fack ju Göthe*”.

В.А. Хомяков тлумачить поняття сленг як «відносно стійкий для певного періоду, широко вживаний, стилістично маркований (інколи негативно забарвлений) лексичний пласт слів, що володіє експресією» [2, с. 192]. Іншими словами це поняття трактується у великому енциклопедичному словнику, де сленг ототожнюється з жаргоном: «Сленг – те ж, що й жаргон». Як бачимо, сленг просто оголошується синонімом жаргону. 2. «Сленг – це сукупність жаргонізмів, що складають частину розмовної лексики, що відображає грубо-фамільярне, іноді гумористичне відношення до предмету мови, вживається переважно в умовах невимушеного спілкування» [5, с. 65].

Hermann Ehmann, відомий німецький лінгвіст пояснює: «Сленг настільки розширив своє значення і застосовується для позначення такої кількості різних понять, що вкрай тяжко провести розмежувальну лінію, що є сленгом, а що ні» [3, с. 45]. Цілий ряд німецьких дослідників використовують слово “Slang” просто як синонім жаргону, арго.

У лінгвістиці поняття пейоративної лексики, що зустрічається у вузькому розумінні, дає чіткий опис сленгу, як специфічного засобу спілкування молоді. Так, у «Словнику лінгвістичних термінів» О. С. Ахманової знаходимо таке визначення слова «пейоративний» (зневажливий, несхвальний): який має негативну експресивно-емоційну оцінку; який додає слову негативного забарвлення [1, с. 315].

У Ю. Бенеке, П. Браун, Н. Дітмара виокремлюють молодіжні мовленнєві форми, які у своїй сукупності називаються «молодіжна мова» (Jugendsprache). А.І. Домашнев вважає доцільним визначати молодіжні мовленнєві форми як «молодіжний жаргон». По-різному названі, молодіжні мовленнєві форми тим не менш зараховуються соціолінгвістами до різновидів побутово-розмовної мови, відомих під збірною назвою «спеціальні мови» (Sondersprachen).

Психологічним підґрунтям виникнення молодіжного жаргону є прагнення певних соціальних груп до самоідентифікації, що реалізується в бажанні вразити співрозмовника дотепністю, неординарністю й експресивністю мовлення, а також у зневазі до усталених мовних норм» [4, с. 844].

У сучасному німецькому фільмі “Fack ju Göthe” сленг вживається досить широко. За допомогою жаргонної лексики автори фільму намагались наблизити сюжетну канву до реальності, адже в буденному житті молодь широко вдається до не літературної лексики, реалізуючи з її допомогою своє відношення до людей, до їх фізичних та інтелектуальних особливостей тощо.

Дослідження лексичних особливостей молодіжного мовлення цього фільму виявило значну кількість сленгових слів, які ми розподілили за групами:

1. Слова, що характеризують обмежені розумові та фізичні можливості людини: *der Wichser* – ідіот, телепень, придурок, кретин, *der Blöd* – тупий, недоумок, *der Behinderter* – інвалід, *der Idiot* – ідіот, *der Spaß* – придурок, кретин, ідіот; *der Arschloch* – козел, осел.

2. Лексеми, що виражають негативне відношення мовця до:

а) зовнішності людини: *die Mondkrater* – морда, пика; *die Titten* – цицьки, *die Nutten* – легковажна дівчина; *die Schlampe* – легковажна дівчина, шлюха.

б) рис характеру: *der Pisser* – боягуз; *der Spinner* – пришелепкуватий; *die Weichei*, *der Frauenversther* – боягуз, слабак, *der Alter* – друг.

в) людей, які мають вищі ідеали: *der Pumuckl* – відмінничок, *der Streber* – зубрило.

г) професій: *der Bulle* – поліцейський, мусор, «мент», *der Drogendealer* – наркоман, бандюга, дилер; *der Fixer* – бандюга.

3. Засоби лексичного позначення дій мовців: *plaudern* – бовкотіти, базікати; *quatschen* – плести нісенітниці, базікати; *bumsen* – займатися сексом, страхатися; *vögeln* – займатися сексом, спарюватися; *ficken* – займатися сексом; *der Kracktag* – день-лайно, кепський день; *mies* – кепські справи; *Tresee polieren* – морду(пику) начистити; *heil laut!* – реви тихіше; *auf die Eier geht* – не біси, не нервуй мене, не лоскочи мені нерви; *verpiss dich* – валя, йди геть.

Не дивлячись на почесне місце у фільмі “Fack ju Göthe” лайливим, зневажливим і негативним словам є достатня кількість слів і для вираження свого захвату чи будь-якої позитивної оцінки. А саме: *baumstark* – чудово; *dufte* – кльово; *fett* – класно, прикольно (дослівно «жирно»); *krass* – круто, *geil* – шикарно.

Отже, розглянувши різноманітні лексичні особливості жаргону німецької молоді, можна стверджувати, що, попри те, що він і не є формою існування мови, проте як додаткова лексико-фразеологічна система надійно вкоренилася в розмовну мову німецьких підлітків та молоді, постійно змінюючись і модернізуючись.

Список використаних джерел:

1. Ахманова А.С. Словарь лингвистических терминов / А.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М.: УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Введение в изучение слэнга – основного компонента английского просторечия / Владимир Александрович Хомяков. – Вологда : Б.и., 1971. – 104 с.
3. Ehmann H. Affengeil. Ein Lexikon der Jugendsprache. – München: Verlag C.H. Beck, 1992. – 567 s.
4. Селіванова О.О. «Лінгвістична енциклопедія». – Полтава: Довкілля. – К., 2010. – 844 с.
5. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.

Наукове видання

**СУЧАСНІ ФІЛОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ:
КОМУНІКАТИВНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнецова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 23.11.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,14. Тираж 100. Замовлення № 1117-556.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.